

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

LUCIE PIECHOWICZOVÁ

ZÁNİK ZÁVAZKU V DŮSLEDKU NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OLOMOUČ 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Zánik závazku v důsledku nemožnosti plnění*“
vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 21. března 2011

.....

Lucie Piechowiczová

Ráda bych tímto poděkovala *JUDr. Filipovi Melzerovi, Ph.D., LL.M.*, za cenné podněty a připomínky, které mi pomohly při zpracování této práce.

OBSAH

OBSAH	4
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	5
ÚVOD, CÍLE, HYPOTÉZY A METODIKA PRÁCE	6
1. HISTORICKÝ EXKURZ DO NAUKY O NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ	10
2. GENEZE USTANOVENÍ O NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ	14
3. KDY JE PLNĚNÍ MOŽNÉ A KDY NEMOŽNÉ	16
3.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY.....	16
3.2 INTERPRETACE NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ.....	20
3.2.1 JAZYKOVÝ A TELEOLOGICKÝ VÝKLAD.....	21
3.2.2 PRÁVNÍ PRINCIPY V OTÁZCE NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ.....	22
3.2.3 POHLED Z HLEDISKA L&E.....	28
3.2.4 SYSTEMATICKÝ VÝKLAD.....	29
3.2.5 SHRNUTÍ.....	30
4. PRÁVNÍ NEMOŽNOST	32
5. U KTERÝCH ZÁVAZKŮ MŮŽE NASTAT NEMOŽNOST PLNĚNÍ?	34
6. TRVALÁ A PŘECHODNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ	36
7. DICHOTOMIE KOGENTNOSTI A DISPOZITIVNOSTI NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ	38
8. APRIORNÍ ČI APOSTERIORNÍ PRAVIDLO?	41
9. PRÁVNÍ NÁSLEDKY DODATEČNÉ NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ	43
9.1 ZÁNİK ZÁVAZKU.....	43
9.1.1 KDY DOCHÁZÍ K ZÁNÍKU?.....	43
9.1.2 ZANIKÁ ZÁVAZEK NEBO DLUH?.....	43
9.1.3 ČÁSTEČNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ.....	44
9.1.4 NEMOŽNOST PLNĚNÍ U ALTERNATIVNĚ DANÝCH ZÁVAZKŮ.....	46
9.1.5 ZÁNİK ZÁVAZKU U SOLIDÁRNÍCH DLUŽNÍKŮ.....	47
9.1.6 ZAVINĚNÁ A NEZAVINĚNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ.....	48
9.2 BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ.....	49
9.3 NOTIFIKAČNÍ POVINNOST.....	50
9.4 NÁHRADA ŠKODY.....	50
10. DODATEČNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ VE FRANCOUZSKÉM PRÁVU	54
11. DODATEČNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ V ANGLICKÉM PRÁVU	57
12. NEMOŽNOST PLNĚNÍ V MEZINÁRODNÍM A EVROPSKÉM POJETÍ	60
12.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY.....	60
12.2 NEMOŽNOST PLNĚNÍ V ZÁSADÁCH UNIDROIT, PECL, DCFR.....	61
13. POČÁTEČNÍ NEMOŽNOST PLNĚNÍ	64
13.1 POČÁTEČNÍ OKAMŽIK.....	64
13.2 PRÁVNÍ NÁSLEDKY POČÁTEČNÍ NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ.....	66
13.3 POSLEDNÍ TRENDY V POČÁTEČNÍ NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ.....	68
ZÁVĚR	70
BIBLIOGRAFIE	75
ABSTRAKT /SUMMARY	82
SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV/KEY WORDS	84
PŘÍLOHA Č. 1	85

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ABGB	Rakouský občanský zákoník (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)
BGB	Německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch)
CC	Francouzský občanský zákoník (Code Civil)
DCFR	Evropský referenční rámec (Draft Common Frame of Reference)
KC	Polský občanský zákoník (Kodeks ciwilny)
NObčZ	Vládní návrh nového Občanského zákoníku (verze leden 2011)
NS ČR	Nejvyšší soud České republiky
NS SR	Najvyšší súd Slovenskej republiky
ObčZ	Občanský zákoník – pokud není uvedeno jinak, má se na mysli Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
ObchZ	Obchodní zákoník – pokud není uvedeno jinak, má se na mysli Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ošř	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
PECL	Principy evropského smluvního práva (Principles of European Civil Law)
SN PL	Polský Nejvyšší soud (Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej)
ÚS ČR	Ústavní soud České republiky
VS	Vrchní soud
Zásady UNIDROIT	Zásady mezinárodního smluv UNIDROIT (The International Institute for the Unification of Private Law)

ÚVOD, CÍLE, HYPOTÉZY A METODIKA PRÁCE

Srdcem soukromého práva je právo smluvní. Obligační právo popisuje život závazku od jeho vzniku, přes změny až po jeho zánik. „*Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura.*“ Obligace je právní pouto, které nás nutí, abychom jej v souladu s právem našeho státu rozvázali, resp. poskytli někomu nějaké plnění.¹ Panuje shoda, že smyslem obligace je být něčím vázán (být k něčemu nucen, povinen, eventuálně i donucen). Hlavní funkcí obligačního práva je zabezpečit uspokojování lidských potřeb ve vzájemné součinnosti.² Hospodářským cílem každého závazku je jeho splnění. Velká většina závazků dojde svého cíle bez jakéhokoliv narušení. V řadě případů však působí určité skutečnosti, které brání nebo vůbec znemožňují hladké dosažení tohoto cíle.³ Jednou z takových skutečností je změna poměrů, za nichž vznikl určitý závazkový vztah. Změna poměrů je široký pojem zahrnující jakýkoliv vnější a vnitřní podstatný zásah do základních skutkových a právních okolností daného právního úkonu. Je dáván do souvislosti s celou řadou jevů jako je vyšší moc, omyl, nemožnost plnění, neočekávané okolnosti atd.⁴ Právě jednomu z těchto jevů, nemožnosti plnění, je zasvěcena tato práce.

Obligační právo je založeno na zásadě přísného setrvávání na dodržování závazků, neboli na zásadě *pacta sunt servanda*. Nemožnost plnění je jedna z výjimek této zásady. Představuje následek, který může vzniknout v důsledku změny poměrů. Diplomová práce nese název „*Zánik závazku v důsledku nemožnosti plnění*“, což naznačuje, že práce bude zaměřena především na tzv. dodatečnou nemožnost nemožnosti plnění a její důsledky. Cílem práce je poskytnout historický exkurz do nauky o nemožnosti plnění, vymezit stávající právní úpravu v ObčZ a ObchZ (vč. jejich porovnání), poukázat na problematické aspekty nemožnosti plnění a zhodnotit úpravu *de lege ferenda*.

Autorka práce si klade za cíl ověřit či vyvrátit následující teze týkající se nemožnosti plnění, které vycházejí z názorů zastávaných v literatuře:

- I. *Rozlišování nemožnosti plnění na subjektivní a objektivní nemá většího opodstatnění.*
- II. *Případy obtížné možnosti plnění nezpůsobují zánik závazku.*
- III. *Právní nemožnost je samostatným druhem nemožnosti plnění.*
- IV. *Nemožnost plnění může nastat u všech druhů závazků (dare, facere, omittere, pati).*
- V. *Nemožnost plnění musí být trvalého charakteru, aby způsobila zánik závazku.*

¹ KNAPPOVÁ, M. In KNAPPOVÁ, M. et al.. *Občanské právo hmotné. Svazek II.* 4. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 69.

² Tamtéž, s. 21.

³ KANDA, Antonín. *Nesplnění závazku a jeho právních následků.* Praha: Academia, 1970. s. 3.

⁴ TICHÝ, Luboš. Změna okolností a její následky pro smluvní vztahy. In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et. al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva.* Praha: Karolinum, 2009, s. 272.

- VI. *Nemožnost plnění v občanském právu je kogentní povahy.*
- VII. *Nemožnost plnění zaniká okamžikem, kdy nemožnost nastala.*
- VIII. *Nemožnost plnění způsobuje zanik závazkového právního vztahu v širším slova smyslu.*
- IX. *Jestliže u alternativně daného závazku nastane nemožnost plnění po volbě plnění, pak závazek zanikne.*
- X. *Nemožnost plnění má při dlužnické solidaritě účinky in personam.*
- XI. *Za škodu odpovídá vždy jen ten, kdo ji zavinil a to i v případě dlužnické solidarity.*
- XII. *Náhrada škody v důsledku nemožnosti plnění je upravena lépe v ObchZ než v ObčZ.*
- XIII. *Počáteční nemožnost nelze ztotožňovat s následnou nemožností plnění.*

Autorka za účelem dosažení cílů práce a ověření či vyvrácení hypotéz používá metod analýzy, syntézy, abstrakce, indukce a dedukce. Dále pak vlastní komparace při srovnávání české právní úpravy nemožnosti plnění s polskou právní úpravou. Polská úprava byla vybrána záměrně z toho důvodu, že má podobný „osud“ jako česká úprava. Polsko stejně jako Česká republika patřila k zemím bývalého socialistického bloku, jejichž režim měl v obou zemích podobný vliv na uspořádání vztahů ve smluvním právu, a je proto zajímavé sledovat, jak se obě země s těmito socialistickými přežitky snaží vypořádat. Autorka pojedná i o úpravě francouzské a anglické, nicméně je si plně vědoma, že základem komparace je srovnání srovnatelného, což v případě těchto zemí není dost dobře možné, protože institut nemožnosti plnění zde jednoduše neexistuje. Vzhledem k harmonizaci smluvního práva v Evropě však autorka považuje za důležité se zmínit i o jiných způsobech řešení situací, ve kterých není plnění možné.

Francie byla vybrána záměrně s ohledem na to, že francouzský CC je významné legislativní dílo, které je v platnosti již přes dvě stě let a o jehož kvalitě svědčí i ten fakt, že z 267 obecných ustanovení o závazkovém smluvním právu zůstalo nezměněno 238 ustanovení.⁵ Druhým důvodem je rozsah vlivu francouzského práva, který je největší ze všech okruhů kontinentálního právního systému.⁶ Anglie jako zástupce angloamerického právního systému je naproti tomu příkladem zcela jiného způsobu řešení, který vychází ze specifického chápání obligace jako takové.

Všechny tyto země a jejich právní řády byli významnými inspiračními zdroji při přípravě Společného evropského referenčního rámce (DCFR) nebo Zásad UNIDROIT. Z tohoto důvodu bude jedna z kapitol věnována také pojetí nemožnosti plnění v rámci mezinárodního a evropského práva. I když se jedná o právně nezávazné dokumenty, těší se mimořádné pozornosti právních teoretiků, ale i praktiků. Autorka považuje tuto kapitolu za důležitou i s ohledem na NObčZ, který z tohoto „soft law“ vychází.

⁵ DVOŘÁK, Jan. Nové jevy v oblasti občanského práva. In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et. al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva.* Praha: Karolinum, 2009, s. 93.

⁶ KNAPP, Viktor. *Základy srovnávací právní vědy.* 1. vyd. Praha: ALEKO, 1991. s. 55.

Zejména v kapitole s názvem „*Interpretace nemožnosti plnění*“, ale nejen tam, používá autorka gramatického, systematického a teleologického výkladu. V českých poměrech ne příliš častého výkladu za pomoci ekonomické analýzy práva. V neposlední řadě využívá autorka také metody poměřování právních principů.

Členění práce odpovídá obsahu. Diplomová práce je roztríděna celkem do třinácti kapitol. Obsáhlejší kapitoly jsou pro větší přehlednost rozděleny na podkapitoly. Ačkoliv se autorka práce snažila o logické uspořádání kapitol, někdy se nevyhne nutnosti odkázat na jinou kapitolu práce. Je to dáno tím, že jednotlivé problémy nemožnosti plnění se prolínají a vzájemně ovlivňují a ne vždy se je daří separovat.

První dvě kapitoly práce jsou pojaty jako deskriptivní úvod. Jejich cílem je zasvětit čtenáře do římskoprávních základů nemožnosti plnění a poskytnou přehled vývoje právní úpravy. Stěžejní kapitolou celé práce je kapitola třetí. Zabývá se subjektivní a objektivní nemožností plnění, faktickou nemožností, hospodářskou nemožností a případy tzv. obtížné možnosti plnění. Vyvrcholením této kapitoly je pokus o autorčin výklad právního pojmu - nemožnost plnění. V několika následujících kapitolách se autorka zabývá některými dílčími problémy. Prvním z nich je teoreticky chybná konstrukce právní nemožnosti. V další kapitole se autorka zamýšlí nad tím, zda-li může nemožnost plnění nastat u všech typů závazků. V kapitole číslo šest je podrobeno kritice rozlišování nemožnosti plnění na přechodnou a trvalou. Následující kapitola pojednává o kogentnosti nemožnosti plnění, především se pak zaměřuje na zdůvodnění, proč je nemožnost plnění v ObčZ kogentní. Osmá kapitola je věnována právě-filozofické otázce: „*Je nemožnost plnění apriorní či aposteriorní pravidlo?*“ V následující části práce již autorka řeší ryze praktické záležitosti nemožnosti plnění. Popisuje kdy a jak závazek zaniká. Věnuje se také dalším právním následkům jako bezdůvodnému obohacení, náhradě škody a notifikační povinnosti. Kapitoly deset, jedenáct a dvanáct jsou věnovány nemožnosti plnění z pohledu francouzského, anglického, mezinárodního a evropského práva. Ačkoliv je práce orientována na následnou nemožnost plnění, autorka se rozhodla zařadit na závěr práce kapitolu o počáteční nemožnosti plnění. Důvodem je úzká souvislost mezi nemožnosti počáteční a následnou. V judikatuře se velmi často vyskytují případy, kdy žalobce zaměňuje počáteční nemožnost za následnou a domáhá se zániku závazku. Proto budou v práci vymezeny rozdíly mezi těmito druhy nemožnosti plnění. Druhým faktem, který autorku motivoval k zařazení kapitoly o počáteční nemožnosti plnění do této práce, je zajímavý trend současné doby spočívající v potírání rozdílů mezi počáteční a následnou nemožností.

Práce je psána v základech dle Směrnice děkanky č. 2/2010, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V souladu s čl. 13. byl udělen autorce souhlas k rozšíření rozsahu práce.

Základním zdrojem poznatků jsou pro právníky primární zdroje, mezi něž se řadí zejména právní předpisy (v předkládané práci je zachycen stav k 28. 2. 2011), a sekundární zdroje zahrnující především knižní zdroje, časopisecké zdroje, sborníky a učebnice, ale i internetové zdroje. Předkládaná práce není výjimkou. Autorka využívá při zpracovávání práce poměrně bohaté literatury. Je to dáno nejen snahou o zachycení co možná největšího počtu názorů, ale také tím, že nemožnosti plnění se většina autorů věnuje pouze okrajově v rámci pojednání o některé širší oblasti závazkového práva. Komplexněji se nemožnosti plnění zabýval jen jeden z českých autorů a tím byl V. Kubeš ve svém díle „*Nemožnost plnění a právní norma*“. I když Kubešova práce byla pro autorku výchozí publikací, nedá se říci, že by to byl stěžejní pramen a to ze dvou důvodů. Prvním z nich je zastaralost (rok vydání 1938) a druhým důvodem je pozitivisticky laděný obsah opusu, se kterým se autorka práce neztotožňuje. A tak největším přínosem díla jsou dle autorky historické výklady o nemožnosti plnění. Z dalších knižních publikací je vhodné vyzdvihnout dílo s názvem „*Splnění závazku a jiné způsoby jeho zániku*“ V. Knappa a dvě monografie A. Kandy „*Vliv změny poměrů na trvání závazku*“ a „*Nesplnění závazku a jeho právních následků*“. Opět se však jedná literaturu staršího data. Novější literatura, která by o nemožnosti plnění podrobněji pojednávala, neexistuje. Současní autoři se nemožnosti plnění věnují velmi okrajově a problematiku neřeší do hloubky. Při zpracovávání práce bylo nutné vycházet z komentářové literatury a z několika odborných článků, z nichž by autorka upozornila na dva články K. Eliáše „*Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům*“ a „*Clausula rebus sic stantibus*“ a článek J. Bejčka „*Nemožnost plnění*“. Ve sborníkové literatuře se v posledních letech objevily pouze dva články týkající se nemožnosti plnění. Jedním z autorů je B. Havel s příspěvkem „*Možnosti následné nemožnosti plnění*“ a i když stručněji se nemožnosti plnění věnuje i L. Tichý ve stati „*Změna okolností a její následky pro smluvní vztahy*“. Tolik z české literatury, ze zahraniční literatury autorka čerpala především z publikace R. Zimmenmana „*The law of obligations*“. Podrobnější přehled české a zahraniční literatury je obsažen v seznamu použité literatury, který je zařazen na závěr této práce.

Ze stručného shrnutí současného stavu literatury je vidět, že příliš autorů nejeví o problematiku nemožnosti plnění zájem. Tato skutečnost se stala hlavním motivačním faktorem pro zpracování daného tématu. Exkluzivita novodobého zpracování nemožnosti plnění by měla být hlavním přínosem celé práce.

1. HISTORICKÝ EXKURZ DO NAUKY O NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

Nemožnost plnění má své kořeny v právu římském. Základem pro postupné vytvoření konceptu nemožnosti plnění se stala sentence Iuventia Celsa, římského právníka, který je proslulý svým stručným a břitkým stylem vyjadřování⁷, proto i samotná věta zní velmi jednoduše: *impossibilium nulla obligatio est* (D. 50, 17, 185). Její překlad do češtiny není vždy jednotný. Jedna z verzí je „*nemožnost nemůže být předmětem závazku*“ nebo „*ke nemožnému závazek nevznikne*.“⁸ Původ sentence se nachází v římské stipulaci, jejímž předpokladem byla skutečná existence nějaké věci (*in reum natura*), která se slibovala dát.⁹

Římané vnímali nemožnost jen jako počáteční, která musela být objektivní. Jestliže se osoba zavázala ke splnění, které splnit nemohla, ale jiná osoba mohla, pak se nejednalo o nemožnost (D. 45, 1, 137, 5)¹⁰. Gaius demonstruje nemožnost plnění na příkladu s hippocentaurem. Stejně tak se bude jednat o nemožnost tehdy, pokud se osoba zaváže dodat otroka Sticha, který již není na živu. Papiliánus doplňuje škálu případů týkajících se nemožnosti plnění o příklad prodeje domu, který kompletně shořel nebo olivového háje, který zpustošila bouře. Stejně tak šlo o nemožnost plnění tehdy, pokud měla být prodána věc *extra commercii*.¹¹ Pouhé ztížené podmínky pro splnění závazku nebyly důvodem pro uplatnění nemožnosti plnění.

Římské právo rozlišovalo nemožnost plnění zaviněnou a nezaviněnou. Dlužníkem zaviněná nemožnost plnění nezpůsobovala zánik obligace, nýbrž změnu obligace co do předmětu plnění.¹² Nešlo tedy o nic jiného než o uplatnění fikce trvání závazku, který se stal nemožným vinou dlužníka. Římané tak činili proto, že v rámci jejich právního systému bylo jednodušší zakládat nároky poškozeného na původním zavazovacím důvodu než je opírat o delikt. Výhoda spočívala především v procesní stránce věci. Pro věřitele bylo náročnější materiálně zdůvodnit a procesně uplatnit nárok z deliktu než nárok z kontraktu.¹³ Fikční teorie římského práva osvobodila dlužníka od povinnosti dokazovat nemožnost plnění a umožňovala, aby se věřitel i přes nemožnost domáhal splnění. Díky této konstrukci byla účelně rozložena povinnost nést břemeno důkazní.¹⁴

⁷ ZIMMERMANN, Reinhard. *The law of obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. 2. ed. Oxford University Press, 1996. s. 687.

⁸ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář 2. svazek*. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2008. s. 1676 (§575).

⁹ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Akademie, nakladatelství Československé akademie věd, 1966. s. 103.

¹⁰ Knihy Digest: Kniha 45., Titul 1., Fragment 137, § 5. Cit. z: ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 688.

¹¹ ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 688.

¹² HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J.OTTO, 1910. s. 567.

¹³ LUBÝ, Štefan. *Prevenca a zodovednosť v občianskom práve II*. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akademie vied, 1958 s. 208

¹⁴ Tamtéž, s. 210.

Pokud forma zaviněné nemožnosti plnění spočívala ve zlém úmyslu (*dolus*), byl dlužník odpovědný vždy, zatímco při dlužníkově nedbalosti (*culpa*) se odpovědnost diferencovala podle toho, zda se jedná o *actiones stricti iuris* nebo *actiones bonae fidei*.¹⁵ Tento dvojí režim vymizel až s *ius commune*, a to zásluhou Huga Donelluse, který jako první povýšil „*impossibilium nulla obligatio est*“ na obecně platný právní princip.¹⁶ V případě, že se splnění obligace stalo dlužníkovi nemožným náhodou (*casus*), byl dlužník zpravidla zcela osvobozen od obligačního závazku.

Římské právo rozeznávalo částečnou a úplnou nemožnost plnění. Nezaviněná částečná nemožnost plnění způsobovala, že dlužník byl zavázán k plnění oné části, která mohla být ještě plněna.¹⁷ Pokud bylo plnění dáno alternativně a jedno z plnění se stalo nemožným, pak se plnění přeměnilo na jednoduché. Pokud se stalo jedno plnění nemožným náhodou, byl dlužník vázán pouze k plnění druhému. Právo Justinianovo dovolovalo v takovém případě dlužníkovi, měl-li právo volby, aby odbyl věřitele hodnotou plnění, které se stalo nemožným. Jestliže nemožnost jednoho plnění byla způsobena vinou dlužníka, byl dlužník zpravidla vázán jen k plnění zbývajícím. Ale bylo-li právo volby při věřiteli, mohl věřitel chtít místo zbývajících předmětu náhradu za zmařené druhé plnění. Stalo-li se nemožným jedno plnění vinou dlužníka a později druhé plnění taktéž nemožným ale bez jeho viny, byl dlužník, i když měl volbu, povinen věřiteli nahradit škodu, poněvadž na něj přešlo nebezpečí zkázy druhého předmětu. Ovšem, šlo-li o alternativní *obligaci ex stipulatione*, připouštěla se pro náhradu škody pouze deliktní žaloba (*actio doli*).¹⁸

Ačkoliv Římanům pojem nemožnost plnění nebyl cizí, zabývali se pouze tzv. počáteční nemožností. Následná nemožnost ustupovala do pozadí před naukou o vině.¹⁹ Přírozenoprávní škola se věnovala otázce nemožnosti plnění zejména z hlediska práva mezinárodního. Její pojetí nemožnosti stálo na základech středověké morální teologie a kladla důraz na existenci svobodné vůle. Poprvé se zde objevuje počáteční nemožnost plnění v subjektivním smyslu v souvislosti s *impossibilitas coeundi* způsobující neplatnost uzavřeného manželského sňatku.²⁰ Hugo Grotius, nejvýznamnější představitel přírozenoprávní školy, si jako první začal uvědomovat rozdíl mezi kategorií nemožnosti plnění a kategorií, která později byla nazvána jako „nadobligační námaha“.

¹⁵ V podrobnostech k tomu blíže ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 689,690. Nebo také HEYROVSKÝ. *Dějiny a systém soukromého práva...*, s. 568,569.

¹⁶ ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 692.

¹⁷ HEYROVSKÝ. *Dějiny a systém soukromého práva...*, s. 571.

¹⁸ Tamtéž, s. 572.

¹⁹ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 104.

²⁰ ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 693.

Další z významných představitelů Puffendorf zase jako první vybudoval ve svém díle „*De jure naturae et gentium*“ úplný systém nemožnosti plnění.²¹

Nemožnosti plnění věnovali pozornost i dva tvůrci ABGB z roku 1811, a to Martini, stoupenec starší doktríny přirozeného práva, a Zeiller, budovatel moderní přirozenoprávní doktríny ve smyslu učení Kantova.²² Starý rakouský občanský zákoník z roku 1811 obsahoval jen dvě ustanovení o nemožnosti § 878, týkající se počáteční nemožnosti, a § 1447 o náhodné následné nemožnosti plnění.²³

Vlastní rozmach nauky byl zahájen na půdě občanskoprávní doktríny až v 19. století. Toto významné období ve vývoji obecněprávní nauky má sice svůj původ v Savignym, ale za vlastního zakladatele je považován Friedrich Mommsen.²⁴ Mommsenovo dílo „*Die Unmöglichkeit der Leistung in ihrem Einfluß auf obligatorische Verhältnisse*“ vydané roku 1853 bylo jeho první vědeckou prací, která vznikla v době, kdy byl nucen přerušit své dlouholeté působení u soudu. Význam díla spočíval zejména v tom, že autor velmi pracným způsobem sesbíral všechny dostupný materiál a vytvořil určitý systém nemožnosti plnění. Především nemožnost roztřídil na celou řadu druhů jako přirozenou a právní, absolutní a relativní, objektivní a subjektivní, trvalou a dočasnou, přičemž vycházel ze základního rozlišení tzv. počáteční a následné nemožnosti.²⁵ Nevýhodou díla je jeho abstraktnost, která způsobuje, že je opus těžce srozumitelný²⁶ a proto zpočátku nebyl právníky veřejností příliš kladně přijímán ani hodnocen. Až díky Bernhardu Windscheidovi nabírá Mommsenovo učení o nemožnosti plnění na významu.

Windscheid dokonale obeznámený s Mommsenovou knihou ji dokázal interpretovat a převést složité učení do řady jasných pravidel, která na první pohled přímo fascinovala svou zdánlivou dokonalostí.²⁷ Není proto divu, že toto Mommsen-Windscheidovo učení získalo rozhodující vliv při legislativních pracích na BGB z roku 1896.²⁸ Celá řada ustanovení BGB je věnována problematice nemožnosti plnění a žádný jiný občanský zákoník se touto problematikou nezabýval tak široce a kasuisticky jako právě BGB. Je pochopitelné, že nemožnost plnění se stala středem zájmu těch, kteří se věnovali rozpracování tehdy nového zákonodárského díla.²⁹ Jedná se zejména o autory jako: Heinrich Titz s dílem „*Die Unmöglichkeit der Leistung nach deutschem bürgerlichen Recht*“, kniha Teodora Kleineidama „*Unmöglichkeit und Unvermögen nach dem Bürgerlichen*

²¹ KUBEŠ, Vladimír. *Nemožnost plnění a právní norma*. Brno: Orbis, 1938. s. 6. Shodně KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 104.

²² KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 7.

²³ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 104. Shodně KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 7.

²⁴ Bratr Theodora Mommsena, slavného historika oceněného Nobelovou cenou. Cit z ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 810.

²⁵ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 105.

²⁶ ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 810.

²⁷ KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 9.

²⁸ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 105.; shodně KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 10.

²⁹ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 106.

Gesetzbuche für das Deutsche reich“ a kniha Wilhema Kische „*Die Wirkungen der nachträglich eintretenden Unmöglichkeit der Erfüllung bei gegenseitigen Verträgen nach dem Bürgerlichen Gesetzbuche für das Deutsche Reich.*“ Ostrý útok proti panující doktríně byl proveden Paulem Krückmannem a Ernstem Rabelem. Z rakouských civilistů je to pak např. Korfeld. Jejich kritika je založena především na širokém výkladu pojmu nemožnosti plnění.³⁰

Zájem o problematiku nemožnosti plnění byl obrovský, což bylo způsobeno také tím, že Německo se po 1. světové válce octlo v hospodářské krizi a hledalo prostředky, jak se z ní dostat ven. Ne že by nemožnost plnění byla řešením, nicméně extenzivní výklad, který byl v té době velmi populární, mohl být nápomocen k oživení ekonomiky, protože dokázal zabránit zkáze některých podniků, které v důsledku války nemohly dostát svým závazkům.³¹ V 19. století tak vznikla nepřehledná spleť nejrůznějších teorií o nemožnosti plnění.

³⁰ KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 12.

³¹ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 106.

2. GENEZE USTANOVENÍ O NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

Do českého práva se výslovná úprava nemožnosti plnění dostala přijetím ABGB v roce 1811. Původně skromná úprava v ABGB³² dlouho nevydržela a pod vlivem BGB byla rozšířena. Nové znění § 878 ABGB se stalo základem pro Osnovu občanského zákoníku z roku 1937.³³

Střední kodex (Zákon č. 141/1950 Sb., ObčZ) se taktéž vydal cestou výslovné úpravy, nicméně situaci ohledně nemožnosti plnění zkomplikoval tím, že rozlišoval zaviněnou a nezaviněnou nemožnost plnění a každé z nich připisoval rozdílné právní následky. Nezaviněná nemožnost plnění upravená v § 334 byla řazena mezi důvody zániku závazků. Zaviněná nemožnost plnění upravená v § 261 byla zařazena mezi důvody změny v obsahu závazků. Rozlišování mezi zaviněnou a nezaviněnou nemožností plnění mělo své opodstatnění v římském právu, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole. Toto opodstatnění vzhledem k jinému pojetí obligace odpadlo, přesto byla konstrukce recipována. Následná vlna kritiky o nepřesnosti a nedůslednosti systematického uspořádání a terminologického pojetí občanského zákoníku na sebe nenechala dlouho čekat.³⁴

První kritizovaný problém se týkal právě rozdílných následků zaviněné a nezaviněné nemožnosti plnění. Část právní nauky i praxe systematickým výkladem dovozovala, že zaviněná nemožnost plnění způsobuje změnu závazku, protože je v systému občanského zákoníku zařazena v XII. kapitole pod záhlavím „Změny v obsahu závazku“, zatímco nezaviněná nemožnost je v kapitole XV. s názvem „Zánik závazků“, proto musí nutně způsobovat jeho zánik. Tento systematický výklad je však v rozporu s jazykovým výkladem § 261, který říká, že nemožností zaviněnou dlužníkem závazek zaniká. Termín „zaniká“ není možné vyložit v jiném smyslu než jako zánik závazku. Proto se druhá část právní nauky opírala o jazykový výklad a tvrdila, že v obou případech, tedy v jak zaviněné tak nezaviněné nemožnosti plnění, dochází k zániku závazku. Autorka této práce má za to, že tento druhý názor je správný, poněvadž jazykový výklad je primární metodou interpretace a pokud vede k jasnému smyslu ustanovení, nelze tomuto jazykovému výkladu nadřadit systematický výklad, který vede k opačnému závěru. Navíc z historických souvislostí vyplývá, že této systematické nedůslednosti se zákonodárce dopustil omylem. V posledním čtení zákonodárského procesu probíhala diskuze, zda-li půjde v případě zaviněné nemožnosti o změnu nebo zánik, dospělo se k názoru, že půjde o zánik, nicméně se zapomnělo na přemístění § 261 do kapitoly XV. občanského zákoníku.³⁵ Historický výklad tak podpořil závěr jazykového výkladu, proto závazek zaniká bez zřetele na to, zda

³² Viz předchozí kapitola.

³³ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1679 (§575).

³⁴ Š. Luby, V. Knapp a další.

³⁵ LUBÝ. *Prevenia a zodovednost'...*, s. 205.

nemožnost plnění je nezaviněná podle § 334 nebo zaviněná podle § 261 občanského zákoníku z roku 1950.³⁶

Druhé, tentokrát terminologické nedůslednosti se zákonodárce dopustil, když v § 261 použil pojem „zavinění“ a v § 334 „odpovědnost“. Na tuto nepřesnost upozorňuje V. Knapp, přičemž se k problematice vyjadřuje tak, že za správné považuje užití termínu „odpovědnost“, protože nejde o to, jestli dlužník nemožnost plnění zavinil či nezavinil, ale o to zda za nemožnost plnění odpovídá. Své stanovisko extenzivního výkladu § 261 správně opírá o teleologickou výkladovou metodu. Striktně jazykovým výkladem by bylo docíleno absence právní úpravy pro případy, kdy dlužník sice nemožnost plnění nezavinil, ale přesto za ni odpovídá³⁷ (objektivní odpovědnost za škodu).

Z výše uvedených důvodů bylo v ObčZ z roku 1964 od rozlišování zaviněné a nezaviněné nemožnosti plnění definitivně upuštěno.³⁸ Nemožnost plnění byla pokládána za jednu ze základních forem nesplnění vedle prodlení. Počáteční nemožnost plnění vyplývala z ustanovení § 37, resp. § 39, následná nemožnost plnění byla upravena v § 93. Z důvodu dikce citovaného ustanovení se pak dovozovalo, že tehdejší československé právo nezná specifickou úpravu pro obtížné plnění a taková situace tedy pod nemožnost nespadá.³⁹ Novela č. 509/1991 Sb. zavedla úpravu nemožnosti plnění ve znění, které platí dodnes a vychází z úpravy Středního občanského zákoníku, ale také úpravy obsažené v Zákonu mezinárodního obchodu. Co se týče NObčZ a ustanovení o nemožnosti plnění (§ 1926-1928 následná nemožnost, § 532 odst. 2 počáteční nemožnost),⁴⁰ nelze v tomto směru očekávat žádné převratné změny. Úprava nemožnosti plnění vychází z původní koncepce obsažené v ObčZ.

V českém právním řádu se lze s nemožností plnění setkat ještě v jednom soukromoprávním předpise a tím je ObchZ⁴¹ (§§ 352, 353, 354). Úprava v ObchZ není komplexní, obsahuje pouze některé modifikace a zpřesnění, která platí pro obchodněprávní vztahy. Podle zásady *lex specialis derogat generali* se v obchodněprávních vztazích použije úprava obsažená v ObčZ jen subsidiárně.

³⁶ Shodně KNAPP, Viktor. *Splnění závazku a jiné způsoby jeho zániku*. Praha: Academia, 1955. s. 275.

³⁷ KNAPP. *Splnění závazku...*, s. 273.

³⁸ *A contrario* KC, který setrvává na rozlišování zaviněné a nezaviněné nemožnosti plnění dodnes.

Čl. 475 §1 KC: „Jestliže se splnění stalo nemožným pro okolnosti, za které dlužník neponese odpovědnost, pak závazek zaniká.“

³⁹ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1679 (§575).

⁴¹ NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, [cit. 18.3.2011]. Dostupné na:

< http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf >.

⁴¹ Hospodářský zákoník jako zákon č. 109/1964 Sb. upravoval nemožnost plnění až od novely č. 138/70, a to v § 24 počáteční nemožnost, která po novele č. 103/1990 byla přesunuta pod § 21. Následná nemožnost plnění byla upravena § 129b.

3. KDY JE PLNĚNÍ MOŽNÉ A KDY NEMOŽNÉ

3.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Otázka v názvu nadepsané kapitoly „*Kdy je plnění možné a kdy nemožné?*“ je základním problémem nemožnosti plnění. Odpovědět na ni není vůbec jednoduché, o čemž svědčí věcné spory o výklad pojmu nemožnosti plnění. Nauka o nemožnosti plnění za tímto účelem dělila nemožnost plnění na poddruhy. Rozlišovaly se nejrůznější kategorie nemožnosti. Každý z autorů přišel se svým dělením, na jehož základě uvedl, která ta konkrétní nemožnost podle něj způsobuje zánik závazku a která ne. A tak se lze v literatuře setkat s dělením nemožnosti např. na logickou a juristickou, na párovou dvojici nemožnosti teoretické a praktické nebo na dělení nemožnosti na faktickou, právní, hospodářskou. Dále pak dělení na subjektivní, objektivní nemožnost a absolutní nemožnost plnění. S nemožností souvisí i kategorie tzv. nedostižnosti nebo nadobligační námahy. A. Kanda přistupoval k nemožnosti plnění z druhého konce a to tak, že se snažil nadefinovat druhy možnosti a zavedl tripartiti reálná, abstraktní a formální možnost.⁴² Všechna tato dělení dle autorky práce vnášely do nauky spíše zmatek než zpřehlednění problematiky.⁴³ Z toho důvodu nebude cílem výkladu pojednat o všech děleních a podrobit je kritice, čehož se dopustili už jiní,⁴⁴ ale autorka se zaměří na ty druhy nemožnosti, které jsou zastávány v současné literatuře:

- *objektivní a subjektivní nemožnost plnění,*
- *faktická (fyzická), hospodářská a právní nemožnost,*
- *přechodná a trvalá nemožnost plnění,*
- *počáteční a následná.*

Co se týče dělení nemožnosti plnění na subjektivní a objektivní, je předně nutné podotknout, že se jedná o výplod obecné teorie civilního práva⁴⁵ a stávající úprava nemožnosti plnění v ObčZ ani v ObchZ toto dělení nerozlišuje.⁴⁶ Objektivní nemožnost nastává v takovém případě, kdy je plnění nemožné jak pro samotného dlužníka, tak pro i pro kohokoliv jiného. Nezavisí tedy na osobě dlužníka ani na jeho vůli.⁴⁷ Objektivně nemožné je plnění, které je za

⁴² KANDA. *Vliv změny poměrů...* s. 132.

⁴³ Shodný názor zastává např. i V. Kubeš. Srov. KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 21.

⁴⁴ V podrobnostech autorka práce odkazuje na dílo V. Kubeše „*Nemožnost plnění a právní norma*“.

⁴⁵ Původ tohoto dělení vychází z práva německého (*Unmöglichkeit* a *Unvermögen*). V ustanovení § 275 odst. 1 BGB je zakotvena objektivní nemožnost a v odst. 3 stejnojmenného paragrafu subjektivní nemožnost. Dlužník může plnění odepřít, pokud plnění spočívá v jeho osobním výkonu a pro nějakou překážku nemůže být po něm spravedlivě požadováno v porovnání se zájmem věřitele.

⁴⁶ Polský KC sice také nezná rozdělení na subjektivní a objektivní nemožnost, resp. z ustanovení čl. 475 KC jej nelze vyčíst, nicméně polská civilistika tuto problematiku řeší a subsumuje pod výše zmíněný článek i případy subjektivní nemožnosti plnění. Cit z WIŚNIEWSKI, Tadeusz. In STANČZAK, Małgorzata. *Kodeks cywilny : stan prawny na 10 marca 2009 roku*. Tom I. 5. vyd. Warszawa: LexisNexis, 2009. s. 726 (art. 475).

⁴⁷ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA J, SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ M., HULMÁK M. a kol., *Občanský zákoník II., Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1683 (§575). Zdroj: Beck-online.

daných poměrů nemožné jak pro dlužníka, tak vůbec pro „normálního člověka“⁴⁸. Kdo je považován za „normálního člověka“ nám určuje názor lidí té které společnosti.⁴⁹ O subjektivní nemožnosti (dříve označovaná také jako *nemoboucnost*) se mluví tehdy, pokud je jednání možné podle přírodních zákonů, je možné i pro normálního člověka, ale není možné pro samotného dlužníka.⁵⁰ Dlužník není schopen poskytnout plnění, ale jiná osoba ano. ObchZ k tomu vysloveně dodává v § 352 odst. 1, že se nejedná o nemožnost plnění, pokud lze závazek splnit pomocí jiné osoby. ObčZ takovouto výslovnou úpravu nemá, ale i přesto se logická konstrukce § 575 ObčZ přiklání k aplikaci plnění za jiného i v občanskoprávních vztazích.⁵¹

Objektivní nemožnost plnění je automaticky subsumována pod nemožnost plnění ve smyslu § 575 ObčZ (stejně tak pod § 37 odst. 2 ObčZ upravující nemožnost počáteční), i ObchZ uznává tuto nemožnost za nemožnost plnění v právním smyslu se všemi důsledky. V judikatuře je zastáván názor, že nemožnost plnění musí být vždy objektivní.⁵² Naopak v literatuře se uvádí, že subjektivní nemožnost může také způsobovat zánik závazku, pokud spočívá v tzv. osobních výkonech, kdy má plnění být provedeno výhradně dlužníkem. Klasický příklad: Slavný malíř A se zaváže namalovat obraz. Ze smlouvy nebo z povahy okolností jednoznačně vyplývá, že obraz má malovat jen A. Jenže A oslepne a nedokáže už nikdy nic namalovat. Asi nikdo by nechtěl, aby mu obraz namaloval místo slavného umělce někdo jiný. Ostatní případy subjektivní nemožnosti, podle literatury, nezpůsobují zánik závazku.⁵³

Pokud by výše uvedené skutečně platilo, pak by rozlišování na subjektivní a objektivní nemožnost bylo naprosto zbytečné, protože by se vždy muselo zkoumat, zda splnění je možné z hlediska dosažení kauzy závazku.⁵⁴ Autorka práce s tímto názorem o zbytečnosti dělení nesouhlasí, domnívá se, rozlišování subjektivní a objektivní nemožnosti plnění má své opodstatnění a závěry, ke kterým autoři docházejí jsou mylné, protože vycházejí z chybného předpokladu a sice, že plnění spočívající v osobních výkonech jsou subjektivně nemožné. Jedná se o nepochopení objektivní nemožnosti. Pokud malíř, který měl namalovat obraz oslepne, jedná se o objektivní nemožnost, protože není způsob, jakým závazek splnit. Závazek je jednoduše nevykonatelný.

⁴⁸ KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanskému právu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl IV. (§859-1089). Praha: Codex Bohemia, 1998. s. 112 (§878).

⁴⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obliagačních a o splnění závazků*. 2. vyd. Brno: 1924. s. 35.

⁵⁰ KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK. *Komentář k Čsl. obecnému zákoníku...*, s. 112 (§878).

⁵¹ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1680 (§575).

⁵² Např. Rozsudek VS v Praze ze dne 14.7.2004, sp.zn 5 Cmo 82/2004.

⁵³ Dvořák, Jan. In KNAPPOVÁ, Marta et al. *Občanské právo hmotné. Díl II. Závazkové právo*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2006. s.163.

⁵⁴ KANDA, Antonín. *Nesplnění závazku a jeho právních následků*. Praha: Academia, 1970. s. 24.

Faktickou nemožností se označuje nemožnost, která se přičí přírodním zákonům, což posuzováno vždy s ohledem na současný stav poznání vědy a techniky. Ve starší literatuře je faktická nemožnost označována za fyzickou a definována takto: „*odporuje fyzickým zákonům přírodním či alespoň tělesným nebo duševním silám promitenta*“⁵⁵.

Naproti tomu za tzv. hospodářskou nemožnost plnění se označuje situace, kdy se v důsledku neočekávaného vývoje hospodářských poměrů změní situace smluvních stran do té míry, že dlužníkovy plnění povede k jeho hospodářské zkáze.⁵⁶ Do české právní teorie ji poprvé zavedl J. Sedláček, který k ní uvádí: „*Jde-li ze smlouvy najevo, že dlužník plniti chce a věnovati tomu jen určitou míru obětí at' na statcích svých, at' na své práci duševní či tělesné, není smlouva splnitelná, je-li splnitelná jen větší měrou obětí. Míra těchto obětí může býti jako smluvní doložka stranami výslovně stanovena. Jinak musíme se přidržeti pravidla §914 a prohlásiti za nemožné ono plnění, dalo-li by se provésti jen prostředky, které jsou s hlediska dobrých mravů zavržitelné. Zavržitelnost musí býti dána již v době plnění smlouvy. V tomto případě splývá hospodářská nemožnost splnění s nedovoleností smluvního plnění.*“⁵⁷

K hospodářské nemožnosti je nutné učinit jednu poznámku týkající se její vazby na subjektivní nemožnost plnění. Někteří autoři se dopouštějí ve svých výkladech toho, že hospodářskou nemožnost automaticky řadí pod subjektivní nemožnost plnění. Autorka práce se však plně ztotožňuje s námitkou F. Faltyna, že nelze ztotožňovat osobní (subjektivní) situaci dlužníka se subjektivní nemožností⁵⁸.

Hospodářská nemožnost bývá ve starší literatuře subsumována spolu s nadobligační námahou a nepřičitatelností pod pojem obtížná možnost plnění⁵⁹. Tzv. obtížná možnost plnění, která tvoří jakési přechody, tedy hraniční případy mezi možnostmi plnění a nemožnosti plnění.⁶⁰ Obtížná možnost plnění je dána tehdy, pokud sice není vyloučeno, že nastanou podmínky, za kterých se splnění může stát skutkem, avšak je to velmi málo pravděpodobné, resp. způsobení těchto podmínek činí dlužníkovy obtíže.⁶¹

S hodnocením obtížné možnosti plnění (vč. hospodářské nemožnosti plnění) je to komplikované. Ačkoliv se nemožnost jeví jako protiklad možnosti, jako nedostatek podmínek, jenž činí něco nemožným,⁶² a v těchto situacích o skutečnou logickou nemožnost nejde, přesto

⁵⁵ KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK, SEDLÁČEK a kol. *Komentář k Čsl. občenskému zákoníku občanskému ...*, s. 112 (§878).

⁵⁶ ELIÁŠ, Karel. Clausula rebus sic stantibus (Význam změny okolností pro trvání obligace ex contractu). *Obchodněprávní revue*, 2009, roč.1, č. 6, s. 153.

⁵⁷ SEDLÁČEK. *Obligční právo...*, s. 37.

⁵⁸ FALTYNA, F. In FALTYNA, F. a kol. *Zajištění a záruk obchodních závazků*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2007. s. 129.

⁵⁹ Lze se však setkat i s názorem, že hospodářská nemožnost plnění stojí vedle obtížné možnosti plnění. Autorka však nevidí důvod, proč by tomu tak mělo být, vzhledem k tomu, že hospodářská nemožnost splňuje definiční znaky obtížné možnosti plnění.

⁶⁰ KANDA. *Nesplnění závazku...*, s. 23.

⁶¹ KNAPP. *Splnění závazku...*, s. 269.

⁶² KANDA. *Nesplnění závazku...* s. 22.

v historii byly tyto případy mnohdy řazeny pod nemožnost v právním smyslu. Důvody je nutné hledat v hospodářských poměrech. Typicky po první a druhé světové válce, v období hospodářských krizí, po inflačních a deflačních skocích, při změně politických poměrů, po přírodních katastrofách se právní věda i soudní praxe přikláněla spíše k extenzivnímu výkladu pojmu nemožnosti a subsumovala pod nemožnost právě i případy tzv. obtížné možnosti plnění. Není proto divu, že nejsilněji se extenzivní výklad nemožnosti plnění projevil poprvé v Německu, které nejvíce poznamenaly válečné události. U nás se setkáváme s podobnými tendencemi v devadesátých letech při přechodu na tržní hospodářství. V současné judikatuře i praxi převládá názor, že obtížnost plnění v zásadě nevede k aplikaci pravidel o nemožnosti plnění a platí zásada *pacta sunt servanda*.⁶³

Jak již bylo výše zmíněno, v nauce lze pozorovat dva hlavní proudy výkladu nemožnosti plnění: restriktivní a extenzivní. Skupina restriktivního výkladu je reprezentována Rabelem. Jedná se o „extrémistu“, který vykládá nemožnost plnění v co možná nejužším smyslu. Za nemožné považuje jen „absurdní jednání“. Dále do této skupiny patří také zakladatel tzv. absolutní teorie nemožnosti Hartmann. Představitelem na pomezí mezi restriktivním a extenzivním výkladem je pak Krückmann. U něj se projevují první náznaky pozvolného rozšiřování pojmu nemožnosti.⁶⁴

Z českých představitelů je nutné na prvním místě zmínit V. Kubeše. Ten pojal výklad nemožnosti plnění v duchu učení Brněnské normativní školy, jejíž byl předním představitelem, a tudíž se snažil o pozitivněprávní vymezení nemožnosti plnění.⁶⁵ Narazil však na problém, protože v občanských zákonících se sice užívá výrazu „nemožnost“, ale nikde v zákoně již není vymezena skutková podstata nemožnosti. Východisko ze situace se Kubeš pokouší najít v právní hermeneutice. Tímto pojetím se však Kubeš dostává do stejného vnitřního sporu jako většina autorů, které sám kritizuje, neboť pod nemožnost zahrnuje i ty případy, kdy existuje faktická možnost.⁶⁶ Přesto není stoupencem extenzivního výkladu nemožnosti plnění v tom smyslu, že by uznal, že tzv. obtížná možnost plnění způsobovala zánik závazku. Další z českých právníků, který se věnoval nemožnosti plnění, byl A. Kanda. Ačkoliv byl kritikem V. Kubeše, byl stejně jako on stoupencem spíše restriktivního výkladu. Zastáncem restriktivního výkladu byl i J. Krčmář, který odmítal hospodářskou nemožnost, což velmi stručně zdůvodňuje tím, že taková konstrukce nemá opory v ObčZ.⁶⁷

⁶³ Např. Rozsudek NS ČR ze dne 23.9.2009, sp. zn. 33 Cdo 1787/2007.

⁶⁴ KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 32.

Z dalších představitelů je to např.: Gschnitzer, Pfersche, Kornfeld, Siber, Binder, Leonhard, nebo Brodmann.

⁶⁵ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 118.

⁶⁶ Tamtéž, s. 119.

⁶⁷ KRČMÁŘ *Právo občanské. Obligační právo III.* 4. vyd. Praha: Nákladem knihovny sborníku věd právních a státních, 1947. s.137.

Skupina extenzivního výkladu má několik významných představitelů. Prvním z nich je Titze, který pod pojem nemožnosti podřazuje nejen ta plnění, jejichž uskutečnění je zcela vyloučeno, nýbrž také ta, která mohou být vykonána, ale vykonání plnění vyžaduje nadměrné oběti ze strany dlužníka.⁶⁸ Zajímavě odůvodňuje nutnost extenzivního výkladu další představitel Pisko když říká, že je nutné přihlížet k obecné mluvě, ve které se používá slovo „nemožné“ převážně k tomu, aby se tím vyjádřilo, že určité jednání je nerozumné, neúčelné, neekonomické, nepoměrně obtížné, takže jeho výkonu stojí v cestě pochybnosti etického nebo vyššího zájmu.⁶⁹ Dalším jmenovaným bude Kleineidam, který pod logickou nemožnost subsumoval nejen nemožnost podle přírodních zákonů, ale také nadobligační námahu. Nadobligační námahu vysvětluje na příkladu s výstavbou domu. Stavitel se zaváže vystavět dvoupatrový dům určitých rozměrů s určitým počtem místností na určitém pozemku. Při kopání základů se ukáže, že tento pozemek leží nad deset metrů vysokou krápníkovou jeskyní, takže by bylo nutné vykopat základy o deset metrů hlubší. Splnění závazku za těchto okolností převyšuje obligační námahu, která se normálně vyžaduje k takové stavbě, proto nastane nemožnost plnění.⁷⁰

V českém prostředí je zastáncem extenzivního výkladu např. normativista J. Sedláček nebo Š. Luby. Asi nikoho nepřekvapí, že ani V. Knappovi nezůstala problematika nemožnosti plnění cizí. S jeho zařazením na stranu příznivců extenzivního či restriktivního výkladu nemá autorka zcela jasno. Knapp totiž nevyklučuje, že v určitých výjimečných případech lze obtížné plnění označit za nemožné, ale zcela odmítavě se staví k tzv. hospodářské nemožnosti s podobně stručnou argumentací jako vyslovil Krčmář, tedy že pro tento institut nenacházíme žádné opory v ObčZ.

3.2 INTERPRETACE NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

Po tomto úvodu se autorka předkládané práce pokusí o vlastní výklad nemožnosti plnění. Ačkoliv je nemožnost plnění jevem hospodářským, je také pojmem právním. Právní pojem je způsob, kterým se klasifikuje svět. Právní pojmy reprezentují právní instituty a současně představují základní úsudkové schéma, na kterém jsou tyto instituty vystavěny.⁷¹ V českém platném právním řádu neexistuje legální definice, ve které by byly zachyceny znaky skutkové podstaty nemožnosti plnění. Jediné vymezení, které v ObčZ nalzáme je vymezení negativní v § 575 odst. 2. Ani to však nestačí k vybudování konkrétní představy o nemožnosti plnění. Navíc slovo „zejména“ obsažené v citovaném ustanovení naznačuje, že se jedná o výčet

⁶⁸ KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 37.

⁶⁹ Tamtéž, s. 40.

⁷⁰ Tamtéž, s. 44.

⁷¹ SOBEK, Tomáš. Uznání jako zdroj normativity. *Právník*, 2007, roč. 146, č. 5, s. 486.

demonstrativní, tudíž je nutné předpokládat, že plnění není nemožné i v jiných případech než v těch, které zákonodárce explicitně vyjmenovává. Druhým problémem jsou hned dva neurčité právní pojmy, které ustanovení obsahuje, a to „*ztížené podmínky*“ a „*větší náklady*“. Soudci, který bude muset rozhodnout o nemožnosti plnění, nezbude nic jiného než se k významu nemožnosti dopracovat interpretací.

3.2.1 JAZYKOVÝ A TELEOLOGICKÝ VÝKLAD

Sémantickým vymezením nemožnosti plnění dospěla autorka k závěru, že jádrem pojmu je objektivní nemožnost plnění. Do oblasti neurčité části pojmu bude spadat tzv. obtížná možnost plnění, protože některý příslušník našeho jazykového prostředí by tyto jevy zahrnul pod příslušný pojem, jiný nikoliv. Do jisté míry tedy dává autorka za pravdu Piscovi a souhlasí s jeho poznatkem, že v obecné mluvě se nemožností nemyslí vždy jen nemožnost, ale je mnohdy chápána široce. Co je a není nemožné, je však vždy velmi subjektivní. Poslední oblast mimo rozsah pojmu pak nepochybně bude opak absolutní nemožnosti, tedy splnění, které všichni považují za možné. Jazykový výklad je sice nejzákladnější metodou interpretace práva, tímto výkladem se ale lze dopracovat pouze k určitému prvotnímu přiblížení k právní normě. V případě nemožnosti plnění je to přiblížení jen malé a nejednoznačné. Nelze se při takovém výkladu ubránit použití tolik kritizovaných kategorií nemožnosti plnění.

Vycházejíc z předpokladu, že právo není samoúčelné, že účel je hybným momentem práva, následuje pokus o teleologický výklad. Základním účelem každé právní normy je regulace lidského chování. Důvody pro regulaci následné nemožnosti plnění jsou dány spíše motivy hospodářskými a sociálními než motivy právními, což jen dokazuje hospodářskou podstatu smluvního práva.⁷² Zákonodárce tak činí výjimku ze zásady *pacta sunt servanda*. Demonstrováno na příkladu: A se zaváže dodat B obraz Guernica Pabla Piccasy. Tento konkrétní unikátní obraz shoří. Pro tuto chvíli je zcela irelevantní z jakého důvodu. Pablo už stejný obraz nenamaluje, protože je po smrti. Došlo tedy k zániku individuálně určené věci. Kdyby v kupní smlouvě uzavřené mezi A a B byly sjednány zajišťovací instituty jako například úroky z prodlení pro případ, že A nesplní svůj závazek včas, pak by A musel do smrti platit úroky z prodlení, protože jednoduše stejný obraz není sto opatřit a dodat subjektu B. Hospodářským výsledkem by byla likvidace subjektu B. Je evidentní, že takový závazek by se stal vlivem změny okolností extrémně neekvivalentní. Takže zákonodárce regulací chrání zájem na ekvivalenci závazku. Samozřejmě, že závazky nemusí být vždy plně vyvážené a spravedlivé. Běžně tržní cena neodpovídá hodnotě zboží a závazky v tomto smyslu nejsou nijak právně regulovány, a ani by to nebylo vhodné. V případě nemožnosti plnění se však jedná o opravdu extrémní neekvivalenci, která kdyby nebyla

⁷² HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1677 (§575).

zohledněna mohla by mít závažné následky. Předně takovéto plnění by mohlo být v rozporu s některými právními zásadami.

3.2.2 PRÁVNÍ PRINCIPY V OTÁZCE NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

I přes pochybnosti některých autorů lze konstatovat, že právní principy jsou pramenem práva. Principy lze racionálně rekonstruovat analýzou právního řádu. Mnohdy jsou normativním předpokladem právního řádu. Bez některých právních principů by právní řád přestal být funkčním a racionálním systémem. Některé z principů vyplývají z určitého hodnotového pojetí spravedlnosti, jsou tedy samostatným ideovým východiskem právního řádu.⁷³ Téměř na každý právní problém se dá aplikovat některý z právních principů, často je jich několik a mnohdy působí i proti sobě. Proto uvědomění si relevantní preference jednoho právního principu před druhým pro daný případ též označované jako poměrování,⁷⁴ bude v následující části výkladu stěžejní.

První zásadou, o které se autorka zmíní, je zásada poctivosti. Zásada poctivosti má svůj původ v právu německém *Treu und Glauben*⁷⁵. Jedná se o obecný požadavek poctivého a spolehlivého jednání v právním styku. Výkon práva v souladu s touto zásadou pak znamená, že oprávněný má při výkonu práva brát ohled na oprávněné zájmy ostatních zúčastněných, má tedy svá práva vykonávat poctivě.⁷⁶ Zásada poctivosti má své zakotvení v BGB, a to především v tzv. královském ustanovení § 242. Jedná se o všeobecnou, neboli generální klauzuli (všeobecný právní princip), která se uplatní v případech, kdy mezi subjekty existuje nebo se zakládá nějaký zvláštní právní vztah, zejména pak v právu obligačním.⁷⁷ § 242 BGB býval považován za „kaučukovou normu“,⁷⁸ protože dává široké pole uplatnění soudcovskému rozhodnutí. A. Kanda ji ve své publikaci označuje za nástroj, jímž bylo možno narušit každý existující závazkový právní vztah odpovídající právním předpisům ve jménu jakési „vyšší mravní povinnosti.“⁷⁹ Obdobou zásady poctivosti v českém právním prostředí je zásada dobré víry v objektivním pojetí.

Ta vykazuje značnou podobnost s požadavkem souladu s dobrými mravy, lze však říci, že je v jistém smyslu přísnějším požadavkem. Dobré mravy jsou totiž určitým minimálním standardem, který musí naplňovat všechno lidské jednání. Naproti tomu požadavek *Treu und Glauben* jde nad rámec minimálního standardu, protože vychází z předpokladu existence nějakého

⁷³ KÜHN, Zdeněk. Jsou právní principy a soudcovská rozhodnutí pramenem práva? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2001, roč. 9, č.3, s. 241.

⁷⁴ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: AUDITORIUM, 2008. s. 68.

⁷⁵ Překlad se různí např. podle A. Kandy se jedná o zásadu „věrnosti a víry“; F. Melzer překládá zásadu jako zásadu „poctivosti“.

⁷⁶ MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm, 2009. s. 23.

⁷⁷ Tamtéž, s. 24.

⁷⁸ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 30.

⁷⁹ Tamtéž, s. 33.

zvláštního vztahu, a tím i vyššího požadavku důvěry a připravenosti k loajální součinnosti. Ne každý rozpor se zásadou poctivosti je současně rozporem s dobrými mravy, zatímco každý rozpor s dobrými mravy představuje obzvláště závažný rozpor se zásadou poctivosti.⁸⁰ Problém s aplikací *Treu und Glauben* v českých poměrech spočívá v tom, že ObčZ ani jiný právní předpis dobrou víru v objektivním smyslu v její obecné podobě neupravuje. Princip ochrany dobré víry je zásadou formálně nenormovanou, tj. v pozitivním právu nepsanou.⁸¹ Zvýšený zájem o problematiku zásady dobré víry v českém právním prostředí, především pak o vymezení obsahu, lze pozorovat v posledních letech. Bohužel mnohé snahy autorů se potýkají s problémem směřování dobré víry s dobrými mravy a nerozlišují mezi subjektivním a objektivním pojetím dobré víry.⁸² Světlou výjimkou v tomto směru jsou odborné statě publikované P. Téglem či I. Telcem.⁸³

Jak ale dobrá víra souvisí s obtížnou možností plnění? Princip dobré víry je v jednom ze svých významů chápán jako požadavek přiměřenosti výkonu subjektivních práv a povinností.⁸⁴ Bude-li věřitel požadovat po dlužníkovi plnění, i když to pro něj bude extrémně obtížné, pak je takové jednání v rozporu s tímto požadavkem. Stejně tak kdyby dlužník v takových podmínkách plnil. Druhým projevem této zásady je povinnost brát v úvahu oprávněné zájmy druhé smluvní strany při negociacích o obsahu smlouvy, což se nejčastěji bude projevovat např. u předsmuvní odpovědnosti, ale dle autorky také v některých případech obtížné možnosti plnění, zejména v situacích, kdy vlivem nečekané události dojde k závažné změně poměrů, pro které se stane pro dlužníka plnění extrémně náročné. Je tedy evidentní úzká souvislost s klauzulí *rebus sic stantibus* a současně s problematikou výkladu smluv. Smlouva nikdy nevzniká ze vzduchoprázdna, proto je důležité při výkladu smlouvy brát v úvahu nejen zájem stran při uzavírání smlouvy, ale také okolnosti, které panovaly v dané situaci a jejich pravděpodobný vývoj.

I obsahově užší zásada dobrých mravů se však dotýká případů obtížné možnosti plnění. Institut dobrých mravů je jednou z nejstarších právních zásad. Historicky jde o pojem římského práva, kde byl označován jako *boni mores*⁸⁵ a byl chápán ve smyslu pravidel slušnosti převzatých od předků. Spadá tedy do oblasti společenské morálky, není s ní však totožný. Hierarchicky je pak

⁸⁰ MELZER. *Právní jednání...*, s. 24.

⁸¹ TÉGL, Petr. Poctivost a důvěra jako jeden ze základních principů evropského smluvního práva. In PAUKNEROVÁ, Monika; TOMÁŠEK, Michal et al. *Nové projevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009. s. 118.

⁸² Např. PELIKÁNOVÁ, Irena. Aktuální otázky obligčního práva a jeho kodifikace v evropském i českém kontextu. In BLŽEK, Kamil, ZOUFALÝ, Vladimír (ed). *Karlovarské právní dny XVI*. Praha: Linde, s. 238,230.

⁸³ Např. TÉGL. Poctivost a důvěra..., s. 99-121. nebo TÉGL, Petr. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1-2, s. 39-46.
TELEC, Ivo. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 1, s. 1-6.

⁸⁴ TÉGL. Poctivost a důvěra ..., s. 117.

⁸⁵ *Boni mores* je užší pojem než *boni fides*.

zásada dobrých mravů stavěna na jednu z nejvyšších příček. Je to jedna z nejvyšších maxim, kterou nejen právo, ale i společnost vůbec má.⁸⁶ Nejcitelněji se projevuje v právu občanském, díky jehož subsidiaritě se promítá do celé šíře práva soukromého. Dobrými mravy je možno chápat soubor určitých, společensky vytvořených a uznávaných pravidel slušnosti, která vedou jedince jak k vzájemnému respektování se navzájem, tak k nepoškozování obecných zájmů společnosti. Jde tedy o hodnotící soubor, který určuje, které jednání je dobré a které ne. Za dobré jednání je možno považovat takové, které odpovídá požadavkům, jenž vědomě či nevědomě vedou jedince k zamítnutí nebo přijetí takového jednání. Tyto požadavky jsou součástí veřejného mínění.⁸⁷

Obdobou dobrých mravů pro obchodní právo je zásada poctivého obchodního styku, která je na rozdíl od dobrých mravů zásadou pouze partikulární ovládající oblast obchodního práva. Jde o účelovou modifikaci pro potřeby hospodářských vztahů. Někdy se mluví o pragmatičtější podobě dobrých mravů. Její účinnost je vždy podmíněna existencí obchodu ve smyslu § 261 ObchZ. ObchZ vychází z předpokladu odborné znalosti podnikatele a profesionální úrovně jejich pracovníků, proto stanoví přísnější stupeň nazírání na podnikatelskou sféru.⁸⁸ Na rozdíl od výkonu práva v rozporu s dobrými mravy nehrozí při výkonu práva v rozporu s poctivým obchodním stykem neplatnost takového jednání, ale „pouze“ takovéto jednání ztratí právní ochrany, respektive soud právní ochranu s ohledem na § 265 odepře. Důvodem tohoto řešení je snaha zákonodárce o co největší smluvní svobodu v oblasti hospodářských vztahů. Zároveň plnění přijaté na základě takového jednání není bezdůvodným obohacením. Nicméně se zásadou se pracuje obdobně jako se zásadou dobrých mravů, proto za účelem zjednodušení bude dále argumentováno jen zásadou dobrých mravů. To ovšem neznamená, že by úvahy neplatily pro oblast obchodněprávní podobně jako u zásady poctivého obchodního styku.⁸⁹

Poté, co je nastíněn význam a povaha zásady dobrých mravů,⁹⁰ je zapotřebí se soustředit na otázku, zda plnění, které se stalo obtížné nebo hospodářsky nemožné, je možné po dlužníkovi spravedlivě žádat. Hledá se tedy odpověď na otázku, zda takový výkon povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů není v rozporu s dobrými mravy (§3 odst. 1 ObčZ). Výkon práv v souladu s dobrými mravy představuje princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti. Pojem „dobré mravy“ nelze vykládat pouze jako soubor pravidel, který je užíván jako korektiv či doplňující

⁸⁶ HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. *Právník*, 2000, roč. 139, č.1, s. 51.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tím však autorka nechce v žádném případě vyjádřit, že morálka v obchodě je hodnotově vyšší než obecná morálka.

⁸⁹ Zvláštní úprava zásady poctivého obchodního styku nevyklučuje použití zásady dobrých mravů i v obchodněprávních vztazích.

⁹⁰ Úvahy, co je obsahem dobrých mravů, budou ponechány stranou vzhledem k obtížnosti a rozsahu problematiky.

obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat *praeter legem* či dokonce *contra legem*, pokud jde o reprobaci jednání příčího se dobrým mravům.⁹¹ V tomto tvrzení je opora pro případy tzv. obtížnosti plnění. Autorka práce se tedy domnívá, že soudce by mohl v některých odůvodněných případech rozhodnout tak, že jednání zneplatní na základě rozporu s dobrými mravy nebo i tak, že aplikuje na takové případy § 575 ObčZ nebo § 352 ObchZ.

Při úvaze o výše zmíněných principech se nabízí otázka, zda jejich použití nebude v rozporu s požadavkem právní jistoty. Autorka má za to, že tomu tak není. Aplikuje-li se moderní nepsané ústavní pravidlo,⁹² tedy princip proporcionality na porovnání zásady dobrých mravů a *pacta sunt servanda*, pak z hlediska vhodnosti, potřebnosti a závažnosti lze shledat, že princip dobrých mravů je principem, který nezpůsobuje nepřiměřený zásah do zásady *pacta sunt servanda*, ale naopak odstraňuje přílišnou tvrdost této zásady ve specifických případech, které zákonodárce opomenul zohlednit. Samozřejmě nelze takto abstraktně a bez znalostí faktů konkrétního případu vyvodit obecně platný závěr. Nicméně pokud je soudce vázán také obecně zastávanými názory na to, co je spravedlivé, i když tyto názory nejsou podpořeny literou zákona, pak jsou jeho rozhodnutí předvídatelnější, než když je nucen svá rozhodnutí odvozovat pouze z těch přijatých přesvědčení, která nalezla výraz v psaném právu.⁹³

Další zásadou dotýkající se nemožnosti plnění je zásada nezměnitelnosti poměrů. Tzv. *clausula rebus sic stantibus* spočívá v tom, že každá smlouva je uzavřena pod mlčky uznanou výhradou zachování poměrů, za nichž byla uzavřena. Lze ji chápat ve dvojím smyslu, buď se pod pojmem nezměněných poměrů rozumějí všeobecné, především hospodářské, popř. právní a jiné poměry ve své všeobecnosti, anebo pouze individuální poměry stran (hospodářské, sociální, právní aj.). V prvním případě se hovoří o tzv. „velké doložce“ a ve druhém případě o tzv. „malé doložce“⁹⁴. Současná právní teorie i praxe se k zásadě staví tak, že ji vesměs nepřijímá jako obecnou právní zásadu a připouští ji jen tam, kde je výslovně stanovena zákonem a tam, kde strany výslovně tuto klauzuli zahrnou do smlouvy (není tedy imanentní součástí každé smlouvy). Tím ovšem paradoxně přestává být tato výhrada mlčky uznávanou a stává se výhradou zákonnou. Dnes se uplatňuje především v mezinárodním právu veřejném (čl. 62 Vídeňské úmluvy o smluvním právu), ale setkáváme se s ní i v případě tzv. *pactum preparatorium*, ze kterých je našemu právu známá smlouva o smlouvě budoucí § 50a ObčZ (§ 292 odst. 5 ObchZ), nebo

⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21.10.2008, sp. zn. IV. ÚS 1735/07.

⁹² TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva.* Praha: Auditorium, 2010. s. 304.

⁹³ HAYEK, F. A. *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie.* Praha: Academia, 1994. s. 110.

⁹⁴ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 27.

u smluv o úschově (§ 749 odst. 2 ObčZ) či smlouvy o uložení věci (§ 523 odst. 2 ObchZ). Projevuje se však i v obchodněprávním institutu zmaření účelu smlouvy § 356 ObchZ a na dalších místech.

Poprvé byla *clausula rebus sic stantibus* dána do spojitosti s nemožností plnění po 1. světové válce. Byl to Krüchmann, který se snažil sloučit učení o klauzuli s problémem nemožnosti plnění a vytvořit tak koncepci umožňující co nejširší použití myšlenky přiznání vlivu změněných poměrů na trvání závazků.⁹⁵ Obdobné snahy měl i předmnichovský Nejvyšší soud, který nijak neodmítal zásadu „*clausula rebus sic stantibus*“ a naopak z ní vycházel při rozšiřování pojmu nemožnosti plnění, mnohdy přímo směřoval obě teoretické otázky.⁹⁶ Je směřování těchto dvou otázek správné? Je nezpochybnitelné, že základem nemožnosti plnění je výhrada změny poměrů, i přesto nelze tyto právní figury zaměňovat⁹⁷.

Zásadní rozdíl je v důsledcích, které tyto instituty vyvolávají. Nemožnost způsobuje zánik závazku (v případě počáteční nemožnosti se jedná o neplatnost) a *clausula rebus sic stantibus* má vést spíše ke změně závazku. Navíc jak už bylo výše řečeno, nedá se použít pro každou smlouvu. Je nezbytné rozlišovat mezi klasickou smlouvou a smlouvou o smlouvě budoucí, u které, dojde-li po vzniku závazku k takovému vývoji, vzniknou důvodné pochybnosti o její způsobilosti splnit realizační smlouvu. V takovém případě nelze zavázanou stranu k jejímu uzavření nutit. Takže nastane-li podstatná změna okolností, např. rozsáhlá provozní havárie výrobního závodu, úpadek dlužníkovy významného subdodavatele atp., neuplatní se výhrada o následné nemožnosti plnění (§ 575 odst. 2 ObčZ), že dlužník není zbaven povinnosti plnit, lze-li plnění uskutečnit za ztížených podmínek, s většími náklady nebo až po sjednaném čase, neboť při posouzení povinnosti ze smlouvy o smlouvě budoucí se i tyto okolnosti poměřují kritériem spravedlnosti (§ 50a odst. 3 ObčZ) nebo racionality (§ 292 odst. 5 ObchZ). Specifikem obchodního práva pak je, že výhrada změny poměrů nekryje případy tzv. běžného podnikatelského rizika, což plyne z obecných pravidel ekvity.⁹⁸

Jak je tedy vidno, klauzule nezměnitelných poměrů sice slouží k zohledňování změny poměrů, ale nemá neomezené uplatnění. Pokud by nemožnost plnění byla za pomoci této zásady extenzivně vykládána, znamenalo by to v důsledku zásah do právní jistoty⁹⁹ a do zásady *pacta sunt servanda*. Poměřováním principů klauzule *rebus sic stantibus* a principu *pacta sunt servanda* v kontextu nemožnosti plnění docházíme k závěru, že nemožnost plnění je nutné vykládat restriktivně a není

⁹⁵ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 16.

⁹⁶ Tamtéž, s. 20,21,23.

⁹⁷ Výjimka § 575 odst. 3 ObčZ.

⁹⁸ ELIÁŠ. *Clausula rebus sic stantibus...*, s. 152.

⁹⁹ Princip právní jistoty je spojován s požadavkem zachování důvěry jednotlivce v právní řád, tedy důvěry v to, že právo bude plnit funkce, pro něž bylo vytvořeno. Cit. z TRYZNA. *Právní principy a právní argumentace...*, s. 297.

možné ji rozšiřovat nebo zaměňovat klauzuli *rebus sic stantibus*. Zákonodárce tak dal najevo, že zájem na právní jistotě a zásadě, že smlouvy se mají dodržovat, převyšují svým významem klauzuli *rebus sic stantibus*. Opětovně se jeví tato konstrukce jako pozůstatek doby minulé, která v západních zemích nemá obdoby.

Změna přichází s NObčZ,¹⁰⁰ která již s výslovným zakotvením klauzule *rebus sic stantibus* počítá. Ačkoliv je v § 1696 zakotvena zásada *pacta sunt servanda*, je dále myšleno i na výjimku z této zásady pokud nastane hrubá změna okolností, která založí nevyváženost plnění (zvláště hrubý nepoměr) a to tak, že se předpokládá vyvolání nového jednání o smlouvě, tedy *de facto* o její změně, resp. se volá soud, aby obligaci zrušil. Toto řešení navazuje na judikaturu NS ČSR z dvacátých let minulého století a považuje klauzuli *rebus sic stantibus* za imanentní každé smlouvy.¹⁰¹ A současně se inspiroje čl. 6.2.1. až 6.2.3. Zásad UNIDROIT.¹⁰²

Zohledňování obtížné možnosti plnění na základě *clausule rebus sic stantibus* bylo zavedeno i v Polsku. Tam se až do tzv. malé reformy civilního práva v roce 1990 zohledňovaly případy nezaviněné obtížné možnosti plnění jen na základě obecných ustanovení o nemožnosti plnění s kombinací se zásadou *współzycia społecznego*¹⁰³ a byla-li uznána nemožnost plnění, způsobovala pouze zánik závazku. Jednalo se tedy o funkční substitut klauzule *rebus sic stantibus*.¹⁰⁴ Polský zákonodárce však nově v roce 1990 zakotvil *clausuli rebus sic stantibus* v čl. 357, kde je stanoveno, že pokud se v důsledku nezvyklé změny okolností splnění stane mimořádně obtížným nebo jedné ze stran hrozí ztráta, kterou strany nepředvíдалy při uzavírání smlouvy, může soud po zvážení zájmů obou stran a v souladu se zásadou *współzycia społecznego* určit způsob vykonání závazku nebo dokonce rozhodnout o tom, že závazek zaniká. Při zániku závazku může soud dle potřeby rozhodnout o způsobu vypořádání stran, a to opětovně v souladu s výše uvedenými zásadami.¹⁰⁵

Prostřednictvím tohoto ustanovení se činí výjimky ze zásady *pacta sunt servanda* a řeší se faktické případy obtížné možnosti plnění.¹⁰⁶

¹⁰⁰ §§1696-1698 NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 18.3.2011]. Dostupné na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>.

¹⁰¹ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1684 (§575).

¹⁰² Důvodová zpráva k NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, [cit. 18.3.2011]. Dostupné na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>.

¹⁰³ Zásada *współzycia społecznego* nebo-li zásada společného či společenského soužití je chápána jako obdoba objektivní dobré víry, jako obecný právní princip.

¹⁰⁴ SMYK, Marcin. *Klauzula rebus sic stantibus a tzw. gospodarstwa niemożliwość świadczenia* [online]. monitorprawniczy, 14/2001 [cit. 12.12.2010]. Dostupné na<<http://www.monitorprawniczy.pl/index.php?mod=martykuly&cid=20&id=1743>>.

¹⁰⁵ WIŚNIEWSKI, Tadeusz. In STAŃCZAK, M. et al. *Kodeks cywilny: stan prawny na 10 marca 2009 roku*. Tom II. 5. Wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009. s. 727 (art. 475).

¹⁰⁶ Rozhodnutí Odvolacího soud PL ze dne 9.8.2006, sp.zn. I Aca 178/06 uvádí tyto příklady: stávka, neúroda, dlouhotrvající sucha, povodně, změna zákona. Vždy náhlé a nepředvídatelné události. Rozhodnutí SN PL ze dne 14.9.2005, sp.zn. III CK 43/05 připouští, že nezvyklou změnu okolností může způsobit i změna zákona. Z rozhodnutí SN PL ze dne 18.5.2006, sp.zn. IV CSK 8/05 však vyplývá povinnost posuzovat změnu vzhledem

3.2.3 POHLED Z HLEDISKA L&E

L&E je zkratka označující směr „*law and economics*“, který vznikl v USA. Jedná se o souhrnné označení pro rozmanité teorie, které sledují právo z hlediska ekonomických modelů lidského jednání. Jejich společný cíl je poskytnout analytické nástroje pro explicitní argumentaci tam, kde se právníci dosud spoléhali jenom na své intuice o tom, co je rozumné uspořádání právních vztahů. Představitelé L&E sledují právní pravidla a hodnotí je na základě jejich efektu na kvalitu života (*well-being*) jednotlivců ve společnosti. Středem jejich pozornosti je hlavně problematika vlastnického práva, kontraktů a náhrady škody.¹⁰⁷ L&E neboli ekonomická analýza práva by správně měla být uplatňována v legislativní činnosti. V poslední době se vliv ekonomiky na právo prosazuje ve zvýšené míře. Soudobé právo je nuceno zohledňovat požadavky hospodárnosti.¹⁰⁸ Rozumný zákonodárce by měl preferovat takové legislativní řešení, které přinese adresátům právní regulace co nejmenší náklady. Nezpochybitelnou úlohu má však ekonomická analýza práva i při interpretaci práva. Z několika možných řešení výkladu bude podle této teorie zvoleno to řešení, které z hospodářského hlediska nejméně zatěžuje adresáty dané právní regulace.¹⁰⁹

Jeden z významných představitelů tohoto oboru S. Shavell uvádí, že není ekonomicky výhodné, aby smlouva byla plněna v situaci, kdy náklady dlužníka na jeho plnění jsou vyšší než výše škody, která by věřiteli vznikla v případě, že by dlužník svůj dluh nesplnil. Pokud se stane hodnota plnění vlivem neočekávaných událostí mnohonásobně vyšší než skutečná hodnota plnění za běžných okolností, pak má být přípustné, aby dlužník nesplnil závazek, protože setrvávání na zásadě *pacta sunt servanda* by v takovém případě nebylo hospodárné.¹¹⁰ V L&E se tomu říká *efficient breach*¹¹¹.

Tato teorie však naráží na zásadní problém a tím je spravedlnost. Ne vše, co je hospodárné, je současně spravedlivé. Z tohoto důvodu je naprosto nezbytné mít vždy na zřeteli, že zájmy věřitele stojí nad zájmy dlužníka (*casum senit dominus*), tudíž např. riziko obchodu, který se posléze ukázal jako zničitelný, musí nést za této situace spíše dlužník než věřitel.¹¹² Vzhledem k tomuto je

ke stavu v době uzavření smlouvy. Pokud strany uzavřely smlouvu v abnormálních podmínkách, předpokládají, že abnormální situace pomine do doby plnění, nedá se v takovém případě aplikovat čl. 357.

¹⁰⁷ SOBEK, Tomáš. LaE vs. Konceptuální pragmatismus (I.) [online]. leblog.cz, 30.8.2009 [cit. 8.11.2010].

Dostupné na <<http://www.leblog.cz/?q=node/353>>.

¹⁰⁸ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: AUDITORIUM, 2008. s. 212.

¹⁰⁹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H.Beck, 2010. s. 190.

¹¹⁰ SHAVELL, Stevan. *Foundations of economic analysis of law*. Harvard, 2004. s. 343.

¹¹¹ MAHONEY, Paul. Contract Remedies: General. In BOUCKAERT, Boudewijn and DE GEEST, Gerrit (eds.), *Encyclopedia of Law and Economics*, Volume III. The Regulation of Contracts, Cheltenham, Edward Elgar, 2000, s. 119. Dostupné na <<http://encyclo.findlaw.com/4600book.pdf>>.

¹¹² ELIÁŠ. *Clausula rebus sic stantibus...*, s. 153.

nutné ekonomickou analýzu práva používat spíše subsidiárně k podpoře výkladu dosaženého jinou výkladovou metodou.

3.2.4 SYSTEMATICKÝ VÝKLAD

Při použití dosavadních výkladů se nikdy nepodařilo formulovat jasné pravidlo, které by oddělilo nemožné plnění od možného v právním slova smyslu. Následující systematický výklad takového pravidlo poskytuje. Ještě než bude dále nastíněno, stojí za zmínku, že v rámci systematického výkladu by se k interpretaci eventuálně dalo využít tzv. předúčinné právo.¹¹³ Autorka zde má na mysli NObčZ. Nicméně ani z *de lege ferenda* nelze vyvodit přesnější skutkovou podstatu nemožnosti plnění. Proto bude v následující části obrácena pozornost k formálně systematickému výkladu *de lege lata*. V rámci tohoto výkladu lze totiž zohlednit i jiná ustanovení jiného právního předpisu, která problematiku řeší jasněji než interpretovaná ustanovení.¹¹⁴ Tato možnost argumentace vychází z principu jednoty a vnitřní bezrozpornosti práva. Nejvyšším ideálem při výkladu by mělo být dosažení harmonie a účelové jednoty právního řádu. Takové ustanovení existuje v procesním právu a souvisí s výkonem rozhodnutí. Zjednodušeně by se tedy dalo říci, že je-li plnění vykonatelné dle příslušných ustanovení občanského soudního řádu, případně řádu exekučního, pak je i možné. Není-li plnění vykonatelné nebo nastaly-li materiální důvody pro zastavení výkonu rozhodnutí, pak je plnění nemožné. Za pomoci tohoto výkladu lze udělat dělicí čáru i mezi subjektivní a objektivní nemožností plnění. Výše zmiňovaný sporný případ nemožnosti plnění u tzv. osobních výkonů lze totiž na základě kritéria exekučovatelnosti jednoznačně zařadit pod objektivní nemožnost.

Otázkou však je, jestli princip bezrozpornosti skutečně při explikaci pojmů sleduje spojení soukromého práva s právem veřejným. Je pravdou, že právo veřejné má oproti právu soukromému celou řadu odlišností, nelze však zpochybnit trend poslední doby spočívající v prolínání, kombinaci i v intenzivnějším ovlivňování těchto dvou subsystémů.¹¹⁵ Proti striktnímu oddělování soukromého a veřejného práva hovoří i soudobá judikatura NSS ČR a ÚS ČR,¹¹⁶ která akcentuje pojetí jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti právního řádu. Je nutné vzít v potaz také to, že vztah ObčZ a Osř je vztahem práva hmotného a procesního. I když se jedná o dva samostatné subsystémy právního řádu, vždy mezi sebou mají určitý vztah souvztažnosti. Tento vztah je teorií definován jako vztah účelu a prostředku. Účelem procesního

¹¹³ MELZER. *Metodologie nalézáni práva...*, s. 145.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 143.

¹¹⁵ PELIKÁNOVÁ. Aktuální otázky obligačního práva..., s. 228.

¹¹⁶ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 10.1.2001, sp.zn. Pl. ÚS 33/2000, který říká „...v současné době není soukromé a veřejné právo odděleno čínskou zdí. Dochází k častějšímu a užšímu prolínání prvků soukromoprávních a veřejných...“

práva je zajistit realizaci hmotného práva.¹¹⁷ Vydeme-li z předpokladu, že racionální zákonodárce vytvořil dva právní předpisy, které spolu souvisí a jeden bez druhého by nebyl stoprocentně funkční v každé situaci, pak se lze domnívat, že je namístě využít pro tento případ formálně systematického výkladu, protože nedojde k vybočení z hranic aplikovatelnosti této výkladové metody.

3.2.5 SHRNU TÍ

Dá se tedy shrnout, že systematický výklad nabízí jednoduché řešení, jak rozpoznat, kdy je plnění možné a kdy ne. I přesto může praktický život nastolit situaci, pro kterou může být i tento způsob výkladu „tvrdý“. V takovém případě existují v právním řádu zákonné prostředky, které tuto tvrdost mohou zmírnit. Soudce, který bude případný spor rozhodovat, by se neměl stavět do pozice pouhých „úst zákona“. Je to rozumná, vzdělaná a kulturně odpovědná lidská bytost, která v rámci právního řádu, jenž již z povahy věci nemůže mít ve svých dících úplný dopad na všechny konkrétní a rozmanité v životě společnosti se vyskytnuvší situace, právo dotváří, zostřuje jeho kontury a dodává mu v mnoha situacích především i jeho lidskou dimenzi (*ratio sana*).¹¹⁸ Úkolem soudce tak bude najít v právním řádu oporu pro rozhodnutí, že i hraniční případy mezi možnostmi a nemožnostmi plnění budou důvodem pro zánik závazku. V následujících odstavcích autorka této práce vymezí základní body, které by soudce rozhodující o nemožnosti plnění měl zohlednit.

Své rozhodnutí by měl soudce v prvé řadě opřít o teleologickou výkladovou metodu. Ve srovnání s běžně traktovanými doktrínami mezinárodního, resp. evropského práva působí z hlediska frekvence a způsobu užití teleologické metody interpretační přístupy českých soudů poněkud chudě. To však neznamená, že by tento výklad nebyl obecnými soudy používán. Proto by soudce neměl váhat a tam, kde velí zdravý rozum, teleologickou metodu použít.¹¹⁹ Soudce by měl tedy konstatovat, že účelem ustanovení o nemožnosti plnění je zájem na ekvivalenci závazku a ochrana před šikanózním výkonem práva v případě takové neekvivalence. Zájem na ekvivalentnosti vychází z *suum cuique*: spravedlnost je harmonie, vyrovnanost, souměřitelnost vztahů či zvyk, díky němuž člověk poskytuje každému, co mu patří, a to se stálou a trvalou vůlí (*Corpus Juris Civilis*).¹²⁰ Svého významu však princip ekvivalence nabral až v Aristotelovském učení o komutativní spravedlnosti (*iustitia commutativa*).¹²¹ Spravedlnost představuje střed,

¹¹⁷ Tím však autorka práce nechce říci, že by proces byl jen pokračováním hmoty. Většina hmotněprávních vztahů se realizuje mimo procesní právo.

¹¹⁸ HANUŠ, Libor. *Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu a spravedlnosti a etice*. Praha: C.H.Beck, 2008. s. 122.

¹¹⁹ DAVID, Ludvík. Poznámky k teleologickému výkladu zákona. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 23, s. 859.

¹²⁰ KUBŮ, Lubomír a kol. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007. s. 266.

¹²¹ BEZOUŠKA, Petr. Autonomie vůle. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil et al. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. s. 36.

nespravedlnost se vztahuje ke krajnostem. Spravedlivé jednání je takové jednání, kdy je zachována při rozdělování žádoucího i škodlivého úměrnost.¹²²

„Soudce bude často v roli připomínajícího kerejího, který se snaží přizpůsobit konfekční oblek nekonfekčním rozměrům zákazníka.“¹²³ Musí se zřetelem ke všem okolnostem konkrétně hodnotit míru obtížnosti plnění. Musí pečlivě zjistit skutkový stav po slyšení svědků a eventuálně i znalců a volně posoudit, zda překážky splnění jsou tak závažné, že splnění je navýsost nepravděpodobné, nebo že od dlužníka nelze slušně žádat, aby přivodil podmínky, za nichž se může splnění uskutečnit.¹²⁴

Hlavním nástrojem, se kterým bude muset soudce pracovat, jsou právní principy. Právní principy vystihují věčnou pravdu (*maxima iuris*) a slouží jako „navigace“ při jejím nalézání. V případě nemožnosti plnění to platí dvojnásob. Největší váhu bude mít zásada dobrých mravů (v obchodním právu ekvivalentní zásada poctivého obchodního styku), skrze kterou jde dojít k závěru, že i tzv. obtížně možné splnění způsobí zánik závazku. Ve prospěch tohoto závěru mluví i princip objektivní dobré víry a klauzule *rebus sic stantibus*.

Kromě toho je důležité, aby soudce neopomněl správně vyložit smlouvu, kterou strany uzavřely. Smlouva a z ní vzniklá obligace není ve vzduchoprázdnu existující struktura, ale je to výsledek nějakého chtění a jednání. Je nezbytné zohlednit *animo obligendi*. Je možné, že z projevu vůle stran půjde vyvodit, že smlouva obsahuje *clausuli rebus sic stantibus*, což by celou situaci značně zjednodušilo. V neposlední řadě je nutné apelovat na pravidlo, že lze-li smlouvu vyložit dvěma odlišnými způsoby, má přednost ten, který umožňuje její náležitý efektivní účinek.¹²⁵

Nakonec však posouzení, zda se jedná o nemožnost plnění či nikoliv, bude záležet na soudcově volném uvážení. To však neznamená, že by úvahy byly zcela zbytečné. Volné uvážení totiž nelze ztotožňovat s libovůlí. Proto, i když nelze podat vyčerpávající recept, jak má soudce postupovat, protože proces uvažování o nemožnosti plnění se bude měnit v závislosti na konkrétní situaci, je důležité, vytyčit alespoň hlavní mantinely, ve kterých by se soudce při své úvaze měl pohybovat. Některé tyto základní úvahy mohou posloužit jako pomůcka při volném uvažování a současně jako návod, kterou cestou se úvahy o nemožnosti mají vydat.¹²⁶

¹²² ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 1996. s. 135.

¹²³ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Základy práva: o právu, státě a moci*. Praha: ASPI, 2004. s. 50.

¹²⁴ KNAPP. *Splnění závazku...* s. 270.

¹²⁵ DAVID. Poznámky k teleologickému výkladu..., str. 859.

¹²⁶ KNAPP. *Splnění závazku...*, s. 267.

4. PRÁVNÍ NEMOŽNOST

Dalším druhem nemožnosti plnění zastávaným v současné teorii je právní nemožnost. Stojí vedle nemožnosti faktické a hospodářské. Spočívá v tom, že dlužník nemůže uskutečnit plnění z důvodu existence právní překážky. Z judikatury plyne, že touto právní překážkou může být jednak rozpor se zákonem, nebo s předpisem nižší právní síly, nebo rozpor s *lex contractus* a velmi často také absence nezbytného úředního rozhodnutí.¹²⁷ Převážně ve starší literatuře je pojem právní nemožnost akceptován, nepochybuje se vůbec o jeho správnosti a udržitelnosti.¹²⁸ Jiní autoři poukazují na to, že tzv. právní nemožnost není našemu právu vůbec známa. Tak např. V. Knapp, který uvádí: „*Brání-li splnění závazku právní předpis, nepůjde tu o nemožnost plnění, nýbrž o protizákonnost splnění.*“¹²⁹ nebo obdobně V. Kubeš „*právně nemožné není nic jiného než to, co se přiči právní normě*“¹³⁰. Autorka práce se ztotožňuje s tímto druhým názorem. Právní nemožnost není tedy nemožností v pravém slova smyslu. Plnění nedovolené právním předpisem¹³¹ je fakticky možné, ale je zakázané. Proto následným zákazem odpadá právní důvod závazku, který se změnou právní úpravy stává neplatným. ObchZ¹³² však i tento případ výslovně zahrnuje pod následnou nemožnost.¹³³

Rozhodovací praxe soudů se v tomto ohledu různí, někteří soudci argumentují teoreticky chybnou právní konstrukcí a přistupují k právní překážce bránící uskutečnění plnění tak, že ji subsumují pod nemožnost právní¹³⁴. Jiní již správně konstatují, že se jedná o nedovolenost. Následuje příkladný výčet situací, kterými se soudy zabývaly a zařadili je pod problematiku právní nemožnosti plnění.

Dynamické změny právních norem mnohdy způsobují komplikace, když strany uzavřou smlouvu a následná změna právních předpisů způsobí, že k plnění je zapotřebí vydání úředního povolení, které dříve nebylo třeba. Pokud je dlužník neúspěšný při pokusu o jeho získání, pak nastává nemožnost plnění dle § 352 odst. 1 ObchZ¹³⁵.

Komerční vztahy v zahraničním obchodě mají specifickou úpravu obsaženou v ustanovení § 731 ObchZ. Podle něj je povinnost opatřit potřebná povolení rozdělena mezi dlužníka

¹²⁷ Např. Rozsudek NS ČR ze dne 13.9.2007, sp. zn. 28 Cdo 2789/2007.

¹²⁸ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Obligační právo III.* 4. vyd. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947. s. 22.

¹²⁹ KNAPP. *Splnění závazku...* s. 271.

¹³⁰ KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK. *Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému...*, s. 111 (§ 878).

¹³¹ Podmínkou zániku závazku je, že účinnost nově vydaných předpisů není časově omezena.

¹³² ObchZ § 352 odst. 1, právní úprava v ustanovení § 731 odst. 1 až 4 pro závazky v mezinárodním obchodu specifikuje, kdo má povinnost požádat o potřebné povolení a koho pak stíhají důsledky, není-li vydáno.

¹³³ ELIÁŠ. *Clausula rebus sic stantibus...*, s. 153.

¹³⁴ Zcela shodně KC Srov. WIŚNIEWSKI, Tadeusz. In STAŃCZAK. *Kodeks...*, s. 726 (art. 475).

¹³⁵ Pokud však úřední povolení nebylo vydáno po uzavření smlouvy, ale na základě právních předpisů vydaných před uzavřením smlouvy (územní rozhodnutí), nebude se jednat o případ § 352 odst. 1 ObchZ a situace se bude posuzovat dle obecných ustanovení § 575 a násl. ObčZ, jak vyplývá z Rozsudku NS ČR ze dne 26.3.2002, sp.zn. 29 Odo 70/2001.

a věřitele tak, že si v zásadě každý z nich musí opatřit povolení ve svém státě. Neúspěšná strana musí protistraně nahradit škodu vzniklou v této souvislosti a závazek samozřejmě zanikne. Tato přísná objektivní odpovědnost je v mezinárodním obchodě obvyklá. Strany však mohou uzavřít smlouvu s odkládací podmínkou, čímž se vyhnou těmto pro ně negativním důsledkům v případě, že úřední povolení nezískají. Dalším možným způsobem řešení je, že si strany sjednají, že nezískání úředního povolení je okolnost vylučující odpovědnost (vyšší moc).¹³⁶

Jiná právní překážka nastává, když je věc exekučně zabavena, dána dlužníkem do zástavy někomu jinému a někdo jiný požaduje od dlužníka věc reivindikací. V tomto případě nejde o nějakou specifickou právní nemožnost, ale o případy, kdy je dlužníkovi splnění obtížné. Tyto případy by se pak měly řešit v duchu toho, co o obtížné možnosti splnění bylo vyloženo výše.

Poslední případ z oblasti právní nemožnosti, nicméně počáteční nemožnosti řešil v nedávné době NS SR, který judikoval, že právní nezpůsobilost předmětu nájmu (pronajímatel pronajme věc, která již je obsazena jiným nájemcem) nezpůsobuje dodatečnou právní nemožnost, poněvadž tuto problematiku v případě nájmu řeší zvláštní ustanovení ObčZ jako porušení smluvních povinností. V takovém případě závazek nezaniká.¹³⁷ Shodně by se posuzoval případ i podle českého právního řádu (§ 664 ObčZ) jako počáteční právní nemožnost.¹³⁸ Obdobný případ z praxe, který je považován za počáteční právní nemožnost je prodej věci nevlastníkem. Vzhledem k tomu, že nikdo nemůže převést na druhého víc práv, než má on sám, bude taková kupní smlouva od počátku neplatná.¹³⁹

Závěrem lze poznamenat, že NOBčZ nepřebírá teoreticky chybnou konstrukci právní nemožnosti obsaženou v ObchZ (§ 1926)¹⁴⁰.

¹³⁶ ZUNT, V. In ŠTÉGLOVÁ, I. a kol. *Komentář k Obchodnímu zákoníku*. 12. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1264 (§ 731).

¹³⁷ Rozsudek NS SR ze dne 21.12.2009, sp.zn. 4 M Cdo 23/2008.

¹³⁸ Rozsudek NS ČR ze dne 22.5.2003, sp.zn. 28 Cdo 870/2003.

¹³⁹ SUM, Tomáš. *Počáteční nemožnost plnění dle občanského zákoníku v rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu ČR* [online]. epravo.cz, 13.10.2006 [cit. 22.11.2009]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/pocatecni-nemoznost-plneni-dle-obcanskeho-zakoniku-v-rozhodovaci-cinnosti-nejvyssiho-soudu-cr-43944.html>>.

¹⁴⁰ NOBčZ[online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR 2006 [cit. 18.3.2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>.

5. U KTERÝCH ZÁVAZKŮ MŮŽE NASTAT NEMOŽNOST PLNĚNÍ?

§ 494 ObčZ stanoví, že obsahem závazku je dlužníková povinnost něco dát, konat, něčeho se zdržet nebo něco strpět a věřitel je oprávněn to od něj požadovat. V následující části proto bude zodpovězena otázka, zda ve všech případech, tj. u plnění na *dare, facere, omittere a pati*, může nastat nemožnost plnění.

Pokud jde o povinnost něco dát, zde není problém si představit situaci, kdy z nějakého důvodu, obvykle zkázou věci, nastane nemožnost plnit. Zpravidla se jedná o věc individuálně určenou, ať už je individualita založena povahou věci či smlouvou.¹⁴¹ Nicméně lze si představit situaci, kdy nemožnost plnění nastane i u věcí určených typicky druhově¹⁴². Klasickým, i když ne příliš častým příkladem je situace, kdy zanikne celý *genus*.¹⁴³ Toto není jediná situace, kdy nemožnost plnění nastává u genericky určených věcí. Za určitých okolností se může nemožnost vztahovat i na dodání věcí principiálně zastupitelných, je-li jejich zastupitelnost omezena smlouvou.¹⁴⁴ V souvislosti s tím Kubeš správně zdůrazňuje, že je vždy nutné vykládat nemožnost plnění v kontextu s obsahem smlouvy. Z obsahu smlouvy totiž může vyplývat, že jde o tzv. omezený závazek druhový. Příkladem druhově omezeného závazku je závazek, jehož předmět tvoří pouze výrobky vlastního podniku. Nemůže-li dlužník v takovém případě tyto předměty vyrábět a současně jsou zde znaky nemožnosti plnění, pak je dlužník „liberován“, ačkoliv lze takové výrobky na trhu získat. Proto je třeba vždy bedlivě vykládat samotnou smlouvu.¹⁴⁵

Nemožným se bezpochyby může stát i závazek, jehož obsahem je *facere* tedy závazek, který směřuje k tomu, aby bylo něco vykonáno. Naproti tomu méně častá, ale přesto se v praxi vyskytující, je nemožnost plnění u závazků *omittere a pati*. Typicky souvisí s problematikou věcných břemen. Jeden příklad je mnohdy za tisíc slov.

1) *A a B jsou vlastníky sousedících pozemků. A má na svém pozemku studnu, na které je zřízeno věcné břemeno spočívající v tom, že A má povinnost trpět, aby B čerpal vodu z jeho studny. Studna ztratí vodu.*

Závazek něco nekonat je vždy vázán s určitým konáním a to tak, že dlužník je buď povinen nekonat něco, čím by bránil určitému konání věřitele, jemuž by jinak bránit směl, nebo je povinen nekonat něco určitého, co by jinak směl konat sám. Takové splnění se může stát nemožným především tehdy, stane-li se nemožným konání, s nímž je spjata dlužníková povinnost něco nekonat.¹⁴⁶

¹⁴¹ Knapp ustanovení § 334 Středního kodexu („podlehne-li dluhovaná *určitá* věc takto zkáze).

¹⁴² Rozsudek NS ČR ze dne 29.7.2009, sp.zn. 33 Cdo 1785/2007.

¹⁴³ KNAPP. *Splnění závazku...*, s. 267. Shodně KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK. *Komentář k Čsl. občanskému zákoníku* občanskému..., s. 403 (§1447).

¹⁴⁴ Rozhodnutí č. 2127 Vážného sbírky z roku 1922.

¹⁴⁵ Lze smluvním stranám jen doporučit, aby tzv. omezený závazek druhový ve smlouvě určily výslovně.

¹⁴⁶ KNAPP. *Splnění závazku...*, s. 267.

2) C je vlastníkem stavební parcely, ke které bylo zřízeno věcné břemeno spočívající v tom, že nesmí zastavět vlastníkovu sousedního rodinného domku vyhlídku na Hradčany. Další soused E tuto povinnost nemá a vyhlídku zastaví.

Splnění závazku na nekonání se může stát nemožným i tehdy, jestliže se sice nekonání samo nestane nemožným, ale stane se nemožným dosažení výsledku závazkem sledovaného.¹⁴⁷

Výše uvedený výklad vede k závěru, že teoreticky se nemožným může stát jakékoliv plnění. V praxi se ovšem nejčastěji vyskytuje nemožnost plnění na *dare a facere*.

¹⁴⁷ KNAPP. *Splnění závazku...*, s. 267.

6. TRVALÁ A PŘECHODNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ

Další podmínkou, která musí být splněna, aby mohlo být konstatováno, že se jedná o nemožnost plnění je, aby tato nemožnost trvala až do doby plnění. Doba, kdy plnění bude mít ještě charakter plnění podle smlouvy, bývá různá.¹⁴⁸ Tím vyvstává otázka, v jakém časovém rozpětí lze ještě tvrdit, že dodatečné plnění je ještě možné a kdy už nikoliv. Problematické jsou zejména případy tzv. dočasných překážek plnění, u nichž se předpokládá, že časem pominou, např. stávka, nebo případ věci, která je předmětem závazku a bude ukradena. V zásadě platí, že dočasné překážky plnění nezakládají nemožnost plnění. Dlužník zůstává nadále zavázán plnit a věřitel musí čekat na toto plnění, dokud je možné. Tím se odlišuje nemožnost plnění od pouhého prodlení (§ 575 odst. 2 o nemožnost nejde pokud lze plnit po sjednaném čase)¹⁴⁹. Zda lze plnit po sjednaném čase se posuzuje vždy podle okolností, které existovali v době vzniku překážky plnění. Z judikatury¹⁵⁰ vyplývá, že nelze přihlížet k okolnostem, které nastaly později s odstupem času. Výjimku tvoří případy tzv. fixních smluv (§ 518 ObčZ), které musí být splněny v určitém časovém úseku, protože jinak ztrácí význam. Ale i v ostatních případech je nutné zkoumat hospodářský účel smlouvy. Možnost dodatečného splnění nemůže trvat věčně. Čas, v němž splnění je ještě realizovatelné, aniž by ztrácelo svůj význam, nazývá Larenz „*Erfüllungszeitraum*“. Rozsah tohoto časového prostoru závisí na vlastnostech smluv, zejména jejím obsahu a účelu.¹⁵¹ Lze tedy uzavřít, že nemožnost plnění nastává, pokud se jedná o trvalou nemožnost a v některých případech o přechodnou nemožnost¹⁵². Jde-li o nemožnost danou skutečně jen přechodně a je-li to proti hospodářskému účelu smlouvy, způsobuje i přechodná nemožnost plnění zánik povinnosti. V opačném případě je ale pouhým prodlením s následky, které s tím zákon spojuje.¹⁵³

Příkladem přechodné nemožnosti plnění, která v důsledku rozporu s hospodářskou smlouvou bude mít za následek zánik závazku, může být právě individuálně určená věc, která má být věřiteli dodána, nicméně je ukradena. Existuje pravděpodobnost, že bude pachatel krádeže dopaden a věc u něj nalezena a vrácena. Kromě toho, že tato pravděpodobnost může být dosti malá, je navíc skoro jisté, že dopadení pachatele bude nějaký čas trvat. Za této situace je více než pravděpodobné, že takové plnění bude v rozporu s hospodářským účelem smlouvy. Proto dojde

¹⁴⁸ KUBEŠ. *Nemožnost...*, s. 128,129.

¹⁴⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 26.10.2005, sp.zn. 29 Odo 1389/2004.

¹⁵⁰ Rozsudek NS ČR ze dne 10.4.2007, sp.zn. 32 Odo 795/2006.

¹⁵¹ KANDA. *Nesplnění závazku...*, s. 20.

¹⁵² Shodnou právní úpravu obsahuje polský občanský zákoník, který taktéž požaduje trvalost za podmínku nemožnosti plnění s výjimkou fixních závazků. Cit z WIŚNIEWSKI, Tadeusz. In STAŃCZAK. *Kodeks cywilny...*, s. 726 (art. 475).

¹⁵³ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1682 (§575).

k zániku závazku. Navíc v zájmu zachování právní jistoty není možné následné doktrinární obživení.¹⁵⁴

Na základě výše uvedeného výkladu je autorka přesvědčena, že dělení nemožnosti plnění na trvalou a přechodnou nemá většího opodstatnění.

¹⁵⁴ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1682 (§575). Shodně KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 133.

7. DICHOTOMIE KOGENTNOSTI A DISPOZITIVNOSTI NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

Dvojitá povaha právních norem je další z projevů právního dualismu. Zákonná právní norma může být kogentní nebo dispozitivní¹⁵⁵. Kogentních právních norem jsou takové normy, u nichž stát (zákonodárce) nepřipouští jinou úpravu než tu, kterou sám předepsal. Naproti tomu dispozitivní právní normy umožňují stranám se od zákonných ustanovení odchýlit. Dispozitivní je ustanovení tehdy, pokud stát (zákonodárce) připouští jinou úpravu, než sám předepsal a to tak, že pokud si strany neupraví věc jinak, platí úprava jím provedená. V této souvislosti se mluví o druhotných normotvůrcích (kontrahenti), proto se dispozitivní nahrazuje slovem *subsidiární* nebo *supletorní*, poněvadž vzniká představa, že tu nižší normotvůrce supluje vyššího. Samozřejmě to neznámá, že by tím kontrahenti měnili nebo rušili nějakou vyšší normu. To ani nemohou, vzhledem k tomu, že jednají vždy pouze na základě delegace a v určitém právním rámci, který jim zákonodárce stanovil.¹⁵⁶ Pravidlo, na základě kterého se rozlišuje kogentní norma od dispozitivní, se nachází v ustanovení § 2 odst. 3 ObčZ. Pravidlo zde zakotvené je poněkud vágní, proto je zapotřebí věnovat patřičnou pozornost jeho správné interpretaci.

Ústřední soukromoprávní zásadou je zásada autonomie vůle, která může být omezena jen v případech, kdy ji lze racionálně odůvodnit. Je projevem práva na svobodné lidské jednání, které je ústavně garantováno čl. 3 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a konečně je obsaženo i mezi požadavky materiálního právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy).¹⁵⁷ Zásada svobody vůle dostává v obligačním právu podobu zásady smluvní volnosti. K podpoře smluvní volnosti vytvořilo občanské právo hustou síť dispozitivních norem, které nabízejí účastníkům občanskoprávních vztahů staletími osvědčený mix vzájemných práv a povinností, jímž je zajišťována jak ochrana subjektivních práv a ochrana důvěry, tak i hospodářská výhodnost pro všechny zúčastněné.¹⁵⁸ Z tohoto důvodu nemůže zákon jen tak omezit hlavní princip soukromého práva. Může tak učinit, ale vždy jen z nějakého závažného důvodu. Mezi tyto závažné důvody patří zejména ochrana slabší strany, ochrana třetích osob nebo ochrana veřejného pořádku, pod kterou spadá ochrana právní jistoty. Účelem tohoto omezení je ochrana společensky slabších účastníků občanskoprávního styku vůči silnějším účastníkům a nastolení rovnovážného stavu mezi subjekty závazkového právního vztahu. V pochybnostech se má přiklonit k dispozitivnosti.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Dále se rozlišuje ještě norma stanovená smlouvou nebo-li smluvní ujednání, tzv. *lex contractus*.

¹⁵⁶ WEYR, František. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1936. s. 194-196.

¹⁵⁷ MELZER. *Právní jednání...*, s. 18.

¹⁵⁸ WINTNER, Jan. *Ríše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Karolinum, 2006. s. 156,157.

¹⁵⁹ MELZER. *Právní jednání...*, s. 124.

Převažujícím názorem v současné doktríně je, že ustanovení ObčZ o nemožnosti plnění je kogentní povahy.¹⁶⁰ Autorka této práce s tímto názorem souhlasí, nicméně se neztotožňuje se způsobem argumentace, který vychází z premisy obsažené v § 574 odst. 2 ObčZ¹⁶¹ a dále k tomu uvádí své důvody.

J. Dvořák zastává názor, že o kogentnosti není pochyb, pokud zákon stanoví pro případ odchýlení se od kogentního ustanovení sankci neplatnosti.¹⁶² § 574 odst. 2 normuje, že se nelze platně vzdát práva, které má v budoucnu teprve vzniknout. Dlužník se tedy nemůže v dohodě s věřitelem platně vzdát své případné budoucí námitky nemožnosti plnění. Je třeba zdůraznit, že § 574 odst. 2 se do ObčZ dostal teprve v roce 1964. Předchozí ObčZ ekvivalentní ustanovení neobsahoval a vycházel z tradiční koncepce rakouského a německého občanského práva, že neplatnost jakýchkoli dohod v soukromém právu lze dovést pouze pomocí obecných korektivů platnosti právních úkonů. Podle tohoto přístupu by bylo ustanovení podobné § 574 odst. 2 ObčZ považováno za nadbytečné, neúčelné, omezující smluvní volnost a za direktivní.¹⁶³ Koncepce kodifikace z roku 1964 byla ovšem odlišná s odůvodněním, že je potřeba zabránit nerozvážnému počínání, především pak v případech, kdy jednajícímu subjektu v době uzavření dohody není známa povaha ani rozsah práva, kterého se vzdává. Tato koncepce je však překonaná, uvedený zákaz představuje v současném ObčZ něco, co je nadbytečné a vyvolává značné pochybnosti¹⁶⁴. Uvedené *ratio legis* § 574 odst. 2 není v souladu s jazykovým významem tohoto ustanovení, neboť ten pokrývá i případy, kdy jednající má jasnou představu o potencionálním právu, jehož se vzdává. Jazykově nesporný význam ustanovení § 574 odst. 2 tak obsahuje více, než by odpovídalo jeho teleologii. Je tedy nutné jej považovat za tzv. zakrytou mezeru v zákoně a podrobit jej tzv. teleologické redukci.¹⁶⁵ Teleologická redukce je nástroj dotváření práva, kdy se na určitý skutkový stav neaplikuje ustanovení zákona, a to i přesto, že tento skutkový stav spadá do jádra tohoto pojmu. Jedná se o nalézání práva *contra verba legis*¹⁶⁶. S použitím teleologické redukce by se eventuálně dalo dojít k závěru, že věřitel může platně uzavřít písemnou dohodu s dlužníkem o tom, že se dlužník vzdává své budoucí námitky nemožnosti plnění a tato dohoda

¹⁶⁰ Např. ELIÁŠ, Clausula rebus sic stantibus... s. 153; HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1682 (§ 575).

¹⁶¹ Viz ELIÁŠ, Karel in BEJČEK, Josef et al. *Kurz obchodního práva: obchodní závazky*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2003. s. 201.

¹⁶² DVOŘÁK, Jan. In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek*. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2008. s.1391 (§2).

¹⁶³ SALAČOVÁ, Marie. Vzdání se práva, které může v budoucnu teprve vzniknout. *Právo a podnikání*, 1996, roč. 5, č. 12, str. 24.

¹⁶⁴ NOBČZ již neobsahuje obecné pravidlo o závazku vzdání se práv, která vzniknou v budoucnu, ale upravuje tuto problematiku *ad hoc*. I podle navrhované úpravy je však vždy dobré zkoumat, zda i v případech, na které zákon výslovně nepamatuje, nebude takový dohoda v rozporu s dobrými mravy.

¹⁶⁵ MELZER, Filip. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1673 (§ 574).

¹⁶⁶ Blíže k teleologické redukci viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H.Beck, 2010. s. 248 a násl.

bude platná. Samozřejmě za předpokladu, že dlužník bude v době uzavření seznámen s právními důsledky, které pro něj vyplynou, pokud se vzdá námitky nemožnosti plnění. Proto autorka práce nezakládá své úvahy o kogentnosti nemožnosti plnění na § 574 odst. 2 ObčZ, ale vyvozuje je na základě teologické výkladové metody přímo z § 575 ObčZ. Kogentní charakter právní normy totiž může vyplývat z textu normy samé.

Dle názoru autorky slouží nemožnost plnění k ochraně veřejného pořádku. Svou úvahu opírá o předchozí výklady o nemožnosti plnění, zejména o hlavní účel normy, kterým je zájem na ekvivalenci závazku ve snaze zabránit extrémní nevyváženosti závazkového právního vztahu. Tedy předcházení výrazným nespravedlnostem, které je považováno za jeden z projevů ochrany veřejného pořádku.¹⁶⁷ Úvahy v tomto směru jsou čistě teoretické, protože v praxi se tyto situace nebudou vyskytovat.

A contrario z § 263 odst. 2 ObchZ lze odvodit, že nemožnost plnění je chápána dispozitivně.¹⁶⁸ Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že se jedná bezdůvodnou rozdílnost, která odporuje principu jednotnosti soukromého práva, ale není tomu tak. Především je nutné mít neustále na paměti, že ObchZ neobsahuje komplexní úpravu nemožnosti plnění, tudíž se v případě, že *lex specialis* mlčí, použije úprava z ObčZ. Vyloučení námitky nemožnosti plnění přichází tedy v úvahu jen v souvislosti s § 352 odst. 2 ObchZ, který upravuje tzv. právní nemožnost. Zde ovšem autorka odkazuje na výklad o právní nemožnosti, kde je dovozeno, že právní nemožnost ve skutečnosti neexistuje, poněvadž se jedná o nedovolenost. V tomto duchu by byla posuzována případná dohoda, která by tzv. právní nemožnost vylučovala.

Poslední zmínka se bude týkat ustanovení normujících důsledky nemožnosti plnění. O nich platí stejné závěry, tzn. dle ObčZ v zásadě kogentní¹⁶⁹ a dle ObchZ dispozitivní. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že se jedná o bezdůvodnou rozdílnost, která odporuje principu jednotnosti soukromého práva, ale opět tomu tak není. Tento rozdíl vznikl v důsledku zvýšeného požadavku na profesionalitu chování subjektů v obchodněprávních vztazích. Na základě předpokladu zkušeností a znalostí kontraktační problematiky je umožněno jednajícím subjektům v širší míře uplatňovat autonomii vůle a zákonodárce jim poskytuje širší míru diskrece¹⁷⁰. Lze tedy říci, že v právu občanském se uplatňuje v tomto směru větší ochrana stranám závazkového právního vztahu, která v obchodněprávních vztazích není nutná s ohledem na profesionalitu subjektů.

¹⁶⁷ MELZER, Filip. Kogentní a dispozitivní právní normy. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil et al. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010 s. 228.

¹⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. *Právní praxe v podnikání*, 1995, roč. 4, č. 7-8, s. 24.

¹⁶⁹ §575 odst. 3 lze z důvodu dikce považovat za normu dispozitivní. Cit z HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník... s. 1682 (§ 575)*.

¹⁷⁰ Tak tomu bylo i v předválečné soudní praxi, příkladem může být rozhodnutí č. 4575 Vážného sbírky z roku 1925.

8. APRIORNÍ ČI APOSTERIORNÍ PRAVIDLO?

„Kdybych nařídil generálovi, aby létal od květiny ke květině, jako létá motýl, nebo aby psal tragédii, nebo aby se proměnil v mořského ptáka, a generál by rozkaz neprovedl, či by to byla chyba?“ ptá se král malého prince, který jej přišel navštívit. „Vaše.“ odpověděl pevně malý princ. „Správně. Je třeba žádat od každého to, co může dát.“ odpověděl král. „Autorita záleží především na rozumu. Poručíš-li svému lidu, aby šel a vrhl se do moře, vzbouří se. Mám právo vyžadovat poslušnost, protože mé rozkazy jsou rozumné.“¹⁷¹

Antonio de Saint-Exupéry (Le Petit Prince)

Rozpracování otázky, zda je nemožnost plnění apriorně (předem dané, nezávislé na zkušenosti) dané pravidlo, nebo je naopak aposteriorní (založené na zkušenosti), vyžaduje analýzu celé řady právně-filozofických otázek od rozlišování mezi světem „bytí“ a „mětí“ až po rozbor právního pozitivismu a přirozenoprávní teorie. Vzhledem k orientaci celé práce spíše na praktické důsledky nemožnosti plnění bude od detailního rozboru problému upuštěno a v rámci výkladu se bude autorka věnovat pouze přehledovému nastínění problematiky a zmínce o hlavních představitelích věnujících se tomuto tématu.

Podstatou problému je otázka, zda neplatnost právní normy s nemožným obsahem je obecně platný poznatek bez ohledu na pozitivní právní řád či nikoliv. Úvodní úryvek hezky popisuje relaci mezi nemožností a povinností, tedy vazbu mezi modalitou aletickou (možnost, nevyhnutelnost) a modalitou deontickou, neboli normativní (tj. příkaz, zákaz, dovolenost).¹⁷² P. Höllander podrobně analyzuje vztah těchto dvou modalit právě na příkladu nemožnosti plnění, resp. na již jednou zmiňované Celsově větě: „*Impossibilium nulla obligatio*“. A současně si pokládá otázku, zda nemožnost plnění je nějaká apriorně logická kategorie nebo naopak aposteriorní. Po rozsáhlém logicko-právním rozboru dochází k závěru, že nemožnost určitého chování implikuje neexistenci příkazu k takovému chování, jakož i oprávnění takové chování vyžadovat. V důsledku této teze pak platí, že nutnost určitého chování implikuje neexistenci jeho zákazu i oprávnění vyžadovat chování opačné a současně, že právní povinnosti i oprávnění k určitému chování implikují jeho (kauzální) možnost.¹⁷³ I když tyto úvahy primárně směřují k počáteční nemožnosti plnění, lze prvky apriority nalézt i u následné nemožnosti.¹⁷⁴

P. Höllander tedy patří k představitelům apriorního chápání kategorie nemožnosti plnění a nutno podotknout, že jeho argumentace je velmi přesvědčivá, alespoň z pohledu autorky práce. Obdobně i A. Kanda se řadí k zastáncům této teorie, i když argumentačně nedosahuje úrovně

¹⁷¹ SANT-EXUPÉRY, Antonio. *Malý princ*. 10. vyd. Praha: Albatros, 2000. s. 41,42.

¹⁷² HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Čeněk, 2006. s. 129.

¹⁷³ Tamtéž..., s. 138.

¹⁷⁴ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1678 (§575).

P. Höllandera.¹⁷⁵ Z dalších představitelů stojí za zmínku římský právník Gaius nebo Paulus, Zeiller hlásící se ke Kantově noetice, dále pak Heck, jeden z nejvýznamnějších představitelů zájmové jurisprudence nebo Pisko.¹⁷⁶ K typickým představitelům opačného přístupu patří Weyr, jeho žák Weinberger a z českých právních filozofů se nejsystematičtěji této problematice věnoval Kubeš,¹⁷⁷ který ve své práci o kritice přirozenoprávní doktríny a doktríny obecněprávní, které stály na stanovisku apriornosti kategorie nemožnosti plnění,¹⁷⁸ podal vlastní vysvětlení, ve kterém rozvinul všechny rejstřík obecných názorů normativní školy.

Závěrem však autorka uvádí, že z pohledu českého práva jsou tyto diskuze irelevantní, poněvadž existuje pozitivněprávní úprava.¹⁷⁹

¹⁷⁵ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 103.

¹⁷⁶ KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 165.

¹⁷⁷ HOLLÄNDER. *Filosofie práva...*, s. 129.

¹⁷⁸ Nelze však zobecňovat, že by mezi aprioritou a teorií přirozenoprávní bylo rovnítko nebo že by pozitivistická teorie implikovala automaticky aposterioritu.

¹⁷⁹ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1678 (§575).

9. PRÁVNÍ NÁSLEDKY DODATEČNÉ NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

Předchozí část práce byla zasvěcena druhům nemožnosti plnění, v následující části bude pojednáno o důsledcích, které zákon spojuje s následnou nemožností plnění. V první řadě bude pojednáno o zániku závazku, vzniku závazku z bezdůvodného obohacení a vzniku závazku k náhradě škody (s tím související notifikační povinnost dlužníka).

9.1 ZÁNİK ZÁVAZKU

9.1.1 KDY DOCHÁZÍ K ZÁNIKU?

Závazek zaniká *ex lege* a specifické jednání se nevyžaduje, ledaže zákon stanoví jinak. Závazek zaniká okamžikem, kdy nemožnost nastala, tedy *ex tunc*.¹⁸⁰ Může tak zaniknout už před samotnou splatností závazku, pokud bude mít „trvalý“ charakter¹⁸¹. Tato úprava zániku závazku v důsledku nemožnosti plnění platí jak pro oblast občanskoprávní, tak i pro obchodněprávní. Je plně respektována i v rozhodovací praxi soudů.¹⁸² Toho názoru však není J. Bejček, který k tomu uvádí: „*Vlastní okamžik zániku závazku je třeba dovést z ustanovení § 577 ObčZ, § 43c odst. 2 ObčZ a § 349 odst. 1 ObchZ (per analogiem) tak, že závazek zanikne z důvodu následné nemožnosti plnění (a unese-li dlužník důkazní břemeno) k okamžiku, kdy dojde věřiteli dlužníkovou zpráva o okolnostech způsobujících nemožnost splnění.*“¹⁸³ Autorka se s tímto názorem neztotožňuje, což odůvodňuje následovně. Účelem § 354 není vymezit zvláštní okamžik zániku závazku, který je odlišný pro obchodněprávní oblast závazků, ale pouze stanovit, že důsledky zániku závazku jsou stejné jako důsledky odstoupení od smlouvy. Kdyby zákonodárce chtěl, aby závazek zanikl tak, jak je popisuje J. Bejček, pak by v § 354 zřejmě mluvil o účincích nemožnosti plnění a ne o účincích zániku závazku. Výklad, kterého se J. Bejček dopouští, není po sémantické stránce správný a není správný ani po stránce teleologické.

9.1.2 ZANIKÁ ZÁVAZEK NEBO DLUH?

Otázkou zda v případě nemožnosti plnění dochází k zániku celého závazku nebo jenom dluhu se literatura nezabývá¹⁸⁴. Soudy konstantně judikují, že zaniká celý závazkový vztah. Ale zákon hovoří jen o zániku plnění ze strany dlužníka. Z čeho tedy pramení tento rozpor? Zřejmě z nejistoty, která panuje ohledně toho, co zákonodárce myslel pod pojmem závazek v ObčZ.

¹⁸⁰ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník... s. 1687 (§ 577)*. Shodně ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 1687 (§ 577). Zdroj: Beck-online.

¹⁸¹ Viz výklad v kapitole 6. „*Trvalá a přechodná nemožnost plnění*“.

¹⁸² Např. Rozsudek NS ČR ze dne 15.3.2006, sp. zn. 32 Odo 579/2004.

¹⁸³ BEJČEK. *Nemožnost plnění...*, s. 20.

¹⁸⁴ Termín zánik dluhu pro nemožnost plnění používá, i když bez dalšího výkladu i ŠVESTKA. *Občanský zákoník II...*, s. 1683 (§ 575).

Shodně např. ELIÁŠ, Karel in BEJČEK, Josef et al. *Kurz obchodního práva: obchodní závazky*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2003. s. 200.

Ambicí současného ObčZ bylo pojmenovat obligaci jako závazkový právní vztah, avšak dopadlo to tak, že ObčZ tuto tradici nectí a ve většině ustanovení volí výraz „závazek“, kterým jednou myslí závazkový právní vztah a jednou povinnost plnit.¹⁸⁵ Soudy tedy zřejmě vycházejí z ObčZ z roku 1950, který normoval v § 334, že zaniká závazek (závazkový právní vztah). Ke stejné dikci se vrací i NObčZ¹⁸⁶. Typicky u synallagmatických závazků¹⁸⁷ je toto pojetí zániku závazku velmi účelné. Např. u kupní smlouvy, která je klasickým příkladem vzájemného plnění smluvních stran, by bylo nevhodné požadovat od kupujícího zaplacení kupní ceny, aby ji pak prodávající následovně vracel jako bezdůvodné obohacení. Zánikem jedné povinnosti u vzájemných smluv přestává smlouva plnit svoji funkci, proto zaniká jako celek.¹⁸⁸ Přesto existují situace, kdy nedojde k zániku celého závazkového právního vztahu z důvodu pouhé částečné nemožnosti plnění, o které je pojednáno v následující kapitole.

9.1.3 ČÁSTEČNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ

Aby mohla vůbec nastat částečná nemožnost plnění, je zapotřebí, aby předmětem plnění bylo plnění dělitelné. Jedná se o částečnou možnost co do předmětu, nikoliv o nemožnost časovou, místní nebo kvalitativní, jak se někdy nepřesně uvádělo¹⁸⁹. Nemožnost časová, místní ani kvalitativní není kryta § 352 a násl. ObchZ., jak uvádí K. Eliáš,¹⁹⁰ ale ani § 575 a násl. ObčZ a je třeba ji řešit podle jiných norem obligačního práva (e.c. prodlení § 517 a násl., odpovědnost za vady § 499 a násl. ObčZ) O částečné nemožnosti plnění lze mluvit nejen tehdy, když plnění je dělitelné v právně technickém smyslu, tj. když se dá bez zmenšení hodnoty rozdělit na stejnorodé části, nýbrž i tehdy, když obsah smlouvy tvoří několik rozdílných a relativně samostatných plnění, z nichž jedno nebo druhé je nemožné, ač teprve všechna plnění dohromady představují úplné splnění smlouvy. Okolnost, kdy nemožnost je částečná, nelze určit mechanicky, nýbrž podle upotřebitelnosti zbytku k částečnému splnění účelu smlouvy.¹⁹¹

Funkcí této úpravy je udržet v existenci tu obligaci, jejíž splnění je stále možné, byť nikoliv zcela.¹⁹² Právo tímto způsobem vyjadřuje, že splnění je naplněním hospodářského účelu smlouvy a má se vždy usilovat, aby závazky byly dodržovány a tedy plněny, pokud je to alespoň trochu

¹⁸⁵ ELIÁŠ. *Clausula rebus sic stantibus...*, s. 151.

¹⁸⁶ § 1926 NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, [cit. 18.3.2011]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>.

¹⁸⁷ Rozsudek NS ČR ze dne 29.11.2007, sp.zn. 33 Odo 171/2006: „Synallagmatický závazkový právní vztah ve smyslu § 560 věty první ObčZ vznikne jen v případě, že si účastníci podle smlouvy mají poskytnout vzájemná plnění současně, tj. ke stejnému okamžiku.“

¹⁸⁸ Rozhodnutí NS ČR ze dne 30.10.2002, sp.zn. 33 Odo 868/2001.

¹⁸⁹ Např. SEDLÁČEK. *Obligační právo...*, s. 36.

¹⁹⁰ ELIÁŠ, Karel. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. *Právní praxe v podnikání*, 1995, roč. 4, č. 7-8, s. 28.

¹⁹¹ KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK. *Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému...*, s. 408 (§1447).

¹⁹² HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1682 (§575).

možné. V souvislosti s počáteční nemožností plnění, u níž taktéž může nastat částečná nemožnost, je to pak zájem na zachování platnosti závazku.

ObčZ kombinuje v § 575 odst. 3 nemožnost plnění s klauzulí *rebus sic stantibus* a normuje, že částečná nemožnost plnění možná je, avšak pro zbytek obligace se věřiteli zakládá právo od smlouvy odstoupit. Rozhodnutí o tom, zda se tak stane či ne, je na věřiteli, který si tak může situaci vyhodnotit podle vlastní úvahy. K tomuto pravidlu dodává zákon další test, totiž test změny stavu, a to není-li dílčí plnění v souladu s projevenou vůlí (závislé smlouvy, komplexnější objekt apod.) nebo s hospodářským účelem smlouvy, zaniká obligace jako celek, ledaže tomu věřitel svým jednáním zabrání. Věřitel má tedy širokou míru diskrece. Přesto se musí jednotlivé skutečnosti posuzovat objektivně a vykládat v souladu s konkrétní smlouvou. Tak například „žádný hospodářský význam“ nelze vykládat jen podle vůle věřitele nebo snad doslovně, ale vždy v kontextu s obsahem projevu vůle obou stran (i dlužník má totiž právo na to, aby bylo splněno) a hlavně s ohledem na samotnou hospodářskou podstatu smlouvy.¹⁹³ Závěrem je nutno se zmínit, že zákon žádným způsobem neomezuje, jakým způsobem má věřitel oznámit dlužníkovi, že na zbytku plnění trvá a ponechává to čistě na jeho vůli.

Obchodní právo sice také zná částečnou nemožnost plnění, ale na rozdíl od obecné úpravy obsažené v ObčZ vyvozuje specifické důsledky. Závazek zanikne jen v té části, v níž je plnění nemožné, v ostatním je závazek nedotčen a automaticky nezanikne ani v případě, že by z povahy smlouvy či účelu plnění vyplývalo, že plnění zbytku pro věřitele nemá žádný hospodářský význam. Věřitel však má možnost i od této části odstoupit za předpokladu, že zbytek plnění nemá hospodářský význam. Na rozdíl od obecné úpravy § 575 odst. 3 ObčZ, která se tedy v důsledku zvláštní úpravy § 352 odst. 3 ObchZ v obchodních vztazích nepoužije, ObchZ neumožňuje věřiteli odstoupit, pokud nemožnost části plnění nemá vliv na hospodářský význam zbytku plnění.¹⁹⁴ V tomto pojetí chápe částečnou nemožnost plnění i KC čl. 495 §2.¹⁹⁵

NObčZ úpravu zjednodušil a zpřehlednil. § 1927 normuje, že v případě částečné nemožnosti plnění zaniká celý závazkový právní vztah jedině tehdy pokud částečné plnění nemá pro věřitele význam. Význam bude posuzován objektivně z povahy závazku a účelu smlouvy, která byl znám stranám v době uzavření smlouvy. Stejně jako v ObchZ není věřiteli umožněno odstoupit od smlouvy, pokud hospodářský význam byl zachován. Autorka vnímá tento posun jako pozitivní, protože se snaží chránit dlužníkův zájem na plnění.

¹⁹³ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1679 (§575).

¹⁹⁴ BEJČEK, Josef. Nemožnost plnění. *Právní rádce*, 1994, roč. 3, č.9, s. 19.

¹⁹⁵ RADWANSKI, Zbigniew; OLEJNICZAK, Adam. *Zobowiązania – część ogólna*. 6. vyd. Warszawa: C.H.Beck, 2005. s. 309.

9.1.4 NEMOŽNOST PLNĚNÍ U ALTERNATIVNĚ DANÝCH ZÁVAZKŮ

Alternativně danou možnost plnění zná jak ObčZ, tak ObchZ (§ 561 odst. 1 ObčZ). V literatuře je zastáván názor, že pokud se jedno z alternativních plnění stalo nemožným před volbou, pak se alternativně daný závazek koncentruje, tj. omezí se jen na plnění, která jsou stále možná. To znamená, že závazek nezaniká, ale trvá nadále v podobě změněné obligace buďto jako jednoduchá obligace, nebo zúžená alternativní obligace (e.c. jsou dány 3 alternativní plnění a jen jedno se stane nemožným, závazek se nepřemění na jednoduchou obligaci, ale na zúženou s výběrem ze dvou alternativních plnění). Navíc zákonodárce v zájmu ochrany strany, jenž je oprávněna k volbě určitého z možných plnění a jíž druhá strana ve výkonu tohoto práva zabrání, dává oprávnění této osobě od smlouvy odstoupit (§ 561 odst. 2 ObčZ). Pro snadnější orientaci v problému předkládá autorka názorné schéma v příloze č. 1.

Z logiky věci vyplývá, že pokud ještě před volbou budou nemožná všechna alternativně daná plnění, pak závazek zanikne. Nejednoznačné je však řešení případu, kdy nemožnost plnění nastane až po volbě a zvolený způsob plnění se stane nemožným. Většina autorů je přesvědčena, že plnění zanikne.¹⁹⁶ Autorka této práce s tímto názorem nesouhlasí a přiklání se k argumentaci B. Havla, který tvrdí, že nastane-li nemožnost plnění po volbě, může být závazek považován za splnitelný. Samozřejmě za předpokladu, že toto řešení nebude odporovat vůli stran a účelu smlouvy. Řešení odpovídá zásadě, že účinky právního jednání mají spíše nastat než nenastat a současně je v souladu se zásadou *pacta sunt servanda*. Tento závěr neodporuje ani § 561 ObčZ, kde je normováno, že od jednou provedené volby již nelze odstoupit¹⁹⁷. § 561 ObčZ upravuje způsob plnění, zatímco dispozitivní norma obsažená v § 576 ObčZ pojednává o plnění samém.¹⁹⁸

Specifická situace nastane, pokud se stane nemožným plnění, které je předmětem soudního sporu. Situace se budou lišit v závislosti na tom, jakým způsobem je formulován žalobní petit.

- 1) Pokud se bude jednat o jednoduchý petit např. znějící na vydání věci a v průběhu řízení se zjistí, že žalovaný věc zničil, může žalobce změnit žalobní návrh na peněžité plnění z titulu náhrady škody.
- 2) Bude-li petit formulován eventuálně a nelze-li vyhovět primárnímu nároku z důvodu nemožnosti plnění, pak se soud bude zabývat eventuálním nárokem. Buď mu vyhoví nebo zamítne.

¹⁹⁶ LUBY, Štefan. *Prevenia a zodovednost' v občianskom práve II*. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958. s. 215.

¹⁹⁷ NObčZ opouští dikci poslední věty § 561 odst. 1. A nahrazuje ji větou „kdo zvolil způsob plnění, nemůže jej bez souhlasu druhé strany změnit“ § 1848 odst. 3 NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, [cit. 18.3.2011]. Dostupné na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>.

¹⁹⁸ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1685 (§576).

3) Je-li petit formulován alternativně, pak to znamená, že žalobce požaduje jedno plnění nebo druhé, aniž by jedno z nich upřednostňoval. Volba je dána na výběr žalovanému. Pokud si ji nezvolí v průběhu řízení, pak soud převezme alternativnost do výroku soudního rozhodnutí. K oběma plněním uloženým výrokem je možné žalovaného donutit výkonem rozhodnutí. Vždy samozřejmě jen k jednomu podle výběru žalobce, který volbu musí provést nejpozději s návrhem na výkon rozhodnutí. Zde o jedinou provedené volbě platí to, co bylo řečeno výše.

4) Jinak bude posuzována situace v případě žaloby s petitem daným tzv. *alternativa facultas*. Rozdíl od petitu alternativního spočívá v tom, že *alternativa facultas* nemá původ v hmotněprávním základu věci, ale představuje procesně zprostředkovanou nabídku, jejímž prostřednictvím žalobce dává najevo, že se žalovaný může žalované povinnosti zprostit tím, že mu poskytne jiné plnění. Vykonatelný je však pouze primární nárok. Proto bylo-li vyhověno primárnímu plnění a to se stalo následně nemožným, nemůže se žalobce domáhat náhradního plnění, protože na něj nemá hmotněprávní nárok.¹⁹⁹

9.1.5 ZÁNİK ZÁVAZKU U SOLIDÁRNÍCH DLUŽNÍKŮ

Závazkový právní vztah nemusí být tvořen jen jedním subjektem na straně věřitelské nebo dlužnické. Proto považuje autorka za vhodné se krátce pozastavit nad problematikou plurality subjektů na straně dlužnické v případě, že dojde k nemožnosti plnění. Dílčí závazky v praxi nečiní žádný problém a sporná ani není problematika nedílných závazků. Daleko problematičtější jsou solidární závazky. Pasivní solidarita, neboli solidarita na straně dlužníků, slouží ke zvýšení jistoty uspokojení věřitelovy pohledávky. Několik dlužníků se zaváže k témuž plnění a věřitel může žádat toto plnění od kteréhokoliv z nich. Splněním jednoho dlužníka závazek ostatních zaniká. Dlužník, který splnil celý dluh, tedy víc než svůj podíl, má subrogační regres vůči ostatním dlužníkům.

P. Lavický dovozuje, že stane-li se plnění nemožným pouze pro jednoho solidárního dlužníka (subjektivní nemožnost plnění), zaniká toliko jeho závazek. Závazky zbývajících solidárních dlužníků, jichž se důvod nemožnosti plnění netýká, trvají i nadále. Subjektivní nemožnost plnění má tak podle něj účinky *in personam*²⁰⁰. S tímto názorem se autorka práce neztotožňuje, naopak tvrdí, že nemožnost plnění způsobí zánik závazku v širším slova smyslu, nikoliv jen ve vztahu ke konkrétnímu dlužníku, u kterého nastala nemožnost plnění. Při úvaze vychází z teorie plurality, podle které je solidární závazek tvořen relativně samostatnými závazky, které jsou navzájem propojeny. Propojenost spočívá v akcesoritě, tzn. zánikem jednoho závazku zanikne i druhý. Tato teorie by se neměla uplatňovat jen ve vztahu zániku závazku s uspokojením

¹⁹⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 29.7.2009, sp. zn. 33 Cdo 1785/2007.

²⁰⁰ LAVICKÝ, Petr. *Solidární závazky*. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 107.

věřitele, ale i pro případy zániku závazku bez uspokojení věřitele. Pokud by byla uplatňována opačná teorie, tedy teorie jednoty, jejíž zastáncem P. Lavický je, pak by v praxi docházelo k paradoxním situacím, které by byly v rozporu se smyslem mnoha právních institutů. Příkladem může být prominutí dluhu vůči jednomu ze solidárních dlužníků, ostatní dlužníci mohou uplatnit subrogační regres, takže dlužník stejně bude muset plnit. V tomto pojetí by prominutí dluhu postrádalo smysl. Obdobná situace by mohla nastat v případě promlčení jednoho ze solidárních dluhů, nebo pokud jeden ze spoludlužníků písemně uzná svůj dluh.

Stejný názor je zastáván v otázce dlužnické solidarity i v polské literatuře. Pokud dojde k následné nemožnosti plnění, a to z příčin, za které odpovídá jen jeden z dlužníků, závazek ostatních zaniká a jen tento dlužník je zavázán k náhradě škody touto situací zapříčiněnou.²⁰¹

9.1.6 ZAVINĚNÁ A NEZAVINĚNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ

Závazek zaniká bez ohledu na to, zda za nastalou nemožnost plnění dlužník odpovídá či nikoliv. Koncepce nemožnosti plnění v ObčZ i ObchZ je založena na separaci zániku závazku pro nemožnosti plnění a odpovědnosti za nemožnost plnění. Odlišnou koncepci zvolil polský zákonodárce, který vzorou po BGB stanovil ve čl. 475 § 1 KC, že závazek pro nemožnost plnění zaniká jen tehdy, pokud nemožnost plnění nastala bez zavinění dlužníka. Pokud by byl dlužník odpovědný za vznik nemožnosti plnění, tak se původní závazkový vztah změní na závazkový právní vztah, jehož obsahem je náhrada škody vzniklá nesplněním (čl. 471 KC).²⁰² Zavíní-li dlužník nemožnost plnění u vzájemných závazků, nabízí se věřiteli dvě možnosti. Buďto může žádat náhradu škody a současně musí splnit svůj závazek, nebo může od smlouvy odstoupit a žádat náhradu škody s tím, že samozřejmě musí vydat případné bezdůvodné obohacení (čl. 493 § 1 KC).²⁰³

Doposud polská civilistika chápala problematiku nemožnosti plnění velmi podobně jako ta česká. Rozdílů bylo poskromnu. V důsledcích nemožnosti plnění je to však jiné. Rozdělování na nemožnost plnění zaviněnou a nezaviněnou je jedním z rozdílů, ale nedá se říci, že by toto dělení nemožnosti plnění bylo českému právu úplně cizí, naopak tzv. Střední kodex, jak již bylo zmíněno v kapitole 2. „*Genezę ustanovení...*“, toto rozlišení ctil také, i když s jistými komplikacemi. Názory, o které se opírali zastánci tohoto dělení, se však daly snadno vyvrátit, a tak bylo od této koncepce pro nadbytečnost upuštěno a zavinění se začalo zohledňovat až v případě nároku na náhradu škody. Důvodová zpráva k Z. č. 40/1964 Sb. se blíže nezabývá okolnostmi, pro které byla nadbytečnost shledána, ale dají se vysledovat z literatury. Podrobný rozbor této problematiky

²⁰¹ CZACHÓRSKI, Witold. et al. *Zobowiązania. Zarys wykładu*. 10. vyd. Warszawa: LexisNexis, 2007. s. 102.

²⁰² WIŚNIEWSKI, Tadeusz. In STAŃCZAK. *Kodeks cywilny...*, s. 726 (art. 475).

²⁰³ RADWAŃSKI, Zbigniew; OLEJNICZAK, Adam. *Zobowiązania – część ogólna*. 6. vyd. Warszawa: C.H.Beck, 2005. s. 310.

učinil např. Š. Luby. Existovaly v zásadě tři důvody pro dělení, všechny však mohou být snadno vyvráceny. První důvod byl ten, že nárok na plnění z původního závazku, je pro věřitele výhodnější než nárok na náhradu škody opřený o delikt.²⁰⁴ To však platilo pouze v římském právu, Československý občanský zákoník neposkytuje žádnou lepší či vyšší náhradu škody na základě původního zavazovacího důvodu. Je to tím, že české právo nerozeznává odpovědnost *ex contractu* a *ex delicto*, ale je založeno na jednotné koncepci odpovědnosti.

A konečně třetím důvodem bylo účelné rozložení důkazního břemene. Z obsahu i smyslu teorie změny obsahu závazku vyplývá, že věřitel, berouc na vědomí příslušnou změnu, se musí domáhat jejího odpovídajícího plnění, tedy plnění jiného předmětu, přičemž se musí opírat jak o původní závazkový důvod, tak i o fakt zaviněné nemožnosti plnění a tyto základy svého nároku musí tvrdit i dokázat. Velká část zastánců této teorie uznává, že v důsledku toho důkazní povinnost a důkazní břemeno postihuje věřitele, čímž uznávají i to, že tato teorie nevyústí v účelné rozvržení důkazního břemene. Větší část zastánců této teorie však tvrdí, že věřitel musí dokazovat jen danost původního zavazovacího důvodu a že je věcí dlužníka, aby namítal a dokazoval nemožnost plnění. I když střední kodex nezná presumpci zavinění škůdce, soudní praxe ji vyvozuje z „povahy věci“, a proto je situace věřitele při uplatnění nároků založených na dlužníkem zaviněné nemožnosti i z tohoto hlediska výhodná.²⁰⁵

Autorka práce je toho názoru, že rozlišování mezi zaviněnou a nezaviněnou nemožností plnění je spíše věcí vkusu než, že by zde byly nějaké zásadní důvody, proč toto dělení zavádět nebo ponechat stávající konstrukci. Ani při přípravě NObčZ nebylo shledáno, že je potřebné znovu zakotvit toto dělení.

9.2 BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ

Dnem zániku závazku vzniká dlužníkovi eventuálně povinnost vydat bezdůvodné obohacení.²⁰⁶ Vznik závazku z bezdůvodného obohacení praxi nečiní potíže. NObčZ dokonce vypouští větu o bezdůvodném obohacení (§ 577 odst. 2 ObčZ) z úpravy následné nemožnosti plnění pro nadbytečnost. Závazek vydat bezdůvodné obohacení vzniká u vzájemných závazků. Když se jedno z plnění stane nemožné, tak zaniká povinnost poskytnout protiplnění. Pokud však už bylo protiplnění druhé smluvní straně poskytnuto, pak bylo poskytnuto bez právního důvodu, resp. z právního důvodu, který odpadl, proto takové plnění musí být navráceno na základě § 451 ObčZ²⁰⁷. Pokud by došlo k situaci, že by toto protiplnění nemohlo být z nějakého důvodu

²⁰⁴ LUBY. *Prevenícia a zodpovednosť...*, s. 207.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 210.

²⁰⁶ Shodně art. 475 § 2 KC a uplatní se *ad maiori ad minus* i v situaci, kdy dlužník za nemožnost plnění odpovídá. Cit z WIŚNIEWSKI, Tadeusz. In STAŃCZAK. *Kodeks cywilny...*, s. 727 (art. 475).

²⁰⁷ I v obchodním právu je nutné vrátit bezdůvodné obohacení na základě § 351 odst. 2 (§ 354) ObchZ.

vráceno, např. proto že už bylo prodáno či darováno jiné osobě. Pak bude mít dlužník povinnost nahradit věřiteli to, co sám dostal jedine z titulu náhrady škody a za splnění podmínek, které zákon stanoví pro tento nárok. V ObčZ totiž nezná zastupující *commodum*.

9.3 NOTIFIKAČNÍ POVINNOST

Zákon ukládá dlužníkovi povinnost informovat věřitele o vzniku nemožnosti plnění (§ 577). Musí tak činit bez zbytečného odkladu poté, co se o nemožnosti dozvěděl. Lhůta je takto otevřeně stanovena zcela záměrně, aby mohly být zohledňovány konkrétní případy. Zákonná povinnost však nekryje případy, kdy dlužník o nemožnosti nevěděl, i když vědět musel. V návrhu ObčZ je i na tento případ myšleno (§ 1855) a zákonodárce tak klade vyšší nároky na dlužníkovu pečlivost. Pokud tuto svou povinnost nesplní, následuje sankce v podobě odpovědnosti za škodu, která by v souvislosti s opožděnou notifikací nebo její absencí věřiteli vznikla, a které mohlo být v případě řádného oznámení předejito. Jedná se o specifickou odpovědnost, která stojí vedle jeho případné odpovědnosti za škodu vzniklou zaviněným porušením smluvní odpovědnosti podle § 420 a násl. ObčZ. Zákonodárce tímto sleduje zjevně preventivní účel, tedy předcházení škodám jak je pro socialistické občanské právo typické. Má sloužit ke snížení újmy věřitele, a tudíž nepodmiňuje skutečnost nemožnosti plnění nebo její účinky.²⁰⁸ I když se jedná o pozůstatek socialistického práva²⁰⁹ a nutno říci, že i když působí nadbytečně a jeho účel se jeví spíše jako výchovný, není nikterak na škodu, že takové pravidlo chování existuje, neboť je tím opakovaně dáno najevo, že předcházet škodám je vždy jednodušší než je pak složitě odstraňovat.

9.4 NÁHRADA ŠKODY

Jak již bylo řečeno výše, ObčZ odděluje odpovědnost za nemožnost plnění od zániku závazku pro nemožnost plnění. Je-li shledána nemožnost plnění, závazek zanikne bez ohledu na to, zda je za něj některý ze subjektů závazkového právního vztahu odpovědný či nikoliv. V občanskoprávních vztazích se hradí jen škoda způsobená opožděným plněním, nesplněním notifikační povinnosti a škoda způsobená obecně porušením právní povinnosti (§ 420 a násl. ObčZ). Na první pohled by se mohlo zdát, že tyto případy odpovědnosti pokrývají celou škálu nemožnosti plnění, ale není tomu tak. Nemožnost plnění totiž nemusí být vždy důsledkem protiprávního jednání. A není-li v občanském právu splněna podmínka protiprávního jednání, pak není ani odpovědnost. Aby dlužníkovi vznikl závazek k náhradě škody, musí být splněny zákonem dané podmínky pro vznik odpovědnosti za škodu, tj. dlužník se musí chovat

²⁰⁸ HAVEL, Bohumil. In ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1687 (§577).

²⁰⁹ CC, BGB ani KC neznají notifikační povinnost.

protiprávně a v důsledku toho musí vzniknout škoda, tzn. musí zde být splněn předpoklad *kauzálního nexu* a zavinění na straně dlužníka (§ 420 ObčZ). Budou-li splněny kumulativně všechny tyto předpoklady, vznikne nárok na náhradu škody. Na rozdíl od nároku na bezdůvodné obohacení, vzniká-li nárok na náhradu škody, pak je to v době vzniku škody, což bude nejdříve v den splatnosti, tj. kdy měl dlužník plnit, ale v důsledku nemožnosti nesplnil. Hradí se samozřejmě *damnum emergens* i *lucrum cessans*. I když se na první pohled může zdát, že vznik nároku k náhradě škody je jednoznačný v praxi se mohou objevit problémy. Vzhledem k tomu, že se jedná spíše o problematiku náhrady škody bude ve stručnosti upozorněno jen na ty, které se bezprostředně týkají nemožnosti plnění. Pro názornost budou demonstrovány na jednoduchém příkladu, který je záměrně přizpůsoben tak, aby poukázal na praktické nedostatky náhrady škody.

Prodávající P uzavře s kupujícím K kupní smlouvu na obraz plachetnice, jehož autorem je M slavný akademický malíř (jedinečná, individuálně určená věc). K zaplatí za obraz 30.000Kč (skutečná tržní hodnota obrazu je však 50.000Kč). Za tři dny po uzavření smlouvy však v galerii pana P vznikne požár a všechny obrazy vč. obrazu plachetnice shoří.

Pokud K přijde po týdnu k P za účelem převzetí obrazu, bude zklamán, protože jeho nárok v důsledku objektivní nemožnosti plnění zanikl (§ 575 ObčZ). Není pochyb o tom, že K má vůči P nárok na vydání bezdůvodného obohacení (§ 451 ObčZ). Avšak bude mít kupující nárok na náhradu škody vůči P, protože se předmět jeho plnění stal nemožným a to na základě § 420 ObčZ? Za účelem zodpovězení otázky je nutné rozebrat jednotlivé předpoklady vzniku nároku K na náhradu škody.

Prvním z nich je škoda. Škodou se rozumí majetková újma spočívající ve zmenšení majetku poškozeného po škodlivém zásahu ve srovnání se stavem před tímto zásahem. Za škodu se jak bylo výše popsáno považuje jak škoda skutečná, tak i ušlý zisk. V daném případě byla cena televizoru o 20.000Kč nižší, než jeho tržní cena. Neuskutečněním obchodu tak vznikla K škoda ve výši 20.000Kč.²¹⁰

Druhým předpokladem je protiprávní jednání škůdce. To může spočívat jak v jednání, tak v opomenutí. Samotná protiprávnost pak spočívá v rozporu s příkazy a zákazy právního řádu. P měl povinnost dodat K předmět koupě, jeho povinnost zanikla v důsledku nemožnosti plnění. Tzn. pokud mohl P plnit ještě před požárem, měl plnit. Tím že neplnil, porušil povinnost plnit, jednal (opomenutí) protiprávně.²¹¹ Samozřejmě by protiprávnost jednání P mohla vyplývat i z § 577 ObčZ (porušení notifikační povinnosti – viz předchozí výklad). Zákonodárce když vytvářel ObchZ byl v tomto ohledu důslednější a náhradu škody pro případ zániku závazku pro

²¹⁰ Otázku prokazování této škody autorka záměrně nechává stranou. Příklad by se dal modifikovat tak, že cena obrazu by byla o 10.000Kč vyšší než tržní cena, pak by samozřejmě K nevznikla žádná škoda.

²¹¹ Tato právní konstrukce je ne zcela přímo odvoditelná ze zákona, nicméně v jiných právních řádech je zcela běžná. Příkladem může být ObčZ z roku 1950. Srov. § 334, 261.

nemožnost plnění explicitně stanovil v § 353. Dlužník je povinen nahradit věřiteli škodu bez ohledu na to, zda se choval protiprávně či nikoliv s výjimkou okolností vylučujících odpovědnost, které dlužníka liberují²¹². Vzhledem k tomu, že nemožnost plnění nemusí být důsledkem protiprávního jednání, vytvořil zákonodárce v § 353 ObchZ právní fixi, díky které se zánik závazku pro nemožnost plnění považuje za porušení závazku. Pro náhradu škody se pak použije obdobně ust. § 373 a násl. ObchZ.

Třetím a současně posledním předpokladem je zavinění. Ze zadání příkladu vyplývá, že P nesplnil závazek v důsledku nepředvídatelné živelné katastrofy (*vis maior*). Způsobená škoda, proto nebyla zaviněna.

Závěr je tedy takový, že K na základě § 420 ObčZ nárok na náhradu škody vůči P. Tento příklad a především pak otázka náhrady škody dle § 420 ObčZ byla formulována takto zcela záměrně, aby na nich mohly být demonstrovány některé problematické aspekty náhrady škody dle § 420. V praxi by se samozřejmě kupující mohl domáhat škody na základě § 590, 591 ObčZ ve spojitosti s § 133 odst. 1 ObčZ.

I v otázce náhrady škody v souvislosti s nemožností plnění hraje významnou roli dlužnická solidarita. Právní úprava je v tomto ohledu jednoznačná. V případě dlužnické plurality nese odpovědnost za škodu vzniklou nesplněním závazku v důsledku nemožnosti plnění jenom ten solidární dlužník, který nemožnost splnění zavinil. Pouze pokud lze zavinění přičíst více solidárním dlužníkům ponесou odpovědnost společně a nerozdílně (§ 438 ObčZ), avšak ti solidární dlužníci, kteří nemožnost plnění nezavinili, nebudou odpovídat vůbec. Je tomu tak proto, že předpokladem pro odpovědnost je zavinění. U solidárních dlužníků, kteří nemožnost plnění nezavinili, nejsou splněny předpoklady odpovědnosti za škodu, tudíž nemohou být hnáni k odpovědnosti.²¹³ Ve starší literatuře se lze setkat s názorem, že za náhradu škody vzniklé nesplněním v důsledku nemožnosti plnění, kterou zavinil jen jeden dlužník, odpovídají všichni dlužníci. Tento názor zastává např. J. Blažke. Ten uvádí, že za hodnotu věci by měli v takovém případě správně odpovídat dlužníci *in solidum*, další škody by měl nahradit ten z dlužníků, který škodu zavinil. Argumentaci staví na tom, že solidarita znamená všichni za jednoho i v případě náhrady škody. Otázka zavinění bude reflektována v následném regresu. Při svých úvahách se opírá o účel solidarity, který vidí v posílení bonity věřitelovy pohledávky. Považuje proto za důsledné, aby byla stejně zesílena bonita onoho surogátu plnění, který nastupuje jako odškodnění místo nemožného plnění.²¹⁴ S tímto názorem sympatizuje i autorka práce. Jeví se jí jako velmi

²¹² Poněvadž ust. § 374 ObchZ upravující okolnosti vylučující odpovědnost je dispozitivní, tzn. strany je mohou smluvně vyloučit (nebo je zákon omezuje § 731 odst. 4), pak tedy ani okolnost vylučující protiprávnost nezabaví dlužníka odpovědnosti za škodu.

²¹³ LAVICKÝ, *Solidární závazky...*, s. 109. Shodně KNAPP, *Splnění závazku...*, s.277.

²¹⁴ BLAŽKE, Jaromír. *Společné závazky. O nové pojetí koreality*. Praha: Orbis, 1953. s. 68.

spravedlivé řešení a odpovídá i teorii plurality, kterou vyzdvihovala už v předchozí kapitole. Nicméně v současném ObčZ pro tuto konstrukci nelze nalézt právní oporu.

10. DODATEČNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ VE FRANCOUZSKÉM PRÁVU

Francouzské právo je prototypem kontinentálního právního systému. Francouzský občanský zákoník (*Code Civil*), vznikl před více než 200 lety a jeho autorem je J. Portalis, který byl fascinován filozofií J.J. Rousseua, což se projevilo i na samotném legislativním díle.²¹⁵ Zvláštností francouzského práva je víra v psané právo a jeho úplnost, která se projevuje v čl. 4 a v čl. 5 CC, který vysloveně vylučuje precedenční působení soudního rozhodnutí.

Francouzské právo patří do systému práva kontinentálního, pro které je typické, že vychází z románských tradic, dalo by se tedy očekávat, že francouzská právní úprava nemožnosti plnění se od té české nebude příliš lišit. Nicméně opak je pravdou. Jediná významnější podobnost při srovnání legislativních úprav se týká počáteční nemožnosti plnění, o které autorka pojedná níže v samostatné kapitole.

Francouzské obligační právo je ovládáno do značné míry zásadou přísného setrvání na smluvních povinnostech, čemuž se dostává výrazu i v CC v čl. 1134, podle něhož smlouva mezi stranami platí jako zákon. Může být změněna jen oboustrannou dohodou, nebo jen tam, kde to zákon připouští. Tento princip je označován jako *intangibilité du contrat*²¹⁶, tedy princip nedotknutelnosti obligace. Princip je chápán jako všeobecný a absolutní, platí jak pro smlouvy krátkodobé, tak i pro ty, které mají dlouhodobý charakter. V komentáři je k tomuto ustanovení řečeno, že i přesto může soud na základě svého uvážení zohlednit dobu a okolnosti smlouvy a pokud shledá za vhodné, může určitá ustanovení smlouvy nahradit.²¹⁷ Což znamená, že zde platí *clausule rebus sic stantibus*, nicméně je nutné tento případ odlišit od zániku závazku v důsledku nemožnosti plnění.²¹⁸

Tato snaha o důsledné zachování zásady „*pacta sunt servanda*“ se promítá i do problematiky nemožnosti plnění. Ve francouzském občanském právu problematika nemožnosti plnění nikdy nedosáhla takového zájmu, jak tomu bylo v německé právní literatuře. CC nezná zvláštní instituci nemožnosti plnění. Pokud se ve francouzském občanském právu hovoří o nemožnosti plnění, pak hlavně v souvislosti s čl. 1302 CC.

Toto ustanovení upravuje jeden z případů zániku závazků. V článku je specifikováno, že se vztahuje na situace, kdy věc je nenávratně ztracena (naprosto neznámo kde), anebo zničena, ovšem pouze za předpokladu, že se tak stalo před tím, než dlužníkovi bylo oznámeno jeho

²¹⁵ KNAPP, Viktor. *Základy srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: ALEKO, 1991. s. 55.

²¹⁶ HENRY, Xavier et al. *Code civil. Édition 2010*. 109. ed. Paris : Dalloz, 2009. s. 1284 (čl. 1134)

²¹⁷ HENRY. *Code civil...*, s. 1284 (čl. 1134).

²¹⁸ V případě, že vlivem změny poměrů na trvání závazku dojde, ve francouzském právu neexistuje notifikační povinnost.

prodlení a situace vznikla bez jeho zavinění (*fortuit nebo force majeure*²¹⁹). Riziko zkázy nese věřitel. Text však naznačuje, že v případě, že bude dlužník v prodlení, bude situace opačná. Stejně tak pokud dojde k převodu vlastnického práva, bude riziko nést vlastník věci,²²⁰ podle zásady *res perit domino* (čl. 1138, čl. 1582 CC)²²¹. Dlužník, který je na základě tohoto ustanovení zbaven povinnosti plnit, je povinen prokazovat, že se jednalo o náhodu.²²² Druhý odstavec situaci modifikuje a říká, že i když je dlužník v prodlení, může závazek zaniknout za předpokladu, že dlužník na ztrátě/zničení/zkáze nenese vinu a za současného splnění podmínky, že věc je v rukou věřitele, i když měla být už dlužníkovi dodána. Jedná se tedy o situaci, kdy obě strany závazkového právního vztahu jsou v prodlení²²³.

V čl. 1302 CC se jedná o definitivní a neodvolatelné nesplnění, za které dlužník neponese odpovědnost (čl. 1148 CC), samozřejmě za předpokladu, že unese břemeno důkazní a splní výše zmíněné zákonné podmínky a současně závazek zanikne. Podobně jako v českém právu se musí jednat o věc individuálně určenou. V případě druhově určených věcí musí dlužník plnit věci téhož druhu. Pokud však druh přestane existovat jako celek, pak i zde je dlužník osvobozen od plnění. Následující čl. 1303 CC pak doplňuje, že v případě, kdy vzniknou v této situaci nějaká práva nebo nároky z titulu náhrady škody je dlužníkovou povinností je přenechat věřiteli.

Nemožnost plnění podle francouzské civilistiky by se dala přirovnat pouze k absolutní, logické, materiální nebo objektivní nemožnosti. A také pouze v tomto smyslu tvoří nemožnost plnění, jako důsledek zásahu vyšší moci, osvobození od smluvních závazků. Tím, že otázka nemožnosti plnění je úzce spjata s pojmem vyšší moci, je úzce spjata i s otázkou zavinění. Francouzské právo připouští dost široký výklad pojmu vyšší moc, prakticky zahrnuje celou oblast náhody. Působení události charakteru vyšší moci je však na druhé straně omezeno tímto restriktivním výkladem pojmu nemožnosti plnění.²²⁴

Závazek se tedy podle zákonodárce ruší jedině tehdy, jestliže zcela odpadne možnost plnění a dlužník za tuto nastalou nemožnost nemůže. Jestliže naproti tomu je plnění ještě možné, trvá nárok věřitele i tehdy, když dlužník může plnit jen s velkým úsilím a velkými obětmi. Na rozdíl od právní úpravy, kdy nastupuje osvobození od povinnosti k plnění při absolutní nemožnosti *ipso iure*, vyžaduje francouzské právo zrušení smlouvy prostřednictvím soudce čl. 1184 CC (*résiliation*

²¹⁹ *Fortuit* je výraz pro náhodu, *force majeure* je vyšší moc.

²²⁰ TERRÉ, François et al. *Droit civil. Les obligations*. 6. éd. Paris: Dalloz, 1996. s. 1112.

²²¹ Vychází z římské zásady *casum sui dominus*.

²²² TERRÉ. *Droit civil. Les obligations...*, s. 1112.

²²³ Podnájemník, který užívá nemovitost po soudním ukončení hlavního nájmu je, v případě požáru nemovitosti, odpovědný na základě čl. 1302 a nikoliv na základě čl. 1382, a to přestože se stal uživatelem bez práva či titulu, od chvíle, kdy byl na počátku uveden do prostor na základě dohod uzavřených mezi vlastníkem a hlavním nájemcem a následně mezi nájemcem a jím samým, a který je tedy povinen navrátit majetek (uvést majetek do původního stavu), jehož je pouze překárním detentorem, ledaže prokáže, že požár nevznikl v důsledku jeho zavinění nebo prokáže, že šlo o nepředvídatelnou událost. Cit z HENRY. *Code civil...*, s. 1506 (čl. 1302).

²²⁴ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 117.

judiciare). Toto pravidlo platí pro většinu dvoustranných smluv, ale judikatura jej připouští i u jednostranných smluv.²²⁵

V ostatních případech povede tedy nemožnost plnění k nesplnění, za které dlužník ponese odpovědnost na základě článku čl. 1147 CC. Tento článek je základním ustanovením smluvní odpovědnosti a klade vedle sebe prodlení (*domages-intérêts moratoires*) a nesplnění jako důvody smluvní odpovědnosti (*domages-intérêts compensatoires*).

²²⁵ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 118.

11. DODATEČNÁ NEMOŽNOST PLNĚNÍ V ANGLICKÉM PRÁVU

Nemožnost plnění je imanentní součástí kontinentálního práva, ačkoliv není legislativně všude upravena. Cílem této kapitoly je vyjasnit problematiku nemožnosti plnění z pohledu angloamerického práva. Bude zaměřena na anglické právo. *Common law* již nějakou dobu udává trend, kterým by se smluvní právo mělo vydat. Je významným inspiračním zdrojem pro unifikaci smluvního práva. V porovnání s kontinentálním právem jsou zde však markantní rozdíly. Anglické právo nezná pojem obligačního práva v kontinentálním smyslu, nýbrž rozeznává *law of contract* a *law of tort*. Platí zde poměrně jednoduchý soubor pravidel týkající se všech forem porušení smlouvy, vč. odpovědnosti za vady. Jestliže jedna strana nesplní své smluvní povinnosti, pak automaticky vyvstane druhé straně nárok na náhradu škody způsobené porušením smlouvy. Oproti *ius commune* dlužník nese odpovědnost bez ohledu na zavinění. Tato zásada vychází z rozhodnutí *Paradine v. Jane* (1647),²²⁶ která zakotvila pravidlo někdy nazývané jako „*the rule as to absolute contract*“²²⁷.

Z tohoto přísného pravidla byly časem vyjudikovány výjimky. Jednalo se zejména o dodatečný zákaz zákona, zkáza individuálně určené věci, která je podstatnou pro plnění smlouvy, nastalá neschopnost k osobnímu plnění (nemoc, úmrtí), odpadnutí účelu, který byl předpokladem této smlouvy a který odpadl bez viny dlužníka.²²⁸ Za „*leading case*“, který to všechno odstartoval, se považuje případ *Taylor v. Caldwell* (1863).²²⁹ Jednalo se o průlomové rozhodnutí, ve kterém obě strany smlouvy byly zbaveny svých povinností z kontraktu, protože došlo k úplnému a nenávratnému zničení předmětu smlouvy. Zároveň, a na to již mnozí z autorů zapomínají, se jedná o ukázkový případ částečného zničení předmětu plnění, u kterého je možné pozorovat, že i *common law* k těmto situacím, nápadně podobným naší částečné nemožnosti plnění, přistupují stejně jako naše právo. Při částečném zničení předmětu smlouvy, jako tomu bylo v případě *Taylor v. Caldwell*, kde byla zničena koncertní hala a „*the Surrey gardens*“, se zvažuje, jak velký frustrační efekt to má na smlouvu. Obecně platí, že částečné zničení nezpůsobuje zánik závazku, samozřejmě pokud druhá strana má zájem na částečném plnění a neodstoupí od smlouvy. V tomto případě byla ohněm zničena pouze koncertní hala nikoliv přilehlé zahrady, i přesto se logicky dospělo k závěru, že celá obligace zaniká.²³⁰ Kromě částečné nemožnosti je v anglickém prostředí stejně jako v českém řešena nemožnost plnění v případě alternativně daného závazku.²³¹

²²⁶ ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 814.

²²⁷ CHESSHIRE, G. et al. *The Law of Contract*. 8. ed. London: Butterworths, 1972. s. 540.

²²⁸ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 49.

²²⁹ ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 815.

²³⁰ TREITEL. *The Law of Contract*. 6. ed. London: Stevens & Sons, 1983. s. 652.

²³¹ TREITEL. *The Law of Contract...*, s. 661.

O pár let později bylo judikováno, že závazek nezaniká pouze tehdy, když je zničen předmět smlouvy, ale postačí, když zanikne „*something essential for its performance*“. Tato situace nastala v případě *Appleby v. Myers* (1867), kdy předmětem smlouvy bylo dodání a instalace strojů do jedné továrny. Továrna vyhořela, a i když předmětem závazku byly stroje nikoliv továrna, závazek zanikl.²³² Obdobná situace nastala i v případě *Anglo-Egyptian navigation & Co. v. Rennie* (1875).²³³ Do této skupiny zmaření smlouvy patří i případ *Howell v. Coupland* (1874), ve kterém došlo k zničení úrody brambor vlivem nějaké nemoci a kupující žaloval prodávajícího na náhradu škody za nesplnění. Soud však žalobu zamítl, protože předmět smlouvy zanikl bez zavinění a vlastnictví ještě nepřešlo na kupujícího. Vztah mezi nemožností plnění a přechodem vlastnictví byl později upraven v *Sale of Goods Act*.²³⁴

Další skupinou případů jsou případy, kdy předmět smlouvy ztratí nějakou podstatnou vlastnost, jako tomu bylo například v *Nickoll & Knight v. Ashton* (1901). Mezi stranami bylo ujednáno, že prodávající má zboží určené pro kupujícího naložit na určitou jmenovitě uvedenou loď a poslat do Anglie. Loď ztroskotala, poškodila se a do cíle dorazila později, než dle smlouvy měla. Kupující tak zažaloval prodávajícího, že zboží doručil pozdě a že se mezitím změnila situace na trhu a on tím utrpěl škodu, kterou v soudním řízení požadoval nahradit. Soud jeho žalobu zamítl s odůvodněním, že ve smlouvě byla určitá jmenovitá loď a tudíž smlouva podléhá tzv. *implied condition of the continuing existence of this specific ship*. Zároveň však, a to je důležité, soud konstatoval, že i když loď nezanikla, ztratila tak významnou vlastnost, že ji lze postavit na roveň zkázy a na základě tohoto argumentu vyslovil, že závazek zanikl.²³⁵

Třetí druh frustrace smlouvy se dá nazvat *nonoccurrence of an expected event*, neboli nenastoupení očekávané události. Tato „kategorie“ vznikla v souvislosti s „*coronation cases*“²³⁶. Při přípravách na oslavy korunovace krále *Edvarda VII.* byly pronajímány pokoje v domech podél ulic, kudy měl jít slavnostní průvod. Král však onemocněl a slavnosti byly odřeknuty. V důsledku toho vznikla celá řada sporů o nemožnosti plnění v důsledku neočekávané změny situace. Závazek plnit z těchto smluv o nájmu zanikl. Obdobou těchto případů je nastoupení neočekávané události (*occurrence of an unexpected event*). Sem náleží tzv. *war-cases*, plnění nemožné v důsledku válečných událostí opětovně se stejným následkem, tedy zánikem závazku.

Jak je vidět, v otázce následné nemožnosti plnění není judikatura ustálená a často osciluje mezi extrémním požadavkem na striktní dodržování smluv, jindy zase, je-li to třeba, považuje případy možného plnění za nemožné. Jen těžko se v tom hledá systém a řád. Navíc v anglickém

²³² TREITEL. *The Law of Contract...*, s. 653.

²³³ KANDA. *Vliv změny poměrů...*, s. 113.

²³⁴ Tamtéž, s. 114.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

právu neexistuje norma, kterou by se soudce při rozhodování řídil a tak kolikrát je na libovůli soudce, jak se k tomu konkrétnímu případu postaví. Vzhledem k odlišné konstrukci závazku, kdy v anglickém právu je vlastně plnění závazek ze záruky, a celkově odlišné koncepci pojmání výjimek ze zásady přísného dodržování smluv, kdy dochází ke směšování frustrace s nemožností plnění a i s případy *frutiliti*, jak jsou označovány případy obtížně možného plnění, lze závěrem konstatovat, že porovnat pojetí nemožnosti plnění tak, jak jej známe v českém právu s tím anglickým není dost dobře možné.

12. NEMOŽNOST PLNĚNÍ V MEZINÁRODNÍM A EVROPSKÉM POJETÍ

12.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

„Vlny sjednocování i entropie unifikovaného práva jsou v dějinách stejně pravidelné (snad i zákonité) jako mořský příliv a odliv ... Myšlenka sjednocení práva, se projevuje vždy v okamžiku, kdy decentralizační snahy partikulárních teorií dojdou svého úspěchu do té míry, že počínají být brzdou ekonomické spolupráce a nadnárodního obchodu, jenž počne být organizován na mnohem globálnější úrovni, než která je uchopitelná stávající politickou organizovaností.“²³⁷ takto výstižně popsal unifikaci práva P. Raban.

V moderních právních dějinách se za první snahu o mezinárodní unifikaci považuje založení Institutu pro unifikaci práva (UNIDROIT) v roce 1926 pod záštitou tehdejší Společnosti národů se sídlem v Římě. Následuje Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) založená Valným shromážděním OSN v r. 1966, která se orientuje zejména na tvorbu modelových právních předpisů dávajících vzor pro tvorbu národních právních úprav v detailnějších otázkách, zatímco UNIDROIT se zpočátku snaží o progresivní kodifikaci obchodního práva. Narazil však na odpor způsobený obavou o ztrátu suverenity, tak ze svých původních záměrů ustoupil a myšlenku kodifikace nahradil méně ambiciózní myšlenkou „principů“. V roce 1994 byly publikovány Zásady mezinárodních obchodních smluv známé jako Zásady UNIDROIT. Tyto zásady byly doplněny a jejich konečné znění bylo publikováno v roce 2004.²³⁸

Na evropské úrovni byl vývoj obdobný a probíhal paralelně. Komunitární právo sice bylo od počátku především právem veřejným, v průběhu desetiletí však nabývaly na důležitosti i další právní oblasti, které bylo nezbytné regulovat (zj. právo chránící spotřebitele), a tak začaly vznikat sekundární prameny, které stále více ingerují do oblasti soukromého práva²³⁹. Mnoho směrnic a nařízení, detailní a časté změny a mnohdy „terminologické kolize“ s příslušnou národní právní úpravou vyvolaly potřebu unifikace. Snaha o vznik obecného rámce soukromého práva, který by vytvořil terminologický a pojmový základ soukromého práva na evropské úrovni, vyústila k vypracování *Principles of European Contract Law* (PECL). Evropský parlament naléhal, aby se tato práce stala podkladem pro vypracování jednotného evropského zákoníku smluvního práva²⁴⁰. V důsledku politické neshody z toho záměru sešlo a začalo se pracovat na akademickém konceptu *Draft Common Frame of Reference* (DCFR), který měl za cíl nejen vytvořit zásady obecné

²³⁷ RABAN, Přemysl. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. *Právní rozhledy*, roč. 16, č. 11, 2008, s. 397. Zdroj: Beck-online.

²³⁸ Tamtéž. Blíže k Zásadám UNIDROIT viz KANDA, Antonín. Zásady mezinárodních obchodních smluv, nová trend ve vývoji závazkového práva. *Právník*, 1999, roč. 138, č. 2, s. 105-124.

²³⁹ PELIKÁNOVÁ, Irena. Aktuální otázky obligačního práva..., s. 231.

²⁴⁰ V rámci soukromých aktivit vznikla v roce 1992 v Pavii Akademie evropských privatistů, která pod vedením Gandolfiho vypracovala „Evropský smluvní zákoník“ (CEC).

části smluvního práva, ale také části zvláštní a být základem pro Společný referenční rámec. Nakonec DCFR překročil i oblast smluvního práva, když se začal věnovat mj. vlastnictví či správě. Poprvé byl publikován v roce 2008.²⁴¹ Zatímco na politické úrovni se vedou diskuze o tom, jak naložit s výsledky práce odborných skupin, práce na projektu evropského smluvního práva usilovně pokračují dál.²⁴²

12.2 NEMOŽNOST PLNĚNÍ V ZÁSADÁCH UNIDROIT, PECL, DCFR

Následná nemožnost plnění tak, jak ji známe v našem právu, se v podstatě nedá srovnat s evropskou a mezinárodní úpravou, neboť ty vycházejí z odlišné koncepce. Problémy následné nemožnosti plnění řeší za pomoci zásady *pacta sunt servanda*, která však neplatí absolutně, proto zde hned vzápětí se nachází zakotvení *clausule rebus sic stantibus* a celé to doplňuje *vis maior*.

Konkretizaci zásady přísného setrvávání na dodržování závazků upravuje UNIDROIT v čl. 6.2.1, hned v zápětí se však k tomu uvádí, že změna okolností je relevantní pouze ve zcela výjimečných případech a souvisí se vznikem podstatné změny poměrů.²⁴³ Čl. 6.2.2 Pak vymezuje pojem „podstatná změna poměrů“ jako situaci, ve které nastávají skutečnosti, jež podstatnou měrou narušují rovnováhu plnění. V ustanovení už však není podchyceno, jaká změna je ta podstatná. Výkladem však bylo dovozeno, že podstatným narušením je narušení rovnající se padesáti procentům nákladů nebo hodnoty závazků.²⁴⁴ Problém může nastat, když plnění nebudeme moci ohodnotit penězi. Nerovnováha se může projevit buďto zvýšením nákladů na plnění závazků (např. značné zvýšení cen surovin nezbytných pro výrobu zboží nebo zavedení nových bezpečnostních pravidel, jež vyžadují cenově mnohem náročnější výrobní postupy²⁴⁵), nebo snížení hodnoty přijímaného plnění, které může vzniknout např. v důsledku radikálních změn podmínek trhu (inlace) nebo ze zmaření účelu smlouvy (zákaz stavět na pozemku, který byl pro tento účel koupen). Posuzováno je samozřejmě vždy objektivně, a co se týče zmaření účelu smlouvy, lze jej vzít v úvahu pouze tam, kde byl účel smlouvy znám nebo alespoň měl být znám. Aby takové ustanovení mohlo být aplikováno, musí být kumulativně splněny tyto podmínky: a) tyto skutečnosti nastaly nebo byly dány na vědomí poškozené straně po uzavření smlouvy, b) poškozená strana nemohla v době smlouvy vzít takové skutečnosti rozumně v úvahu, c) tyto skutečnosti se vymykají kontrole poškozené strany a d) poškozená strana na sebe

²⁴¹ BAR, Christian et al. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law*. 1. outline ed. Munich: Seiller, 2009. s. 5. DCFR je dostupné i ve full edition a aktuálně i vydání z roku 2010.

²⁴² V podrobnostech odkazují na RABAN. Unifikace soukromého práva..., s. 397. Zdroj: Beck-online.

²⁴³ Obdobně § 1696 - § 1698 NObčZ.

²⁴⁴ LARIŠOVÁ, Markéta. *Zásady mezinárodních obchodních smluv*. Praha: Codex, 1997. s. 136.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 137.

nevezala rizika těchto skutečností (není nutné, aby k převzetí došlo výslovně²⁴⁶). Podstatnou změnu okolností lze vzít v úvahu jen nebylo-li plnění ještě poskytnuto a týká se především dlouhodobějších smluv.²⁴⁷ Účinky podstatné změny poměrů jsou upraveny v samostatném čl. 6.2.3. Na rozdíl od dodatečné nemožnosti plnění, jak ji známe v našem právu, nedochází v těchto situacích automaticky k zániku závazku. Naopak poškozená strana může iniciovat nové projednání podmínek smlouvy, ale musí tak činit bez zbytečného odkladu a musí to v žádosti odůvodnit. Žádost nemá dokladný účinek v tom smyslu, že by pozastavovala povinnost plnění. Ačkoliv to v tomto článku není výslovně uvedeno, žádosti poškozené strany o nové projednání smlouvy a chování obou stran během procesu jsou podřízeny obecné zásadě dobré víry (čl. 1.7) a povinnosti spolupracovat (čl. 5.3).²⁴⁸ Pokud v přiměřené době nedojde mezi stranami k dohodě, může se kterákoliv strana obrátit na soud. Soud pak může, uzná-li za vhodné ukončit platnost smlouvy (nastávají účinky čl. 7.3.1) nebo autoritativně upravit smlouvu tak, aby byla nastolena rovnováha plnění.

Takto podrobně autorka vyložila úpravu podle Zásad hlavně z toho důvodu, že z ní vycházeli autoři NObčZ a stala se jejich hlavním inspiračním zdrojem při konstrukci *clausula rebus sic stantibus*, jak již bylo zmíněno v kapitole 3.2.2 *Právní principy v otázce nemožnosti plnění*. NObčZ oproti úpravě UNIDROIT upřesňuje, že návrhem stran není soud vázán čl. 1624 a předchází také nejasnosti výkladu, když v odst. 2. říká, že přiměřenou lhůtou se rozumí dva měsíce. Je tedy na první pohled jasné, že úprava je konkrétnější, což je namístě s ohledem na charakter Zásad UNIDROIT. V NObčZ však nenacházíme ustanovení o vyšší moci, které je zakotveno v Zásadách UNIDROIT v čl. 7.1.7 a které doplňuje a souvisí s čl. 6.2.1 – 6.2.3. Čl. 7.1.7 je sice nadepsán jako vyšší moc, ale tento název je zavádějící, protože neodpovídá klasickému pojetí vyšší moci, tak jak jej známe z kontinentálního práva. Byl zvolen jen z důvodů širokého užívání v obchodní praxi.²⁴⁹ Naopak odpovídá spíše teorii frustrace smlouvy v pojetí *common law*, tak jak byla popsána výše.

S ohledem na to, že při tvorbě PECL se vycházelo ze zásad UNIDROIT a není se co divit, že úprava je téměř totožná, zásadu *pacta sunt servanda* se nachází v čl. 6:111, ve kterém je také stanovena výjimka spočívající ve změně okolností.²⁵⁰ Rozdíl je v tom, že zde se mluví o vázanosti obou stran iniciovat v takovém případě nové jednání o podmínkách smlouvy na rozdíl od UNIDROIT, ve kterém iniciátorem měla být poškozená strana a kde záleželo na její vůli, zda tak učí ni nikoliv. Podmínky, za kterých se uplatní toto ustanovení, jsou stejné, akorát to, co se

²⁴⁶ LARIŠOVÁ, *Zásady mezinárodních obchodních smluv...*, s. 138.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 139.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 142.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 153.

²⁵⁰ LANDO, Ole et BEALE, Hugh. *Principles of European contract law*. Hague: Kluwer Law International, 2003. s. 324.

v případě UNIDROIT dovozovalo výkladem, tím autorka směřuje k povinnosti spolupráce osob a jednání dobré víře, je zde zakotveno výslovně a to tak, že je definována sankce spočívající v náhradě škody v případě, že strana bude odmítat vyjednávat nebo přerušit jednání v rozporu s dobrou vírou a poctivým jednáním. Je to určitý „legální nátlak“ na strany, aby situaci řešily dohodou a dohodu pokud možno neblokovaly. Pokud se strany skutečně dohodnou, pak je větší pravděpodobnost, že budou spíše dobrovolně respektovat tuto dohodu než autoritativní rozhodnutí soudu. Možná i proto řadí DCFR pokus dlužníka o tuto dohodu k podmínkám, které musí být splněny, aby se soud zabýval návrhem na změnu nebo ukončení podle čl. 1.110 knihy III. Ve zbytku se pak úprava problematiky v DCFR neliší od předchozích autorkou popsaných úprav.

13. POČÁTEČNÍ NEMOŽNOST PLNĚNÍ

13.1 POČÁTEČNÍ OKAMŽIK

Jak již bylo naznačeno v předchozích kapitolách, existují dva typy nemožnosti plnění: počáteční a následná, neboli dodatečná. Počáteční má zcela odlišný právní režim a vyvozují se z ní rozdílné právní následky oproti nemožnosti následné,²⁵¹ proto jí bude věnována samostatná kapitola. Pro určení typu nemožnosti je nejdůležitější vymezení doby, ve které musí nemožnost nastat. V nauce se setkáváme se třemi názory na „počáteční okamžik“²⁵²:

1. Rozhodný okamžik je doba uzavření smlouvy.²⁵³
2. Rozhodným okamžikem je doba, kdy vzniká závaznost smlouvy.²⁵⁴
3. Třetí skupina vychází z předchozích dvou skupin, ale modifikuje jejich učení, když považuje za rozhodný okamžik dobu uzavření smlouvy, avšak zastává současně názor, že počáteční nemožnost je tady i tehdy, když v okamžiku uzavření smlouvy je plnění sice možné, avšak z objektivního stavu věci v době uzavření smlouvy je jisté, že plnění v době splatnosti již možné nebude.²⁵⁵

První teorie vychází z předpokladu, že rozhodným okamžikem je doba uzavření smlouvy. Pokud dojde k situaci, kdy se uzavře smlouva o prodeji zboží s termínem dodání do tří dnů od uzavření smlouvy, tak vzniká problém. V době uzavření smlouvy se s jistotou ví, že plnění, které je dnes možné, za tři dny možné nebude. Hezký příklad uvádí J. Sedláček: A prodává koně s dodáním třetího dne, kuň však má být ještě téhož dne poražen podle zákona o dobytčích nemocech.²⁵⁶ V souladu s argumentací první nastíněné teorie by se dospělo k názoru, že se jedná o následnou nemožnost plnění, která by za splnění dalších podmínek eventuálně mohla vést k zániku závazku. Tento závěr je však chybný, protože první teorie nerozeznává rozdíl mezi dobou vzniku smlouvy a dobou plnění.

Z tohoto chybného předpokladu se poučili zastánci druhé teorie, a rozhodli se proto zohledňovat dobu vzniku závaznosti smlouvy. V souladu s teorií se sice správně dovodí, že v případě prodeje koně se jedná o počáteční nemožnost, ale tato teorie už je „krátká“ na případy smluv s odkládací podmínkou. „Kouzlo“ podmínky spočívá v tom, že je obestřena nějakou

²⁵¹ Rozsudek NS ČR ze dne 22.5.2003, sp.zn. 28 Cdo 870/2003 počáteční nemožnost je zásadně odlišná od následné nemožnosti, což vylučuje jejich současné aplikace na skutkově shodný stav.

Zaměňování počáteční a následné nemožnosti plnění se dopouští i žalobce v případě, který rozhodoval VS v Praze. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 14.7.2004, sp.zn. 5 Cmo 82/2004.

²⁵² KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 114.

²⁵³ Představitel: Mommsen, Titz, Kisch, Siber, Enneccer-Lehmannm, Werner, Pisk, ...

²⁵⁴ Představitel: Schollmeyer

²⁵⁵ KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 114.

Pokud se týče představitelů, ti jsou v podstatě stejní jako u druhé skupiny, jen u nich dochází k „myšlenkovému posunu“ a zdokonalují svou předchozí teorii.

²⁵⁶ SEDLÁČEK. *Obligační právo...*, s. 35.

nejistotou²⁵⁷ a právě tato míra nejistoty činí problémy. Např.: Smlouvu o koupi koně se suspensivní podmínkou, že tak kupující učiní až v okamžiku, kdy kůň vyhraje letošní dostihové závody Velké pardubické. V době uzavření této smlouvy se předmětný kůň těšil výtečnému zdraví, nicméně při tréninku si vážným způsobem poranil nohu a v důsledku zranění posel. Nemožnost plnění vznikne po uzavření smlouvy, ale před splněním odkládací podmínky. Dle druhé teorie by se dospělo k závěru, že se jedná o počáteční nemožnost, jenže tím dochází k zneplatnění *smluv sub conditione*.²⁵⁸ Z tohoto důvodu pak nezbyvá než konstatovat, že ani tato teorie neobstojí.

Nejschůdnější cestu nabízí teorie třetí, která je z pohledu autorky této práce nejpropracovanější. J. Sedláček k tomu uvádí: „*Nemožnost je počáteční, je-li v době uzavření smlouvy objektivně jisto, že je plnění nemožné. Jistota v době uzavření smlouvy musí zde být, ale ne nemožnost sama, neboť plnění pro budoucno stanovené v době uzavření smlouvy proveditelné nebylo by plněním podle smlouvy. Vidíme-li tedy, že úkon dnes proveditelný zítra proveditelný nebude, mám jistotu, již v době uzavření smlouvy, že plnění je nemožné a proto pravím, že nemožnost plnění je dána již v době uzavření smlouvy. Jistota nemožnosti plnění budoucího znamená, že podle naší zkušenosti a normálního průběhu věci, plnění bude nemožné. Nemožnost jednání dlužníková je dána již v době uzavření smlouvy, a proto mluvíme i zde o počáteční nemožnosti.*“²⁵⁹ S tímto názorem se ztotožňuje i Brechta, který k tomu dodává, že budoucí události mohou být při prognóze brány v úvahu jen tehdy, pokud pravděpodobnost jejich příchodu je dost velká, aby byla při hospodářském výčtu směrodatná.²⁶⁰ U smluv odložených suspensivní podmínkou se však vždy musí brát v potaz, že již v okamžiku uzavření smlouvy je tady určitá právní vázanost stran a že stav vytvořený takovou smlouvou je právně relevantní, z toho důvodu rozhodující.²⁶¹ Bude tedy záležet na konkrétním případě, konkrétním zhodnocení míry jistoty nemožnosti plnění a také na bedlivém výkladu konkrétního smluvního projevu, protože ten může udržet v platnosti smlouvu, kterou strany uzavřely, i když je evidentní, že plnění v té době bylo nemožné, ale pouze přechodně.²⁶² Pokud totiž ze smlouvy vyplývá, že strany se zavazují jen pro případ, že plnění se stane možným, pak není důvod pro zneplatnění takového právního jednání.

²⁵⁷ *Certus an, certus quando; certus an, incertus quando; incertus an, certus quando; incertus an, incertus quando.*

²⁵⁸ *Negotium nullum* nastává *ex lege*, soud k absolutní neplatnosti přihlíží *ex officio* a nepromlčuje se, působí *ex tunc*, závazek sice vzniká, ale hledí se na něj jako by nikdy nevznikl. Plnění, k němuž z absolutně neplatného úkonu došlo, zakládá bezdůvodné obohacení. Vznikla-li někomu v důsledku neplatného právního úkonu škoda, může se dle § 42 ObčZ domáhat její náhrady podle § 420 ObčZ proti tomu, kdo neplatnost právního úkonu zavinil (tzv. *culpa in contrahendo*). Předpokladem toho je, že ten, kdo se náhrady domáhá, důvěřoval bez zanedbání obvyklé péče v platnost právního úkonu. Cit. z KNAPP, Viktor; KNAPPOVÁ, Marta. In KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl 1. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005. s. 163-166.

²⁵⁹ SEDLÁČEK. *Oblihační právo...*, s. 35.

²⁶⁰ KUBEŠ. *Nemožnost plnění...*, s. 115.

²⁶¹ Tamtéž, s.117.

²⁶² KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému...*,s. 110 (§ 878).

Nemožnost vzniknuvší po „počátečním okamžiku“ je nemožností následnou neboli dodatečnou. J. Sedláček k tomu dodává: „*Nemožnost je dodatečná, stalo-li se plnění později nemožným pro nepředvídatelnou okolnost, ač strany v době uzavření smlouvy mohly objektivně s jistotou souditi na její splnitelnost.*“²⁶³ NS SR správně odkazuje na zásady logického uvažování a zohledňování plynutí času při rozlišování počáteční a následné nemožnosti plnění. Říká, že následek nikdy nemůže předcházet příčině.²⁶⁴

Stejně jako u dodatečné nemožnosti plnění i v rámci počáteční nemožnosti plnění se musí jedna o nemožnost objektivní. Podle konstantní judikatury NS je počáteční fyzická nemožnost plnění dána tehdy, je-li plnění vyplývající z právního úkonu v okamžiku jeho vzniku objektivně neuskutečnitelné.²⁶⁵ O případech počáteční právní nemožnosti bylo pojednáno v kapitole číslo čtyři s názvem „*Právní nemožnost*“, proto již nebudou na tomto místě dále rozvíjeny.

13.2 PRÁVNÍ NÁSLEDKY POČÁTEČNÍ NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

Další úvaha bude směřovat k důsledkům, které počáteční nemožnost vyvolává. Zatímco následná nemožnost způsobuje zánik závazku, případně vznik bezdůvodného obohacení nebo vznik nároku na náhradu škody, počáteční způsobuje absolutní neplatnost právního úkonu § 37 odst. 2 ObčZ²⁶⁶. Vzniká *ex tunc* a hledí se na něj, jako by nikdy nevznikl. Není při tom podstatné, zda o počáteční nemožnosti subjekty právního úkonu v době vzniku věděly či nikoliv²⁶⁷. Stejně tak je nevýznamná faktická realizace smlouvy v případě počáteční „právní“ nemožnosti²⁶⁸. Je-li na jeho základě některým z účastníků poskytnuto plnění, jde o plnění bez právního důvodu, tj. jedna ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení. Předmět bezdůvodného obohacení se tak musí v souladu s ustanovením § 451 ObčZ vrátit tomu, na jehož úkor byl získán.

Tak tomu bylo vždy,²⁶⁹ akorát se lišil přístup k odpovědnosti za škodu. Přirozenoprávní škola jako první zavedla obecný princip deliktní odpovědnosti v případech počáteční nemožnosti plnění. Zavinění, ať už ve formě nedbalosti nebo úmyslu, bylo předpokladem pro vznik této odpovědnosti. Jestliže prodávající věděl, nebo mohl vědět, že plnění, které slibuje je nemožné, odpovídal za škodu, která by vlivem jeho jednání kupujícímu vznikla. V 19. století byl tento obecný deliktní princip zavržen a právní věda se vrátila zpět k pojetí odpovědnosti tak, jak bylo

²⁶³ SEDLÁČEK. *Obligační právo...*, s. 35.

²⁶⁴ Usnesení NS SR ze dne 21.12.2009, sp.zn. 4 M Cdo 23/2008.

²⁶⁵ Rozsudek NS ČR ze dne 30.7.2003, sp.zn. 25 Cdo 1569/2001.

²⁶⁶ Právní norma jednoznačně kogentní povahy.

²⁶⁷ Shodně judikatura např.: Rozsudek NS ČR ze dne 9.12.2009, sp.zn. 28 Cdo 2488/2003.

²⁶⁸ Rozsudek NS ČR ze dne 13.9.2007, sp.zn. 28 Cdo 2789/2007.

²⁶⁹ A bude i nadále, NObčZ setrvává na této konstrukci viz § 532 odst. 2. Cit z NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 18.3.2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>.

známo z *Lex Aquilia*²⁷⁰. Savigny a Mommsen omezili nárok kupujícího na náhradu škody jen v případě, že prodávající jednal s úmyslem tuto škodu způsobit (jednal proti dobrým mravům), nikoliv však pokud škoda vznikla v důsledku jeho nedbalosti. S tímto pojetím se však nedokázal ztotožnit Rudolf von Jhering²⁷¹ a ve svém díle „*Culpa in Contrahendo, oder Schadenersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfektion gelangten Veträgen*“ rozvinul koncepci předsmuvní odpovědnosti. V jeho pojetí vycházela předsmuvní odpovědnost z požadavku náležitě péče (*diligentia in contrahendo*) v jednáních před uzavřením smlouvy. Jestliže některá ze stran zavinila neplatnost nebo neuzavření smlouvy, měla odpovídat za škodu druhé straně. Musela obnovit původní stav a nahradit marně vynaložené náklady. Poškozená strana však nemá právo na náhradu plnění, které mělo být na základě smlouvy poskytnuto.²⁷² Předsmuvní odpovědnost se tak stala nástrojem pro „postih“ prodávajícího za nedbalostní občanskoprávní delikt.

Český ObčZ, ačkoliv se potýká s nedostatečnou úpravou předsmuvní odpovědnosti,²⁷³ se v případech počáteční nemožnosti plnění dokázal vypořádat s nároky na náhradu škody. Klíčovým ustanovením je § 42 ObčZ, tedy pokud v důsledku neplatného právního úkonu vznikla škoda, ten kdo ji zavinil (alespoň forma nevědomé nedbalosti) bude povinen ji nahradit²⁷⁴.

Výše popsané následky vyvolané počáteční nemožností plnění nemusí nastat vždy. Jedná se o případy alternativně daných závazků. Pokud počáteční nemožnost nastane u všech alternativně daných plnění, pak bude pochopitelně dovozována neplatnost. Ale pokud počáteční nemožnost vznikne pouze u některého z alternativně daných plnění, nenastává neplatnost závazku dle § 37 odst. 2 ObčZ. Nenastane však ani koncentrace závazku, jak je zvykem u dodatečné nemožnosti plnění. Dojde totiž přímo ke vzniku jednoduché obligace, případně zúžené, alternativně dané obligace (e.c. jedno ze tří plnění se stalo nemožným, pak vzniká alternativní obligace - dvě plnění). Tato úvaha vychází z předpokladu, že alternativnost závazku není zpravidla podstatnou náležitostí obligace, a tudíž není důvod pro zneplatnění. Současně se opírá tento výklad o ustanovení § 41 ObčZ, které upravuje částečnou neplatnost. I v tomto případě však připadá

²⁷⁰ V podrobnostech viz ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 953 a násled.

²⁷¹ ZIMMERMANN. *The law of obligations...*, s. 695.

²⁷² HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 153.

²⁷³ NObčZ ji plánuje zavést §§ 1661, 1662 v současné době se musí složitě dovozovat na základě jiných ustanovení. [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, [cit. 18.3.2011]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>.

K tomu podrobněji HRÁDEK, Jiří. *Předsmuvní odpovědnost. Culpa in contrahendo*. Praha: Auditorium, 2009. s. 108-199.

²⁷⁴ Tato škoda je někdy nazývána jako negativní smluvní interes/vertrauens interesse/ the negative interest. Shodně SUM, Tomáš. *Počáteční nemožnost plnění dle občanského zákoníku v rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu ČR* [online]. epravo.cz, 13.10.2006 [cit. 10.9.2010]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/pocatecni-nemoznost-plneni-dle-obcanskeho-zakoniku-v-rozhodovaci-cinnosti-nejvyssiho-soudu-cr-43944.html>>.

v úvahu předsmulvnní odpovědnost dle § 42 ObčZ k náhradě škody způsobné buť jen částečnou neplatností právního úkonu.

13.3 POSLEDNÍ TRENDY V POČÁTEČNÍ NEMOŽNOSTI PLNĚNÍ

V poslední době se ve smluvním právu stále více projevuje trend potírání rozdílů mezi nemožností plnění počáteční a následnou. Příkladem může být Německo, kde se novelou z roku 2002 ustoupilo od tohoto rozlišování (§ 311 BGB). Německo tak sleduje trend, který udává mezinárodní a evropské právo. Podle Zásad UNIDROIT čl. 3.3 počáteční nemožnost nezpůsobuje neplatnost, naopak je postavena na roveň následné nemožnosti plnění, tedy odpovědnosti za nesplnění. PECL obsahuje v čl. 4:102 obsahově shodné ustanovení. Argumentace je založena na tom, že většina případů bude kryta neplatností pro omyl (čl. 4:103). Zbylé případy budou řešeny tak, že straně, která nese toto riziko nemožnosti, vyvstane odpovědnost za nesplnění a bude povinna k náhradě škody²⁷⁵. UNIDROIT se však v čl. 3.3 zmiňuje o zákonném zákazu, v jehož důsledku vznikne nemožnost plnění („právní nemožnost“) a bude záležet na tom, jak tento zákon pojmá zákaz a chápe jej buť tak, že činí smlouvu neplatnou, nebo pouze zakazuje její plnění, a podle toho se bude odvíjet další postup (čl. 6.1.14-6.1.17).²⁷⁶ V DCFR se opětovně setkáváme se stejným pojetím počáteční nemožnosti plnění (kniha II. čl. 7.102). Jediným rozdílem je pouze důraz na to, že neplatnost nevzniká ani z části.²⁷⁷

Stále však existují země, které upravují počáteční nemožnost plnění obdobně jako ČR. Příkladem je blízký soused Polsko. Počáteční nemožnost je normována v čl. 387 KC. Tzv. *piernotna niemożliwość świadczenia* je nemožnost, která musí být dána v okamžiku uzavření smlouvy a způsobuje její neplatnost. Když jedné ze stran bylo ve chvíli uzavření závazku známo, že plnění je nemožné, a i přesto by takovou smlouvu uzavřela, bude odpovědná za škodu, která protistraně vznikne v důsledku této neplatné smlouvy (*culpa in contrahendo*) čl. 387 § 2.²⁷⁸ Na obdobné úpravě setrvává i Francie, i když nemluví vysloveně o nemožnosti plnění. Aby podle francouzského práva vznikla platná obligace, musí být dle čl. 1108 CC splněny čtyři podmínky. Jednou z nich je: „*un objet certain qui forme la matière de l'engagement*“. Předmětem závazku musí být určitý objekt. Neexistující věc nesplňuje podmínku určitosti, tudíž nemůže platně založit obligaci. To znamená v případě, že předmětem obligace bude věc, která neexistuje, je tato smlouva neplatná a to

²⁷⁵ LANDO, Ole et BEALE, Hugh. *Principles of European contract law*. Hague: Kluwer Law International, 2003. s. 228.

²⁷⁶ LARIŠOVÁ, Markéta. *Zásady mezinárodních obchodních smluv*. 1. vyd. Praha : Codex, 1997. s. 73.

²⁷⁷ BAR. *Principles, Definitions and Model Rules...*, s. 209.

²⁷⁸ RADWAŃSKI, Zbigniew; OLEJNICZAK, Adam. *Zobowiązania – część ogólna*. 6. vyd. Warszawa: C.H.Beck, 2005. 130 s.

absolutně (*nullité absolue*). Z tohoto pravidla existuje výjimka upravená v čl. 1130 al. 1 CC, kde je stanoveno, že budoucí věc může být předmětem obligace. Nejde o nic nového, je to velmi praktické a hojně využívané ustanovení, díky němuž lze např. prodávat zboží na objednávku, které se teprve pro kupujícího vyrobí.²⁷⁹ Ekvivalent toho článku by se v ObčZ hledal stěžejně. I přesto se v praxi tyto případy běžně realizují, ať už na základě nepojmenovaných smluv podle § 51 ObčZ nebo tam, kde to zákon u typizovaných smluv předvídá. V případě, že dojde k prodeji věci, ke které nemá prodávající vlastnické právo, bude tato smlouva neplatná pouze relativně (čl. 1599 CC).

Britské právo řešení počáteční nemožnosti plnění dosti netradičně. *Sale of Goods Act (1979)* stanoví, že pokud se individuálně určená věc zkaží či ztratí v době, kdy prodávající uzavírá smlouvu, aniž by o tom věděl, je tato smlouva neplatná. *Common law* se k problematice staví tak, že platnost či neplatnost počáteční nemožnosti plnění posuzuje na základě omylu, kdy plnění se pro omyl stává neplatným. Rozeznává se fyzická nemožnost a právní nemožnost (v rámci právní pak zvláštním typem nemožnosti je ilegality). Jako příklad právní nemožnosti je uváděn spor *Cooper v. Phibbs* (1867), kdy vlivem omylu došlo k tomu, že pronajímatel pronajal půdu osobě, která ve skutečnosti byla vlastníkem věci. Za jinou situaci je považován případ, kdy prodávající prodává věc, která patří třetí osobě a ví o tom. Taková smlouva nebude neplatná, protože prodávající by mohl být schopný věc od vlastníka opatřit a následně řádně plnit.²⁸⁰ Obecně vědomí o existenci nemožnosti se začalo zohledňovat od doby *McRea v. Commonwealth Disposal Commission* (1950),²⁸¹ ve kterém *the High Court of Australia* zohlednil to, že prodávajícímu bylo známo, že věc neexistuje. Na základě toho nezneplatnil smlouvu, ale naopak rozhodl, že prodávající je odpovědný za nesplnění. Kromě právní a fyzické nemožnosti zná *common law* ještě tzv. *commercial impossibility*. Tento problém poprvé vyvstal v souvislosti s „*coronation cases*“, o kterých už byla řeč dříve. Jedním z *coronation cases* byl *Griffith v. Brymer* (1903), který byl zneplatněn z důvodu, že žádná ze stran nevěděla, že dojde k zrušení slavnostní. I když plnění bylo po právní i fyzické stránce možné, i přesto bylo pro omyl shledáno za neplatné, protože „*commercial object was defeated*“²⁸². Jak je vidět, celá koncepce počáteční nemožnosti plnění je značně nepřehledná. Do toho vstupuje právo *equity* a pravidlo, že *common fundamental mistake* způsobuje neplatnost pouze relativní, *Solle v. Butcher* (1950). Obě doktríny se překrývají, nicméně jsou akceptovány obě.²⁸³

²⁷⁹ TERRÉ, François et al. *Droit civil. Les obligations*. 6. éd. Paris: Dalloz, 1996. s. 220.

²⁸⁰ TREITTEL, G., H. *The Law of Contract*. 6. ed. London: Stevens & Sons, 1983. s. 211.

²⁸¹ LANDO. *Principles of European contract law...*, s. 229.

²⁸² TREITTEL. *The Law of Contract...*, s. 212.

²⁸³ TREITTEL. *The Law of Contract...*, s. 212.

ZÁVĚR

V této části práce bude zhodnoceno, zda došlo dle autorky k potvrzení nebo falzifikaci hypotéz stanovených v úvodu, do jaké míry se podařilo naplnit cíle sledované v práci a v neposlední řadě budou předloženy některé doplňující úvahy.

Soukromé právo je ovládáno zásadou *pacta sunt servanda*. Dodržovat smlouvu je v nejobecnější rovině nejen právní, ale i morální povinnost.²⁸⁴ Nicméně život přináší situace, kdy nezbyvá než tuto zásadu prolomit. Nemožnost plnění je jednou z nich, je projevem praktického života. Bylo by naivní myslet si, že okamžikem projevu vůle uzavřít kontrakt vše končí. Cílem stran uzavírajících kontrakt je uspokojit své potřeby. Smlouva musí někomu něco přinést a současně nikoho nepoškodit. Není proto možné tvrdit, že jednou vzniklá obligace musí vždy dojít svého splnění. Ne vše, co vzniklo po právu, je správné, resp. musí být správné. Ostatně je-li smlouva výsledkem lidského chtění, nelze uznat, že na její aplikaci a realizaci nemají vliv okolnosti, které lidský život ovlivňují nebo finalizují²⁸⁵.

Z úvodních kapitol práce jednoznačně vyplývá, že nemožnost plnění je institut s dlouholetou tradicí. I přesto, že některé státy nemají výslovnou úpravu této právní figury (Francie, Anglie), žádný z nich nepopírá existenci nemožnosti plnění jako takové. Míra a způsoby zohledňování nemožnosti plnění se však různí. Britské právo vychází z *implied condition* a teorie o frustraci smlouvy, francouzské právo řeší tyto situace za pomoci *force majeure*, německé právo se opírá o zásadu *Treu und Glauben*, polské právo má podobně jako české právo výslovně upravený institut *niemożliwość świadczenia* v KC.

Vzhledem k různorodosti právní regulace není divu, že se expertní skupiny na nadnárodní scéně snaží o unifikaci. Ať už je to na poli mezinárodního práva (Zásady UNIDROIT) nebo evropského (PECL, DCFR). Výsledky, kterých se v tomto ohledu dostává, jsou mimořádně obdivuhodné. Tzv. *soft law*, i když je právně nezávazné, se těší mimořádné pozornosti právních teoretiků a praktiků,²⁸⁶ kteří se jím inspiroují při vnitrostátních reformách závazkového práva. Ne jinak tomu je i v České republice. Autoři NOBČZ sice ponechávají v téměř nezměněné podobě ustanovení o nemožnosti plnění, nicméně nově přistupují k výslovné úpravě *clausule rebus sic stantibus*, na základě které budou moci být zohledňovány případy tzv. obtížné možnosti plnění vč. hospodářské nemožnosti plnění, které v současné právní úpravě i soudní praxi zohledňovány nejsou, i když by mohly být. Doposud soudy mohly závazkové vztahy jen hodnotit, nově bude

²⁸⁴ SOBEK, Tomáš. Závaznost smlouvy. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil et al. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty ke jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010 s. 274.

²⁸⁵ HAVEL, Bohumil. Možnosti následné nemožnosti plnění. In ČERNÁ, Stanislava. *Pocta Stanislavu Slívovi ke 75. narozeninám. Aktuální otázky soukromého práva na počátku nového tisíciletí*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 130.

²⁸⁶ DVOŘÁK, Jan. Nové jevy v oblasti občanského práva. In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et. al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009, s. 97.

dána pravomoc soudu zasáhnout do vztahu a upravit jej tak, aby byla opětovně nastolena vyváženost práv a povinností. Zákonodárce bude klást zvýšené nároky na soudce, protože ten bude muset mimo právní hlediska zohledňovat hledisko ekonomické. Na to je nutné se začít připravovat už nyní v rámci kvalifikace soudců. Jak se v praxi osvědčí tato novinka, ukáže čas. Autorka se domnívá, že obavy ze zneužívání institutu pro narušování závazků, kterých se dostává u některých autorů jsou zbytečné. Stačí nahlédnout do judikatury NS PL, ze které jde vyčíst, že polské soudy zvládají aplikaci *clausule rebus sic stantibus* velmi dobře a zohledňují s její pomocí opravdu jen ty případy extrémní neekvivalence závazků, o kterých byla v práci řeč. Za více než deset let účinnosti čl. 357 KC se vytvořila poměrně rozsáhlá sbírka konstantních soudních rozhodnutí, což lze hodnotit pozitivně.

Samotná úprava nemožnosti plnění v NObčZ vychází ze stávající úpravy obsažené v ObčZ, přesto lze pozorovat drobné odchylky. Autorka pozitivně hodnotí sjednocení občanskoprávní úpravy s obchodněprávní. Určitě pozitivním faktem je, že se nepřebírá teoreticky chybná konstrukce právní nemožnosti obsažená v současné době v ObchZ. Naopak autoři správně převzali z ObchZ ustanovení z negativního výčtu nemožnosti plnění a sice, že o nemožnost plnění se nejedná, jde-li závazek splnit pomocí třetích osob. Výslovná úprava důkazního břemene, které leží na dlužníkovi, také doposud nebyla obsažena v ObčZ a její zakotvení v NObčZ činí úpravu jednoznačnější. Částečná nemožnost plnění do jisté míry vychází z ObchZ a lze ji hodnotit jako dikci nakloněnou k zásadě *pacta sunt servanda*, když byla vypuštěna možnost věřitele odstoupit od části plnění, která se stala nemožnou, i když nemožnost neměla vliv na hospodářský význam smlouvy. Autorka v této změně spatřuje snahu zákonodárce chránit dlužníkům zájem na jeho povinnosti plnit. Úprava nemožnosti plnění v NObčZ má však i svou stinnou stránku. Nešťastnou se jeví dikce § 1926, která obsahuje vnitřní rozpor, když používá pojmu „*nemožnost*“ a „*nesplnitelnost*“, což nejsou pojmy totožné a v praxi by se mohly objevit problémy s výkladem²⁸⁷.

Co se týče stávajícího stavu právní úpravy nemožnosti plnění nelze jej hodnotit vyloženě negativně. Problém autorka spatřuje spíše ve způsobu výkladu a aplikace zákonné úpravy, kterého se mnozí autoři a hlavně soudci dopouštějí a to nejen ve vztahu k ustanovení § 575 ObčZ, ale také ve vztahu k dlužnické solidaritě, alternativně danému závazku, náhradě škody atd. Svědčí o tom celá řada jednotlivostí, které byly v práci předloženy jako hypotézy a které se autorka snažila potvrdit či vyvrátit s následujícím výsledkem.

²⁸⁷ Na tento problém upozornil už B. Havel, proto autorka v podrobnostech odkazuje na ELIÁŠ. *Občanský zákoník...*, s. 1683, 1684 (§575).

První položená hypotéza, byl v podstatě názor vyjádřený A. Kandou, který kritizoval rozlišování na nemožnost plnění objektivní a subjektivní. Kritika spočívala v tom, že na základě tohoto dělení se nedá jednoznačně určit, kdy je plnění možné a kdy nemožné. Autorka právním rozbohem dospěla k názoru, že toto tvrzení není pravdivé, když na základě systematického výkladu vyložila pojem nemožnost plnění za pomoci kritéria exekučitelnosti. Toto kritérium se stalo východiskem i pro rozlišování subjektivní a objektivní nemožnosti plnění a lze tedy konstatovat, že pouze objektivní nemožnost způsobuje zánik závazku. Tedy rozlišování na objektivní a subjektivní nemožnost má své opodstatnění a dá se do budoucna předpokládat, že bude v literatuře i nadále zastáváno. Druhá hypotéza, případy obtížné možnosti plnění (vč. hospodářské nemožnosti plnění) nezpůsobují k zániku závazku, byla sice potvrzena v tom smyslu, že stávající praxe se této hypotézy neustále drží. Ale autorka je přesvědčena, že v ObčZ existují mechanismy, na základě kterých lze i některé extrémní případy obtížné možnosti plnění zohlednit. Třetí hypotéza týkající se právní nemožnosti byla falzifikována. V případě právní nemožnosti se jedná vždy o nedovolenost ve smyslu § 39 ObčZ z tohoto důvodu se autorka domnívá, že právní nemožnost, o které výslovně mluví ObchZ a která je zastávána v současné judikatuře i některé literatuře, je chybnou právní konstrukcí.

Dále bylo zjištěno, že nemožnost plnění může nastat u všech typů závazků, ať už spočívající v *dare, facere, omittere*, nebo *pati*, ale nejčastěji se vyskytuje u závazků spočívajících v konání. Tudiž čtvrtá hypotéza byla potvrzena. Nemožnost plnění musí být vždy trvalého charakteru, aby způsobila zánik závazku, tak zněla hypotéza s číslem pět. Autorka ji vyvrátila, když dovedla, že trvalost nemožnosti plnění nelze posuzovat samostatně bez přihlídnutí k hospodářskému účelu smlouvy. Bude-li přechodná nemožnost plnění v rozporu s hospodářským účelem smlouvy a vůlí stran závazkového právního vztahu, pak i tato přechodná nemožnost plnění způsobí zánik závazku. Šestou hypotézu týkající se kogentnosti nemožnosti plnění v ObčZ autorka potvrdila, nicméně se kriticky zamyslela nad způsobem argumentace podepírající toto tvrzení. Absolutně pak odmítá argumentaci podloženou pouze o § 574 odst. 2 ObčZ.

Hypotézy sedm a osm byly potvrzeny. Závazek v případě nemožnosti plnění zaniká *ex lege* a ve většině případů se bude jednat o závazkový právní vztah. Výjimkou budou situace, kdy dojde k částečné nemožnosti plnění. Tvrzení, že když u alternativně daného závazku nastane nemožnost plnění po volbě plnění, pak závazek zaniká, autorka vyvrátila. Závazek může být i v takovém případě splnitelný, pokud to nebude odporovat vůlí stran a účelu smlouvy. Autorka vyvrátila i další hypotézu týkající se dlužnické solidarity a nemožnosti plnění. Svou úvahu opírá o teorii plurality, když tvrdí, že účinky nemožnosti plnění vzniklé jen u jednoho ze solidárních

dlužníků nejsou účinky *in personam*. Dlužnickou solidaritou se autorka práce zabývala i v souvislosti s náhradou škody, jako jedním z důsledků nemožnosti plnění. Hypotéza, že za škodu odpovídá jen ten dlužník, který ji zavinil se sice potvrdila. Nicméně autorka se velmi kriticky pozastavila nad spravedlností této konstrukce a sympatizuje s názorem, že spravedlivější by byla odpovědnost *in solidum*, pro kterou bohužel v českém právním řádu není opora. Obecně se pak dá konstatovat, že náhrada škody v důsledku nemožnosti plnění je lépe upravena v ObchZ než v ObčZ. Především díky právní fixi zakotvené v § 353 ObchZ.

Poslední kapitola a současně i poslední hypotéza se týkala počáteční nemožnosti plnění. Počáteční nemožnost byla shledána jako institut odlišný od následné nemožnosti plnění a hypotéza stanovená v úvodu byla tudíž potvrzena.

V během všech výkladů o nemožnosti plnění se autorka snažila o komparaci s polskou právní úpravou. Závěrem je nutné podotknout, že úprava nemožnosti plnění v českém právu a polském KC vykazuje celou řadu podobností. Shodně je v literatuře pojednáno o objektivní a subjektivní nemožnosti plnění, právní nemožnosti, trvalosti nemožnosti plnění nebo počáteční nemožnosti plnění. I přesto se zde dá najít pár rozdílů. Jedním z nich je zohledňování případů obtížné možnosti plnění na základě *clausule rebus sic stantibus*, o kterém bylo pojednáno výše v souvislosti se změnami, které přinese nový ObčZ a kterým bude i tato rozdílnost překonána. Polská úprava se od české diferencuje zejména v oblasti právních následků, které nemožnost plnění vyvolává. Především se jedná o rozlišování nemožnosti plnění podle zavinění a rozdílné následky zaviněné a nezaviněné nemožnosti plnění, které nejsou českému právu úplně cizí, nicméně v současném platném právu se již nevyskytují. Odchytku lze spatřit i v konstrukci částečné nemožnosti plnění, kde ustanovení § 495 odst. 2 KC je více podobné úpravě § 352 odst. 3 ObchZ než § 575 odst. 3 ObčZ. Na rozdíl od české literatury ta polská lépe pracuje s dlužnickou solidaritou, když zastává teorii plurality. KC na rozdíl od ObčZ nemá výslovně upravenou notifikační povinnost. Polskou úpravu nemožnosti plnění lze hodnotit jako velmi kvalitní, v některých ohledech propracovanější než je ta česká obsažená v ObčZ. Může to být připisováno tomu, že v dobách hlubokého komunismu bylo v Polsku na rozdíl od Česka ve větší míře zachováno drobné podnikání, a tudíž potřeba upravovat tolik zatracované soukromoprávní závazky nebyla odsunuta do pozadí tak jako v českých poměrech.

V úvodu práce si autorka vytyčila několik cílů, z nichž všechny se jí podařilo naplnit. Poskytla nástin historického vývoje nemožnosti plnění, vymezila stávající úpravu obsaženou v ObčZ a ObchZ. Zabývala se jejími problematickými aspekty a navrhovala způsoby jejich řešení. Závěrem práce došlo i na zhodnocení úpravy *de lege ferenda*. I přesto se v práci objevují problémy, která by stály za detailnější rozpracování a na které se již autorce nedostalo místa. Další výzkum

by se mohl ubírat směrem ke *clausuli rebus sic stantibus* jako takové. Je pravděpodobné, že tento institut bude v následujících letech středem pozornosti právních teoretiků, ale i praktiků. A dále by bylo zajímavé pokusit se zhodnotit, jaké vlivy by mělo *de facto* zrušení počáteční nemožnosti plnění a postavení těchto případů na roveň dodatečné nemožnosti, tak jak tomu bylo v nedávné době učiněno v Německu.

BIBLIOGRAFIE

ČESKÉ ODBORNÉ PUBLIKACE

- ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 1996. 493 s.
- BEJČEK, Josef et al. *Kurz obchodního práva: obchodní závazky*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2003. 551 s.
- BLAŽKE, Jaromír. *Společné závazky. O nové pojetí koreality*. Praha: Orbis, 1953. 125 s.
- FALTYNA, František a kol. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2007. 223 s.
- HANUŠ, Libor. *Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu a spravedlnosti a etice*. Praha: C.H.Beck, 2008. 222 s.
- HAYEK, F.A. *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Praha: Academia, 1994. 413 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J.OTTO, 1910. 1243 s.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Čeněk, 2006. 303 s.
- HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C.H. Beck, 2008. 203 s.
- KANDA, Antonín. *Nesplnění závazku a jeho právních následků*. Praha: Academia, 1970. 69 s.
- KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academie, 1966. 210 s.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995. 247 s.
- KNAPP, Viktor a kol. *Československé občanské právo, Svazek 1*. Praha: Statní pedagogické nakladatelství, 1971. 392 s.
- KNAPP, Viktor. *Splnění závazku a jiné způsoby jeho zániku*. Praha: Academia, 1955. 327 s.
- KNAPP, Viktor. *Základy srovnávací právní vědy*. Praha: ALEKO, 1991. 125 s.
- KNAPPOVÁ, Marta et al. *Občanské právo hmotné. Díl I. Obecná část*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005. 523 s.
- KNAPPOVÁ, Marta et al. *Občanské právo hmotné. Díl III. Závazkové právo*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2006. 612 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Obligační právo III*. 4. vyd. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947. 413 s.
- KUBEŠ, Vladimír. *Nemožnost plnění a právní norma*. Brno: Orbis, 1938. 280 s.
- LAVICKÝ, Petr. *Solidární závazky*. Praha : C.H. Beck, 2004. 191 s.
- LUBY, Štefan. *Prevenia a zodovednosť v občianskom práve II*. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958. 507 s.

- MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: AUDITORIUM, 2008. 258 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H.Beck, 2010. 276 s.
- MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm, 2009. 218 s.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obliagačních a o splnění závazků*. Díl 1. 2. vyd. Brno: Právník, 1933. 323 s.
- TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. 297 s.
- VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Základy práva: o právu, státě a moci*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2004. 395 s.
- WEYR, František. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936. 388 s.
- WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Karolinum, 2006. 278 s.

ZAHRANIČNÍ ODBORNÉ PUBLIKACE

- ADAMS, J., BROWNSWORD, R. *Understanding Contract Law*. 2. ed. London: Sweet & Maxwell, 1996. 270 s.
- BOUCKAERT, Boudewijn and DE GEEST, Gerrit (eds.), *Encyclopedia of Law and Economics*. Volume III. The Regulation of Contracts. Cheltenham: Edward Elgar, 2000. s. 1094.
- CZACHÓRSKI, Witold. et al. *Zobowiązania. Zarys wykładu*. 10. vyd. Warszawa: LexisNexis, 2007. 670 s.
- FULLER, L., EISENBERG, M. *Basic Contract Law*. 8. vyd. St. Paul : Thomson-West, 2006. 347 s.
- CHESHIRE, G. et al. *The Law of Contract*. 8. ed. London: Butterworths, 1972. 657 s.
- RADWAŃSKI, Zbigniew; OLEJNICZAK, Adam. *Zobowiązania – część ogólna*. 6. vyd. Warszawa: C.H.Beck, 2005. 406 s.
- SHAVELL, Stevan. *Foundations of economic analysis of law*. Harvard, 2004. 749 s.
- TERRÉ, François et al. *Droit civil. Les obligations*. 6.éd. Paris: Dalloz, 1996. 1160 s.
- TREITEL, G.,H. *The Law of Contract*. 6. ed. London: Stevens & Sons, 1983. 810 s.
- ZIMMERMANN *The law of obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. 2. ed. Oxford University Press, 1996. 1241 s.

ČESKÉ KOMENTÁŘE

- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. svazek.* Praha: LINDE, a.s., 2008. 1391 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 2. svazek.* Praha: LINDE, a.s., 2008. 2639 s.
- LARIŠOVÁ, Markéta. *Zásady mezinárodních obchodních smluv.* Praha: Codex, 1997. 348 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář ke Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanskému právu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl IV. (§859-1089).* Praha: Codex Bohemia, 1998. 866 s.
- ŠTENGLOVÁ, PLÍVA, TOMSA A KOL. *Obchodní zákoník komentář.* 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. 1375 s.
- ŠVESTKA J, SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ M., HULMÁK M. a kol., *Občanský zákoník II. §460 až §880, Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. 2454 s. Zdroj: Beck-online.

ZAHRANIČNÍ KOMENTÁŘE

- HENRY, Xaviér et al. *Code civil. Édition 2010.* 109. éd. Paris : Dalloz, 2009. 2835 s.
- BAR, Christian et al. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference.* 1. outline ed. Munich: Seiller, 2009. 642 s.
- LANDO, Ole et BEALE, Hugh. *Principles of European contract law.* Hague: Kluwer Law International, 2003. 561 s.
- STANČZAK, Małgorzata. *Kodeks cywilny : stan prawny na 10 marca 2009 roku.* Tom II. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009. 379 s.

PŘÍSPĚVKY VE SBORNÍKU

- BEZOUŠKA, Petr. Autonomie vůle. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil et al. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, s. 29-40.
- DVOŘÁK, Jan. Nové jevy v oblasti občanského práva. In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et. al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva.* Praha: Karolinum, 2009, s. 86-99.
- HAVEL, Bohumil. Možnosti následné nemožnosti plnění. In ČERNÁ, Stanislava. *Pocta Stanislavu Slívovi k 75. narozeninám. Aktuální otázky soukromého práva na počátku nového tisíciletí.* Praha: ASPI, 2008, s. 130-140.

- MELZER, Filip. Kogentní a dispozitivní právní normy. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil et al. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, s. 217-233.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. Aktuální otázky obligačního práva a jeho kodifikace v evropském i českém kontextu. In BLŽEK, Kamil, ZOUFALÝ, Vladimír (ed). *Karlovarské právní dny XVI*. Praha: Linde, s. 224-250.
- SOBEK, Tomáš. Závaznost smlouvy. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil et al. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, s. 274.
- TĚGL, Petr. Poctivost a důvěra jako jeden ze základních principů evropského smluvního práva. In PAUKNEROVÁ, Monika; TOMÁŠEK, Michal et al. *Nové projevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009, s. 99-121.
- TICHÝ, Luboš. Změna okolností a její následky pro smluvní vztahy. In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et. al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009, s. 270-315.

ČLÁNKY V ODBORNÝCH ČASOPISECH

- BEJČEK, Josef. Nemožnost plnění. *Právní rádce*, 1994, roč. 3, č. 9, s. 19-20.
- DAVID, Ludvík. Poznámky k teleologickému výkladu zákona. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 23, s. 859. Zdroj: Beck-online.
- ELIÁŠ, Karel. Clausula rebus sic stantibus (Význam změny okolností pro trvání obligace ex contractu). *Obchodněprávní revue*, 2009, roč.1, č. 6, s. 151-180.
- ELIÁŠ, Karel. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. *Právní praxe v podnikání*, 1995, roč. 4, č. 7-8, s. 24-28.
- HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. *Právník*, 2000, roč. 139, č. 1, s. 37-85.
- KANDA, Antonín. Zásady mezinárodních obchodních smluv, nový trend ve vývoji závazkového práva. *Právník*, 1999, roč. 138, č. 2, s. 105-124.
- KÜHN, Zdeněk. Jsou právní principy a soudcovská rozhodnutí pramenem práva? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2001, roč. 9, č. 3, s. 236-254.
- LAVICKÝ, Petr. K některým otázkám změn a zániku solidárních závazků. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13., č. 5, s. 153-161.
- RABAN, Přemysl. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. *Právní rozhledy*, roč. 16, č. 11, 2008, s. 397. Zdroj: Beck-online.

- RUBEŠ, Pavel. Dobré mravy v rukou soudců. *Právní fórum*, 2006, roč. 3, č. 9, s. 311. Zdroj: Beck-online.
- SALAČOVÁ, Marie. Vzdání se práva, které může v budoucnu teprve vzniknout. *Právo a podnikání*, 1996, roč. 5, č. 12, str. 23-26.
- SOBEK, Tomáš. Uznání jako zdroj normativity. *Právník*, 2007, roč. 146, č. 5, s. 479-509.
- TELEČ, Ivo. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 1, s. 1-6.
- TĚGL, Petr. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1-2, s. 39-46.

ČESKÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Sale of Goods Act 1979
- Code civil
- Ustawa z 23. Kwietnia 1964 r., Kodeks ciwilny, ze zm.
- Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 17. Januar 2011 (BGBl. I S. 34) geändert worden ist.

ČESKÁ JUDIKATURA JUDIKATURA

- Rozhodnutí č. 2127 Vážného sbírky z roku 1922.
- Rozhodnutí č. 4575 Vážného sbírky z roku 1925.
- Nález ÚS ČR ze dne 17.12.1997, sp.zn. Pl. ÚS 33/97.
- Nález ÚS ČR ze dne 10.1.2001, sp.zn. Pl. ÚS 33/2000.
- Nález ÚS ČR ze dne 21.10.2008, sp. zn. IV. ÚS 1735/07.
- Rozsudku NS ČR ze dne 26.3.2002, sp.zn. 29 Odo 70/2001.
- Rozsudek NS ČR ze dne 30.10.2002, sp.zn. 33 Odo 868/2001.
- Rozsudek NS ČR ze dne 22.5.2003, sp.zn. 28 Cdo 870/2003.

- Rozsudek NS ČR ze dne 30.7.2003, sp.zn. 25 Cdo 1569/2001.
- Rozsudek VS v Praze ze dne 14.7.2004, sp. zn. 5 Cmo 82/2004.
- Rozsudek NS ČR ze dne 26.10.2005, sp.zn. 29 Odo 1389/2004.
- Rozsudek NS ČR ze dne 15.3.2006, sp. zn. 32 Odo 579/2004.
- Rozsudek NS ČR ze dne 10.4.2007, sp.zn. 32 Odo 795/2006.
- Rozsudek NS ČR ze dne 13.9.2007, sp.zn. 28 Cdo 2789/2007.
- Rozsudek NS ČR ze dne 29.11.2007, sp.zn. 33 Odo 171/2006.
- Rozsudek NS ČR ze dne 29.7.2009, sp.zn. 33 Cdo 1785/2007.
- Rozsudek NS ČR ze dne 23.9.2009, sp. zn. 33 Cdo 1787/2007.
- Rozsudek NS ČR ze dne 9.12.2009, sp.zn. 28 Cdo 2488/2003.
- Rozsudek NS SR ze dne 21.12.2009, sp.zn. 4 M Cdo 23/2008.

ZAHRANIČNÍ JUDIKATURA

- Rozhodnutí the Court of Appeal ve věci Herne Bay Steam Boat Co. V. Hutton 1903, sp.zn. 2 KB 683.
- Rozhodnutí the Court of Appeal ve věci Howell v. Coupland 1874, sp.zn. 1 QBD 258.
- Rozhodnutí the Court of Appeal ve věci Chandler v. Webster 1904, sp.zn. 1 KB 493.
- Rozhodnutí the Court of Appeal ve věci Krell v. Henry ze dne 11.8.1903, sp.zn. 2 KB 740.
- Rozhodnutí the Court of Appeal ve věci Solle v. Butcher 1950, sp.zn. KB 671.
- Rozhodnutí the Court of Exchequer ve věci Appleby v. Myers ze dne 21.6.1867, sp.zn. LR 2 CP 651.
- Rozhodnutí the Hight Court of Australia ve věci McRea v. Commonwealth Disposal Commission ze dne 23.5.1950, sp.zn. 84 CLR 377.
- Rozhodnutí the House of Lords ve věci Cooper v. Phibbs ze dne 31.5.1867, sp.zn. LR 2 HL 149.
- Rozhodnutí the King's Bench Division ve věci Griffith v. Brymer 1903, sp.zn. 19 TLR 434.
- Rozhodnutí the King's Bench Division ve věci Nickoll & Knight v. Ashton 1901, sp.zn. 2 K.B. 126.
- Rozhodnutí the King's Bench Division ve věci Paradine v. Jane ze dne 26.3. 1647, sp.zn. EWHC KB J5.
- Rozhodnutí the King's Bench Division ve věci Taylor v. Caldwell ze dne 6.5.1863, sp.zn. 3 B & S 826.
- Rozsudek NS SR ze dne 21.12.2009, sp.zn. 4 M Cdo 23/2008.
- Rozhodnutí Odvolacího soud PL ze dne 9.8.2006, sp.zn. I Aca 178/06.

- Rozhodnutí SN PL ze dne 14.9.2005, sp.zn. III CK 43/05.
- Rozhodnutí SN PL ze dne 18.5.2006, sp.zn. IV CSK 8/05.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- SMYK, Marcin. *Klauzula rebus sic stantibus a tzv. gospodarcza niemożliwość świadczenia* [online]. monitorprawniczy, 14/2001 [cit. 12.12.2010]. Dostupné na <http://www.monitorprawniczy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=20&id=1743>.
- SOBEK, Tomáš. LaE vs. Konceptuální pragmatismus (I.) [online]. leblog.cz, 30.8.2009 [cit. 8.11.2010]. Dostupné na <<http://www.leblog.cz/?q=node/353>>.
- SUM, Tomáš. *Počáteční nemožnost plnění dle občanského zákoníku v rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu ČR* [online]. epravo.cz, 13.10.2006 [cit. 22.11.2009]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/pocatecni-nemoznost-plneni-dle-obcanskeho-zakoniku-v-rozhodovaci-cinnosti-nejvyssiho-soudu-cr-43944.html>>.
- NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 18.3.2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>.
- Důvodová zpráva k NObčZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 18.3.2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>.
- <<http://encyclo.findlaw.com/4600book.pdf>>.
- <<http://www.legislation.gov.uk/>>.
- <<http://www.legifrance.gouv.fr/home.jsp>>.
- <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.
- <<http://bap-ppsp.lex.pl/serwis/kodeksy/akty/64.16.93.htm>>.

DATABÁZE

- ASPI.
- Beck-online.
- Codexis Academia.

DALŠÍ

- SANT-EXUPÉRY, Antonio. *Malý princ.* 10. vyd. Praha: Albatros, 2000. 93 s.

ABSTRAKT /SUMMARY

Diplomová práce „*Zánik závazku v důsledku nemožnosti plnění*“ se zabývá jedním z nejsložitějších institutů závazkového práva – nemožností plnění. Je zaměřena především na dodatečnou nemožnost plnění a její právní následky. Práce poskytuje historický exkurz do nauky o nemožnosti plnění, vymezuje stávající právní úpravu v Občanském a Obchodním zákoníku (vč. jejich porovnání), poukazuje na problematické aspekty a hodnotí úpravu *de lege ferenda*.

První kapitola práce pojednává o Římskoprávních základech nemožnosti plnění a vzniku nauky o nemožnosti plnění. Druhá kapitola popisuje genezi právní úpravy o nemožnosti plnění. Po tomto deskriptivním úvodu následuje kapitola uvozena otázkou „*Kdy je plnění možné a kdy nemožné?*“. Jedná se o stěžejní kapitolu celé práce. Zabývá se subjektivní a objektivní nemožností plnění, faktickou nemožností, hospodářskou nemožností a případy tzv. obtížné možnosti plnění. Vyústěním této kapitoly je výklad právního pojmu nemožnosti plnění.

V několika následujících kapitolách řeší autorka některé dílčí problémy. Prvním z nich je teoreticky chybná konstrukce právní nemožnosti. V další kapitole se autorka zamýšlí nad tím, zda-li může nemožnost plnění nastat u všech typů závazků. V kapitole číslo šest je podrobeno kritice rozlišování na přechodnou a trvalou nemožnost plnění. Následující kapitola pojednává o kogentnosti nemožnosti plnění, především se pak zaměřuje na zdůvodnění, proč je nemožnost plnění v Občanském zákoníku kogentní. Osmá kapitola se zabývá právěfilozofickou otázkou: „*Je nemožnost plnění apriorní či aposteriorní kategorie?*“

Dále autorka řeší ryze praktické otázky související s nemožností plnění. Popisuje zánik závazku, bezdůvodné obohacení, náhradu škody a notifikační povinnost.

Autorka v této práci srovnává českou právní úpravu nemožnosti plnění s polskou úpravou. Dvě samostatné kapitoly jsou zasvěceny do způsobů zohledňování nemožnosti plnění ve Francii a Anglii. A s ohledem na inspirační zdroj Návrhu Občanského zákoníku je v práci zařazena i kapitola „*Nemožnost plnění v mezinárodním a evropském pojetí*“.

I když práce pojednává o následné nemožnosti plnění, autorka se rozhodla v poslední kapitole zmínit se i o tzv. počáteční nemožnosti plnění. Důvodem pro toto rozhodnutí byl fakt, že v judikatuře se velmi často vyskytují případy, kdy žalobce zaměňuje počáteční nemožnost za následnou a domáhá se zániku závazku. A druhým důvodem, který autorku vedl k zařazení kapitoly o počáteční nemožnosti plnění do této práce je současný světový trend potírání rozdílů mezi těmito druhy nemožnosti.

Práce je opatřena závěrem, ve kterém autorka shrnuje poznatky vyplývající z předchozích právních rozborů, vyvrací a potvrzuje hypotézy stanovené v úvodu práce.

SUMMARY

The thesis „*Discharge of obligation by impossibility of performance*“ deals with one of the most difficult institute of contract law – impossibility of performance. It is intended on the subsequent impossibility of performance and its consequences in law. This paper provides historical excursion to the science of the impossibility of performance, defines current legislation of the impossibility in Civil Code and Commercial Code (within comparison), refers to problematical aspects and evaluates the legislation *de lege ferenda*.

The first chapter deals with Roman-law basis about the impossibility of performance and the creation of science of the impossibility of performance. The second chapter describes genesis of the legislation of the impossibility of performance. This descriptive introduction is followed by the chapter introducing the question „*When the performance is possible and when is impossible?*“ It is the most important chapter of this thesis. It deals with the subjective and objective impossibility of performance, the factual impossibility, the economic impossibility and the cases of so called difficult possibility of performance. The outlet of this chapter is interpretation of legal terms regarding the impossibility of performance.

In next few chapters author deals with some partial issues. The first of these ones is the theoretically incorrect construction of the legal impossibility. In the next chapter the author is thinking about the question, if the impossibility of performance is possible to arise in all kinds of obligations. In the chapter number six the author criticizes the distinguishing between the temporary impossibility and the permanent impossibility. The following chapter deals with mandatory character of the impossibility of performance, especially focuses on argumentation, why is the impossibility of performance in the Civil Code seen as mandatory rule. The eighth chapter deals with law-philosophical question: „*Is it impossibility of performance apriori or aposteriori category?*“

Further the author deals with purely practical issues of the impossibility of performance. She describes when and how the obligation is discharged, and another consequences in law as unjustified enrichment, recovery damages and notification duty.

In this paper the author compares the Czech legislation of the impossibility of performance with the Polish legislation of the impossibility of performance. Two separate chapters deal with the ways of taking the impossibility of performance into account in France and in England. With regards to the source of inspiration the government Bill of the new Civil Code the chapter „*Impossibility of performance in international and european law*“ is included to the thesis.

Even if the thesis is about the subsequent impossibility of performance, the author decided to mention so called initial impossibility of performance. Reason was the fact, that in many

judicial decisions are often mentioned examples, when plaintiff changes the initial impossibility of performance with the subsequent one and demands discharge of the obligation. And the second reason is new trend of removing the differences between the initial and the subsequent impossibility of performance.

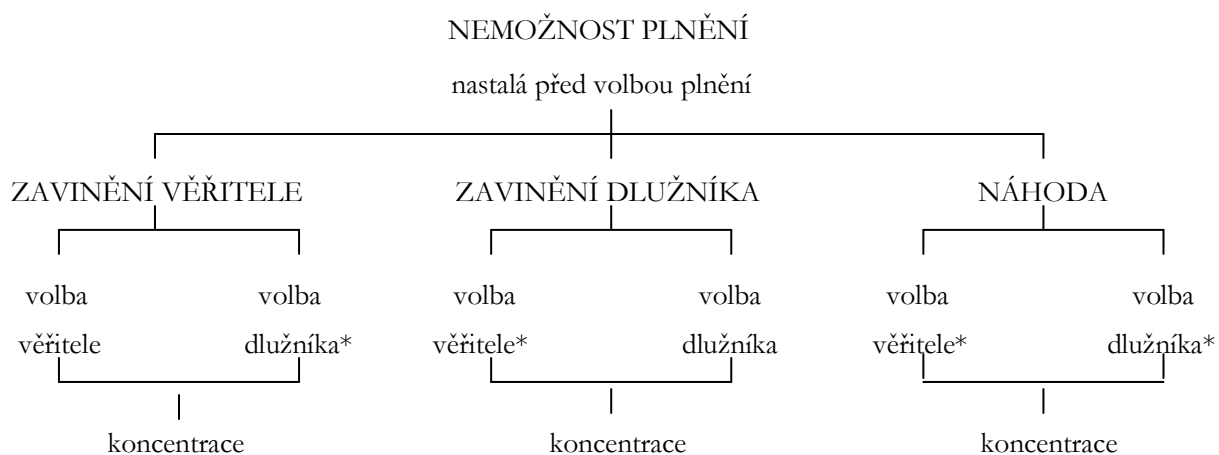
This thesis also contains the conclusion in which the author sums up the knowledge resulting from the previous legal analysis, refuses and verifies hypotheses set out in the introduction of this paper.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV/KEY WORDS

Klíčová slova: nemožnost plnění, počáteční nemožnost a následná nemožnost, faktická a hospodářská nemožnost, právní nemožnost, subjektivní a objektivní nemožnost, dočasná a trvalá nemožnost, zánik závazku, bezdůvodné obohacení, náhrada škody, notifikační povinnost.

Key words: impossibility of performance, initial impossibility and subsequent impossibility, factual and economic impossibility, legal impossibility, subjective and objective impossibility, temporary and permanent impossibility, discharge of obligation, unjustified enrichment, recovery damages, notification duty.

PŘÍLOHA Č. 1

Symbolem * je onačeno, že subjekt má právo odstupu.